

B - CM (Buriram Case Management) ต้นแบบ
กระบวนการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลชุมชน
โดยธรรมนุญหมู่บ้าน

โดย

นายวิทยา จันทร์ฉลอง
รองผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์
กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 57
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2557 - 2558

บทคัดย่อ

เรื่อง B - CM (Buriram Case Management) ต้นแบบกระบวนการขับเคลื่อน

ธรรมาภิบาลชุมชนโดยธรรมนูญหมู่บ้าน

ลักษณะวิชา การเมือง

ผู้วิจัย นายวิทยา จันทรฉลอง

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 57

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวคิดธรรมาภิบาลเป็นแนวคิดที่ถูกหยิบยกมาใช้แก้ปัญหากระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายนอกและภายในประเทศที่ปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากมีความเชื่อว่าหลักธรรมาภิบาลจะสามารถสร้างกลไกประชารัฐที่ดี และสามารถส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาคนในสังคมให้มีความยั่งยืนได้ รวมถึงปัจจัยภายในจังหวัดบุรีรัมย์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการก่อสร้างสนาม i-mobile Stadium การก่อสร้างสนาม Chang International Circuit หรือการเปิดช่องทางแดนสายตะกู ที่ย่อมส่งผลกระทบต่อในด้านคุณธรรม จริยธรรม วิถีชีวิต ของคนในชุมชน ดังนั้นจังหวัดบุรีรัมย์จึงได้นำตัวแบบระบบการบริหารจัดการรายกรณี B-CM Model : Buriram Case Management Model มาใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัด ซึ่งวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ การศึกษาวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ การศึกษาแนวทางในการสร้างธรรมนูญหมู่บ้านให้กับชุมชน และเพื่อให้ได้รูปแบบ B-CM (Buriram Case Management) ต้นแบบที่เหมาะสมเพื่อนำไปขยายผลในระดับประเทศต่อไป โดยศึกษาหมู่บ้านต้นแบบในจังหวัดบุรีรัมย์ 23 อำเภอ อำเภอละ 2 หมู่บ้าน รวม 46 หมู่บ้าน ซึ่งใช้ข้อมูลปฐมภูมิ และการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการ B - CM มีปัจจัยแห่งความสำเร็จและนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานขับเคลื่อนกระบวนการ B - CM ทั้งจังหวัด ซึ่งก่อให้เกิดกระแสการสร้างธรรมาภิบาลโดยคนในชุมชน แต่เพื่อความยั่งยืนและสามารถนำไปขยายผลยังจังหวัดที่มีบริบทใกล้เคียงกับจังหวัดบุรีรัมย์นั้น จึงควรปรับปรุงแบบบางประการ เช่น การบูรณาการงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคนและเครือข่ายในชุมชน การประสานงาน การจัดอบรมให้ความรู้ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เนื้อหาสาระของธรรมนูญหมู่บ้าน การจัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะด้าน การพัฒนาบุคลากร เป็นต้น

คำนำ

จังหวัดบุรีรัมย์จึงได้นำตัวแบบระบบการบริหารจัดการรายกรณี B - CM Model : Buriram Case Management Model มาใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัด เพื่อแก้ปัญหา กระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายนอกและภายในจังหวัดที่ปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วและซับซ้อน มากยิ่งขึ้น ดังนั้น เพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมและสามารถนำไปขยายผลในระดับประเทศต่อไป ผู้จัดทำจึงได้ทำการวิจัย เรื่อง “B - CM (Buriram Case Management) ต้นแบบ กระบวนการ ขับเคลื่อนธรรมาภิบาลชุมชนโดยธรรมนูญหมู่บ้าน” ขึ้น ซึ่งวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การศึกษาวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่รวมถึงศึกษาแนวทางในการสร้างธรรมนูญหมู่บ้านให้กับชุมชน กระทั่ง สามารถได้รูปแบบ B-CM (Buriram Case Management) ต้นแบบที่เหมาะสม เพื่อนำไปขยายผลใน ระดับประเทศต่อไป

(นายวิทยา จันทร์ฉลอง)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 57

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
สารบัญ	ค
บทที่ 1	บทนำ
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย 3
	ขอบเขตของการวิจัย 3
	วิธีดำเนินการวิจัย 4
	ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย 4
	คำจำกัดความ 4
บทที่ 2	ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง
	แนวคิดด้านธรรมาภิบาล 6
	องค์ประกอบและหลักการที่สำคัญของธรรมาภิบาล 9
	แนวคิดด้านธรรมาภิบาลชุมชน 14
	แนวคิดด้านธรรมนุญหมู่บ้าน 17
	แนวคิดนโยบายด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน 17
	ทฤษฎี 4 Roles of Leadership 20
	ทฤษฎีการประเมินผลโครงการ CIPP Model 23
บทที่ 3	กระบวนการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลชุมชนโดยใช้ธรรมนุญหมู่บ้าน
	สภาพทั่วไปและวิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ 26
	ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ 32
	นโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับธรรมาภิบาล 34
	กระบวนการขับเคลื่อนการสร้างธรรมนุญหมู่บ้านจังหวัดบุรีรัมย์ ด้วยแนวคิด B - CM Model 36
บทที่ 4	รูปแบบ B - CM ต้นแบบที่เหมาะสม
	การวิเคราะห์ผลสำเร็จของกระบวนการ B - CM 44
	รูปแบบ B - CM ต้นแบบที่เหมาะสม 47

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5	
สรุปผลและข้อเสนอแนะ	
สรุป	49
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	50
ข้อเสนอแนะเชิงพื้นที่	51
บรรณานุกรม	54
ประวัติย่อผู้วิจัย	56

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ด้วยปัจจุบัน โลกได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทั้งด้านบวกและลบ ดังนั้นมนุษยชาติควรที่จะสร้างความตระหนักในการปฏิบัติตนและสร้างความเข้าใจถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงไปของโลกภายนอกที่ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญๆ 5 ประการ ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคตอันได้แก่ การเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างประชากรของโลก การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคกลุ่มใหม่ ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และแนวโน้มการวางระเบียบกฎเกณฑ์และการเรียกร้องเพื่อปกป้องผลประโยชน์ระหว่างชาติ ซึ่งประเทศไทยจะต้องเผชิญและย่อมได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนั้น ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้นเพื่อให้สามารถพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไปเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติประเทศไทยนับตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 จนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องภายใต้สถานการณ์เงื่อนไข และการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และมุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นบูรณาการแบบองค์รวมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล ต่อมาแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ได้อัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับการระบวงทศน์การพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” สำหรับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ยังคงน้อมนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางปฏิบัติและให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยืด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และการพัฒนาที่สมดุลทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยมีการเตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนที่มีอยู่ในประเทศและการบริหารจัดการความเสี่ยงให้พร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในประเทศ เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่เย็นเป็นสุขของคนไทยทุกคน ซึ่งในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 สังคมไทยได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางทุกภาคส่วน ส่งผลให้ประเทศไทยเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันสูงขึ้นในหลายด้านและสามารถปรับตัวรับมือกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ

โลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับการพัฒนาในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายนอกและภายในประเทศที่ปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะข้อผูกพันที่จะเป็นประชาคมอาเซียนในปี 2558 ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อมกับเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้นมาใช้ในการเตรียมความพร้อมให้แก่คน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม ด้วยเหตุนี้เอง ประเทศไทยได้ตระหนักถึงการตั้งรับและเตรียมความพร้อมให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ดังจะเห็นได้จากคำแถลงนโยบายของรัฐบาลโดย พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2557 ที่เน้นการสร้างความเข้มแข็งแก่องค์กรการปกครองทุกระดับตั้งแต่ท้องถิ่นจนถึงประเทศ ต้องการเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนครอบคลุมปัญหาทั้งระยะเฉพาะหน้าระยะกลาง และระยะยาว อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำของสังคม และการสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐ จัดระเบียบสังคม สร้างมาตรฐานด้านคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนทั่วไป โดยใช้ค่านิยมหลัก 12 ประการ ตามนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ยิ่งไปกว่านั้นยังเน้นเรื่องการส่งเสริมการบริหารราชการแผ่นดินที่มีธรรมาภิบาล และการป้องกันปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐ เนื่องจากเห็นว่าเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศและยังมีได้แก้ไขให้ทันกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก ทั้งยังไม่อาจใช้เป็นกลไกเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันกับนานาประเทศ

ดังนั้น แนวคิดธรรมาภิบาลเป็นแนวคิดที่ถูกหยิบยกมาใช้แก้ปัญหาต่างๆ ดังกล่าว เนื่องจากมีความเชื่อว่าหลักธรรมาภิบาลจะสามารถสร้างกลไกประชารัฐที่ดี และสามารถส่งเสริมสนับสนุน การพัฒนาคนในสังคมให้มีความยั่งยืนได้ เพราะการนำหลักธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดีมาใช้นั้น มีจุดประสงค์สำคัญคือการสร้างความพึงพอใจอย่างสูงสุดให้กับประชาชน โดยปัจจัยสำคัญประการแรกที่ต้องคำนึงถึง ได้แก่ การกำหนดนโยบายต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นที่อยู่อาศัยเพื่อให้ความรู้สึกความเป็นเจ้าของร่วมกันและมีจิตสำนึกสาธารณะที่จะสร้างสรรค์ งานพัฒนาต่างๆ ตามลักษณะของปัญหาและความต้องการ แต่การพัฒนาที่ผ่านมาไม่สามารถส่งผลให้ระบบการบริหารจัดการประเทศปรับเปลี่ยนสู่การมีระบบธรรมาภิบาลอย่างแท้จริงได้ เนื่องจากไม่ได้นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้เป็นกระบวนการหรือไม่ได้เกิดจากการขับเคลื่อนของภาคประชาชนอย่างแท้จริง ยังคงเป็นเพียงการปรับเปลี่ยนในเชิงรูปแบบที่ไม่สามารถพัฒนาไปสู่การปฏิบัติได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึงในทุกระดับ

จากสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น รวมถึงปัจจัยภายในจังหวัดบุรีรัมย์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการก่อสร้างสนาม i-mobile Stadium การก่อสร้างสนาม Chang International Circuit หรือการเปิดช่องทางแดนสายตะกั่ว อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ที่มีพื้นที่ติดกับราชอาณาจักรกัมพูชา ที่ย่อม

ส่งผลกระทบต่อในด้านคุณธรรม จริยธรรม วิถีชีวิต ของคนในชุมชน รวมถึงปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำ รายได้ และปัญหาอาชญากรรมย้อมสูงขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นจังหวัดบุรีรัมย์ย่อมต้องตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและตระหนักถึงปัญหาการใช้หลักธรรมาภิบาลที่จะนำมาซึ่งการพัฒนาอย่างยั่งยืน จังหวัดบุรีรัมย์จึงได้นำตัวแบบระบบการบริหารจัดการรายกรณี B - CM Model : Buriram Case Management Model มาใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัด โดยได้มีการกำหนดเป้าหมายสูงสุด คือ “บุรีรัมย์ สันติสุข บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ ครอบครัวเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน ลูกหลานรัชกาลที่ 1” B - CM Model : Buriram Case Management Model เป็นตัวแบบในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน การเคารพสิทธิและความเท่าเทียมของสมาชิกชุมชน ยึดผลประโยชน์ ของชุมชน ยึดบทบาทและความรับผิดชอบของผู้นำ และหลักการฉันทามติ จนเกิดธรรมณูหมู่บ้านในที่สุด การที่จังหวัดบุรีรัมย์นำรูปแบบ B - CM Model มาใช้นั้น ถือได้ว่าเป็นการส่งเสริมการบริหารราชการแผ่นดินอย่างมีธรรมาภิบาล ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะรองผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ ที่เป็นผู้รับนโยบายจากผู้ว่าราชการจังหวัด (นายเสรี ศรีหะไตร) จึงสนใจศึกษาเรื่อง B - CM Model เนื่องจากเห็นว่า B - CM Model จะเป็นตัวแบบเฉพาะรายกรณี ที่สามารถไปขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดธรรมาภิบาลในชุมชน จนสามารถเป็นต้นแบบให้รัฐบาล อีกทั้งสามารถใช้เป็นรูปแบบในการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลในชุมชน ในจังหวัดอื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน จนนำไปสู่การพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลชุมชนโดยธรรมณูหมู่บ้าน เพื่อสร้างธรรมาภิบาลซึ่งเป็นรากฐานความมั่นคงของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการสร้างธรรมณูหมู่บ้านให้กับชุมชน
3. เพื่อให้ได้รูปแบบ B - CM (Buriram Case Management) ต้นแบบที่เหมาะสม

เพื่อนำไปขยายผลในระดับประเทศต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาหมู่บ้านต้นแบบที่ใช้ธรรมาภิบาลชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ 23 อำเภอ อำเภอละ 2 หมู่บ้าน รวม 46 หมู่บ้าน
2. ระยะเวลาการศึกษา ระหว่างเดือนธันวาคม 2557 ถึงเดือนเมษายน 2558
3. ศึกษากระบวนการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลชุมชน โดยใช้ธรรมณูหมู่บ้าน โดยศึกษา

ใน 3 ประเด็น คือ 1) กระบวนการบริหารจัดการด้านศักยภาพกรรมการหมู่บ้านและกลไกหนุนเสริม
2) การมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีการพัฒนา 3) ผลการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (จากเอกสารข้อมูลของจังหวัดที่มีอยู่ รวมถึงนโยบายของผู้ว่าราชการ
จังหวัดบุรีรัมย์)

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่

2.1 ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ (นายเสรี ศรีหะไตร) ซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบาย
B-CM (Buriram Case Management)

2.2 อัยการจังหวัดบุรีรัมย์

2.3 นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดบุรีรัมย์

2.4 หัวหน้าสำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์

2.5 ผู้แทนนายอำเภอในเขตพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์

2.6 ประธานชมรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้านจังหวัดบุรีรัมย์

2.7 ประธานหอการค้าจังหวัดบุรีรัมย์

2.8 ดร.พิสันต์ นุ่มเกลี้ยง (นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในการสนับสนุนการขับเคลื่อน
B-CM (Buriram Case Management))

2.9 รศ.ตระกุล มีชัย อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
และผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการจากผู้บริหารท้องถิ่น (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ผู้บริหารท้องถิ่นของ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ผู้นำ กลุ่มองค์กรภาคประชาชน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทราบถึงวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์

2. ทราบถึงแนวทางในการสร้างธรรมาภิบาลหมู่บ้านให้กับชุมชน

3. ได้รูปแบบ B-CM (Buriram Case Management) ต้นแบบที่เหมาะสม เพื่อนำไป
ขยายผลในระดับประเทศต่อไป

คำจำกัดความ

B-CM Model หมายถึง ตัวแบบระบบการบริหารจัดการรายกรณี จังหวัดบุรีรัมย์
(Buriram Case Management)

ธรรมนูญสภา	หมายถึง หลักการปกครองและการบริหารจัดการที่ดีซึ่งประกอบด้วย 6 หลักการ ได้แก่ หลักคุณธรรม หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า
ธรรมนูญหมู่บ้าน	หมายถึง ระเบียบ กฎข้อบังคับเสมือนหนึ่งเป็นกฎหมายของหมู่บ้าน/ชุมชน ที่ได้จากการปรับใช้จารีต ประเพณี วัฒนธรรมในท้องถิ่น มาบัญญัติเป็นกฎระเบียบของทุกหมู่บ้าน/ชุมชน
คณะกรรมการหมู่บ้าน	หมายถึง คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือ กม. ตามพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 และที่แก้ไขปรับปรุง (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 ประกอบด้วย กรรมการหมู่บ้านโดยตำแหน่งและกรรมการหมู่บ้านโดยการเลือก
ภาคีการพัฒนา	หมายถึง การเชื่อมโยงของกลุ่มของคนหรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจ พัฒนาชุมชนร่วมกัน ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชน
ผู้นำกลุ่ม/องค์กร	หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการใช้อิทธิพลให้คนอื่นทำงานในระดับต่างๆ ที่ต้องการ ให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
ภาคีภาคประชาชน	หมายถึง การรวมตัวของภาคประชาชนในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะในชุมชนชนบท เป็นการรวมของปัจเจกบุคคล กลุ่มคนและเครือข่าย โดยเห็นความจำเป็นในการรวมพลังเพื่อแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นกระบวนการที่เป็นไปตามธรรมชาติ และเกิดขึ้นจากการส่งเสริมโดยหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่ต้องการให้องค์กรชุมชน และสังคมมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาตนเองตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของภาครัฐหรือหน่วยงานที่กำหนดไว้
ผู้บริหารท้องถิ่น	หมายถึง บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นฝ่ายบริหารในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนจังหวัด ได้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัด ผู้บริหารเทศบาล ได้แก่ นายกเทศมนตรี ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนตำบล
ผู้ปกครองท้องที่	หมายถึง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ จะทำการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดด้านธรรมาภิบาล ทั้งของไทยและต่างประเทศ แนวคิดด้านธรรมาภิบาลชุมชน แนวคิดด้านธรรมาภิบาลหมู่บ้าน นโยบายด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมถึงทฤษฎี 4 Role of Leadership โดยขอเสนอเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ดังนี้

แนวคิดด้านธรรมาภิบาล

ในสังคมปัจจุบัน ความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และเทคโนโลยีได้กระตุ้นและผลักดันให้ชีวิตความเป็นอยู่และความสัมพันธ์ของคนในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก พัฒนาการและการเติบโตของอุตสาหกรรม เศรษฐกิจและการค้าทำให้สังคมก้าวเข้าสู่ยุคการผลิตแบบอุตสาหกรรมเด่นชัดขึ้น นอกจากนี้อุตสาหกรรมยังผลักดันให้ชุมชนชนบทเดิมค่อยๆ เปลี่ยนสภาพเป็นเมืองมากขึ้น ด้านสังคมวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและความสัมพันธ์ในด้านต่างๆ มากมาย ซึ่งมีผลกระทบทำให้สังคมและวัฒนธรรมมีความซับซ้อนมากขึ้น ในขณะเดียวกัน พัฒนาการและความเจริญก้าวหน้าของสังคมดังกล่าวกลับมีผลทำให้เกิดปัญหาสังคมด้านต่างๆ ตามมามากมาย หลายส่วนกลายเป็นปัญหาสาธารณะที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลและปรับปรุงแก้ไข จุดนี้จึงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของรัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบ เพื่อไม่ให้ปัญหาสาธารณะสร้างความเดือดร้อนและส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ถ้ามองในแง่ประวัติศาสตร์ การแก้ไขปัญหาสาธารณะมีวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอดซึ่งชี้ให้เห็นความแตกต่างในด้านความเชื่อ แนวคิด และหลักการที่มาจากรากฐานต่างกัน ดังนั้นปัญหาเกี่ยวกับหลักการบริหารสาธารณะ จึงเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจมาโดยตลอดทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ โดยเฉพาะที่เน้นการเชื่อมโยงการบริหารสาธารณะที่เหมาะสมกับยุคสมัย

โดยพื้นฐานทั่วไป รัฐคือสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางการปกครอง ซึ่งประกอบด้วยงานหลัก คือการกำหนดนิยาม โครงสร้าง และขอบเขตของสังคม การกำหนดกระบวนการทางการเมือง และการเข้าสู่อำนาจในตำแหน่งต่างๆ ซึ่งสามารถมีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนรัฐให้เดินไปในทิศทางที่ต้องการ การออกแบบและควบคุมกลไกต่างๆ ของรัฐไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดองค์กร โครงสร้างการตัดสินใจ และการแบ่งอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ รวมถึงการตัดสินใจของผู้มีอำนาจรัฐที่มีผลกระทบกับสังคมในขอบเขตกว้าง ดังนั้น การเปลี่ยนแปลง

ในหลักการและความสัมพันธ์ทางการปกครองจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วนของสังคม ซึ่งบนพื้นฐานการวิวัฒนาการทางสังคม การเมืองและชีวิตทางการเมืองในสังคม มีการเปลี่ยนแปลงหลักการปกครองและกฎระเบียบ นโยบาย สาธารณะและแผนงาน ตลอดจนกระบวนกรที่ทำหน้าที่เป็นกรอบชี้นำสังคมอย่างต่อเนื่อง ในแนวคิดเดิม รัฐบาลมีบทบาทหน้าที่เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนสังคม สถาบันอื่นๆ และกลุ่มผลประโยชน์ที่จัดตั้งขึ้นมาในสังคม เป็นเพียงส่วนประกอบหรือเป็นปัจจัยเสริมเท่านั้น แต่ในท้ายที่สุดรัฐบาลจะเป็นปัจจัยชี้ขาดว่าสังคมควรจะเดินไปในทิศทางใดและอย่างไร แต่ในปัจจุบันนี้พื้นฐานและสถานการณ์เดิมๆได้เปลี่ยนไปแล้ว สถาบันและกลุ่มผลประโยชน์ใหม่ๆ และมีความหลากหลายเกิดขึ้นมากมาย และต้องการเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงทั้งในด้านการกำหนดทิศทางสังคม การพัฒนา และดำเนินการเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ การขับเคลื่อนสังคมจึงขยายขอบเขตกว้างขึ้นและมีช่องทางหลากหลายมากขึ้นแทนที่การควบคุมตามโครงสร้างตามสายงานและสายการบังคับบัญชาโดยรัฐบาลส่วนกลาง ปราบปรามการฉ้อโกงต่าง สหกรณ์ให้เห็นการเปลี่ยนสภาพหรือการเปลี่ยนโฉมหน้าของรัฐสมัยใหม่จากรัฐเดิมที่เน้นการบริหารเป็นรัฐใหม่ที่เน้นการจัดระเบียบ ดังนี้

1. รัฐบาลบริหาร

รูปแบบรัฐบาลบริหารได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากหลักคิดของรัฐแนวแวนเบอเรียน ที่เน้นความจำเป็นและความมั่นคงของอำนาจอธิปไตยแห่งรัฐสมัยใหม่ในช่วงเวลานั้น ที่มีระบบทุนนิยมขยายตัวอย่างกว้างขวางในระดับประเทศและระหว่างประเทศพร้อมกับมีบทบาทที่มีอิทธิพลครอบงำระบบเศรษฐกิจสังคมเพิ่มมากขึ้น รวมถึงพัฒนาการด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าและมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมอิทธิพลของทุนนิยม ทำให้เขาเชื่อว่ารัฐหรือรัฐบาลที่ทรงอำนาจและมีความเข้มแข็งในการใช้อำนาจจะเป็นรูปแบบที่จะรักษาผลประโยชน์ของชาติได้ดีที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รัฐบาลควรทำหน้าที่หลักคือการออกคำสั่งและบริหารกิจการต่างๆบนฐานการใช้อำนาจอย่างเป็นทางการ ดังนั้นรูปแบบโครงสร้างอำนาจรัฐควรมีลักษณะรวมศูนย์ โดยอำนาจรวมศูนย์นี้เน้นคุณค่าของความชอบธรรมทางกฎหมาย การตรวจสอบความรับผิดชอบในทางปกครอง การยินยอมที่จะปฏิบัติตาม และการเห็นพ้องจากประชาชน บทบาทหน้าที่หลักของรัฐบาล ได้แก่ การตัดสินใจกำหนดนโยบาย บริหารและดำเนินการตามนโยบาย และติดตามประเมินผลว่านโยบายและแผนงานสาธารณะต่างๆมีประสิทธิผลและส่งผลกระทบต่อสังคมเศรษฐกิจแค่ไหนอย่างไร นอกจากนี้รัฐบาลยังมีระบบสนับสนุนสำคัญต่างๆซึ่งครอบคลุมการจัดองค์กรและการมอบอำนาจบนฐานของเขตแดน ระบบบริหารเน้นการจัดตั้งตามสายการบังคับบัญชาและการใช้อำนาจเป็นทางการบนพื้นฐานของกฎระเบียบ ระบบข้าราชการพลเรือนที่เน้นความสำคัญของหลักคุณธรรม คุณสมบัติของข้าราชการพลเรือนเน้นพื้นฐานความเป็นวิชาชีพและความชำนาญเฉพาะทาง

การบริหารการคลังสาธารณะ และการตรวจสอบและตรวจตราอิทธิพลทางความคิดของรัฐ

2. รัฐจัดระเบียบ

การปรากฏตัวของรัฐจัดระเบียบซึ่งมีรูปแบบแตกต่างไปจากรัฐและรัฐบาลรูปแบบเดิมสะท้อนให้เห็นพื้นฐานเชิงประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน ได้แก่ มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างนโยบายสาธารณะในสังคม การเติบโตและการขยายตัวของตลาด เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการที่ไม่ได้ดำเนินการโดยรัฐมากขึ้น และมีลักษณะของรัฐสวัสดิการ กล่าวคือ รัฐบาลไม่ได้เป็นผู้ผลิตหลักและส่งมอบบริการต่างๆ ให้แก่สังคมอีกต่อไป ในหลายประเทศ การจัดสวัสดิการสังคมและหน้าที่ความรับผิดชอบด้านต่างๆ ที่เคยอยู่ในขอบเขตของรัฐ ได้ถูกผลักดันลงล่างให้อยู่ในความรับผิดชอบของรัฐบาลระดับท้องถิ่น หรือถ่ายโอนไปสู่สถาบัน/องค์กรภาคธุรกิจ เอกชนที่แสวงหากำไร หรือไม่แสวงหากำไร รวมถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของรัฐจากหน้าที่การจัดสรรทรัพยากรของสังคมและวัตถุประสงค์ของโดยตรง ไปเป็นการกำหนดกรอบกฎระเบียบ และเป็นการกระทำโดยทางอ้อมเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ รัฐจัดระเบียบยังมีความจำเป็นที่ต้องมีการเปิดขยายการมีส่วนร่วมของสถาบัน องค์กร และผู้เล่นจากฝ่ายต่างๆ ในสังคมกว้างขวางมากขึ้น ทั้งจากภาคเอกชน ประชาสังคม และชุมชนซึ่งในกรอบแนวคิดของรัฐแบบเดิม สถาบัน องค์กรและผู้เล่นเหล่านี้ถูกจัดให้อยู่ในประเภทปัจจัยภายนอก และสิ่งที่สำคัญรัฐจัดระเบียบที่เกิดขึ้นใหม่มีการเปลี่ยนแนวความคิดแบบจารีตนิยมเกี่ยวกับรัฐบาลซึ่งทำหน้าที่เป็นเครื่องมือและกลไกของรัฐที่เน้นการสั่งการและควบคุมอย่างเหนียวแน่นและมีความเป็นเอกภาพ มาเป็นแนวความคิดแบบใหม่ที่เน้นธรรมาภิบาลมีลักษณะสำคัญคือการแตกสลายเชิงโครงสร้าง ขอบเขต และกิจกรรมที่รัฐบาลเคยทำมา แต่เดิม พื้นที่ อำนาจรัฐที่เคยจำกัดอยู่ในรูปของรัฐบาลกลายเป็นพื้นที่ธรรมาภิบาลที่มีกิจกรรมใหม่ และผู้เล่นหน้าใหม่ๆ เข้ามาร่วมเกี่ยวพันในกระบวนการจัดหาและแบ่งสรรทรัพยากรสังคมด้านต่างๆ เพิ่มขึ้นและรูปแบบความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนมากขึ้น ภายใต้บริบทดังกล่าว ความเป็นรัฐรวมศูนย์จะค่อยๆ หายไป อีกทั้ง รัฐจัดระเบียบมีลักษณะเด่นคือการลดอำนาจศูนย์กลาง โครงสร้างอำนาจรัฐมีลักษณะกระจายทั้งภายในและภายนอกระบบธรรมาภิบาลหรือรัฐบาลในรูปแบบใหม่จึงมีสถานที่ตั้งในรูปของพหุศูนย์มีความเกี่ยวข้องกับจำนวนมากขึ้น มีการใช้ประโยชน์จากรูปแบบ กระบวนการ เครื่องมือ และเทคนิควิธีการของการสร้างธรรมาภิบาลที่หลากหลายมากขึ้น โดยเหตุนี้รัฐจัดระเบียบมีหน้าตาของความเป็นราชการน้อยลง มีสายการบังคับบัญชาน้อยลง และพึ่งพาอำนาจส่วนกลางน้อยลงในการปฏิบัติงาน ความรับผิดชอบในการดำเนินกิจการของรัฐจะเน้นความสำคัญของผลการปฏิบัติงานมากขึ้น แทนที่การปฏิบัติตามเป้าหมายนโยบายที่กฎหมายกำหนด ที่สำคัญที่สุด รัฐจัดระเบียบมีการกระจายหน้าที่สาธารณะไปยังภาคส่วนอื่นๆ ของสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะหน้าที่การจัดระเบียบด้านเศรษฐกิจและสังคมซึ่งมีผลทำให้หน่วยงาน องค์กร และสถาบันภาครัฐถูกบีบรัด

ให้อยู่ในพื้นที่และกรอบบทบาทหน้าที่ที่จำกัดหรือแคบลงเมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบรัฐบาลเดิม การกำหนดรูปแบบแผนงานธรรมาภิบาล และการดำเนินงานตามแผนงานมักอยู่ในรูปของ ความสัมพันธ์แบบเครือข่าย และการประสานความร่วมมือ จากหลายหน่วยงานและองค์การทั้งใน แนวตั้งและแนวนอน รวมถึงการติดตามและประเมินผลของความคิดริเริ่มและผลลัพธ์ที่เกิดจาก แผนงานเหล่านี้ด้วย และยังมีเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนหรือสาธารณะสามารถ เข้าถึงกระบวนการนโยบายมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ ธรรมาภิบาลภาครัฐจึงมีขอบเขตรอบคลุมทั้ง ระดับโลก ภูมิภาค ประเทศ และท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนสภาพหรือโฉมหน้าของรัฐและกลไกการบริหารภาครัฐไปสู่ ธรรมาภิบาลไม่ได้เป็นพื้นฐานที่มีความเป็นเอกภาพ เนื่องจากแนวคิดธรรมาภิบาลมีขอบเขตกว้าง ซึ่งในปัจจุบันมีการเสนอกระบวนการทัศน์ธรรมาภิบาลใหม่ ที่เน้นการเปลี่ยนข้อหลายด้านคือเปลี่ยน หน่วยการศึกษาวิเคราะห์จากหน่วยงานและแผนงานไปเป็นเครื่องมือดำเนินการ เปลี่ยนจากจุดเน้น การบริหารไปเป็นเครือข่าย เปลี่ยนจากภาครัฐตรงข้ามภาคเอกชนเป็นภาครัฐบวกภาคเอกชน เปลี่ยนจากการออกคำสั่งเป็นการต่อรองและการโน้มน้าว และเปลี่ยนจากทักษะการจัดการเป็นทักษะ เพิ่มความสามารถ

องค์ประกอบและหลักการที่สำคัญของธรรมาภิบาล

คำนิยาม

โดยทั่วไป ธรรมาภิบาลมีองค์ประกอบและหลักการที่สำคัญกำกับเสมอ ซึ่งเริ่มตั้งแต่ มินนโยบายที่ดี มีโครงการและการกำกับที่มีประสิทธิภาพ โดยสามารถนำไปสู่การแปรรูปเป็นกฎหมาย นำไปปฏิบัติและบังคับใช้ได้ กฎและการกำกับต่างๆ จึงต้องสามารถคาดการณ์ได้ มีความชัดเจน และประชาชนหรือหน่วยทางเศรษฐกิจสามารถเข้าถึงได้ ในขณะเดียวกัน ความสามารถขององค์กร ในการบังคับใช้นโยบายและโครงการนั้นๆ ก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อน เหนือสิ่งอื่นใด รัฐบาลที่นำ โครงการหรือนโยบายต่างๆ มาบังคับใช้จะต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชน ในแง่ที่ว่า จะต้องมีความโปร่งใสและมีกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันว่า นโยบายหรือ โครงการนั้นเป็นโครงการหรือนโยบายที่มีประโยชน์อย่างแท้จริง ดังที่มีการสรุปคำนิยามสำคัญ ดังนี้

1. นโยบาย หมายถึง เป้าหมายของนโยบายที่ชัดเจนของรัฐบาล
2. กระบวนการทางนิติบัญญัติ หมายถึง กฎหมายหรือกฎหมายที่มีผลต่อประชาชน โดยตรง

3. สถาบัน หมายถึง สถาบันเป็นทางการ (กฎหมาย) และไม่เป็นทางการ (วัฒนธรรม ความเชื่อ เป็นต้น) ที่กำหนดโครงสร้างแรงจูงใจในระบบเศรษฐกิจ และเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทาง

ปัจเจกชนและกำหนดผลลัพธ์ที่จะออกมา

4. องค์กร หมายถึง กลุ่มคนไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลหรือ NGO ที่บังคับใช้กฎหมายหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ

5. การคาดคะเน หมายถึง ผลของกฎหมายหรือกติกาของสังคมมีความชัดเจน เปิดเผยและรู้ล่วงหน้า และยังสามารถมีการบังคับใช้อย่างได้ผล

6. ความรับผิดชอบ หมายถึง การรับผิดชอบที่ต้องตอบคำถามหรือให้คำอธิบายต่อการกระทำของตนแก่ประชาชน

7. ความโปร่งใส หมายถึง การไหลเวียนของสารสนเทศที่มีต้นทุนที่ต่ำ ทำให้สารสนเทศมีการกระจายอย่างทั่วถึงและเข้าถึงได้ง่าย

8. การมีส่วนร่วม หมายถึง พลเมืองทุกคนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นเสมอในกระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นคนจนหรือคนที่ด้อยโอกาสทางสังคม

อย่างไรก็ตาม ในแง่ทฤษฎีนั้น นักวิชาการมักให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 4 หลักใหญ่ นั่นคือ ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การคาดคะเนได้ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งการสร้างธรรมาภิบาลนี้ จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบ 3 ด้าน นั่นคือ ภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ซึ่งมีการปะทะสังสรรค์ซึ่งกันและกัน สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าคือ การถ่วงดุลของพลังต่างๆ ของทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ให้มีความสมดุลอย่างแท้จริง

หลักการ การสร้างธรรมาภิบาลให้สามารถหยั่งรากลึกได้ในสังคม จำเป็นต้องมีหลักการ ดังนี้

1. การสร้างรัฐที่เข้มแข็ง (Creating a strong state) ในหมู่ประเทศกำลังพัฒนาหรือประเทศที่มีลักษณะเปลี่ยนผ่าน ลักษณะเด่นชัดก็คือ รัฐในประเทศนั้นขาดความเข้มแข็งในการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจ การบังคับใช้กฎหมายและกำกับให้เศรษฐกิจดำเนินไปในทิศทางที่ต้องการ สิ่งที่มีเกิดขึ้นคือ รัฐไม่อาจป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐฉกฉวยประโยชน์ให้แก่ตนเอง หรือยกประโยชน์ให้แก่กลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ ดังนั้น พฤติกรรมการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจและการฉ้อราษฎร์บังหลวงจึงเกิดขึ้นเสมอ เมื่อรัฐเข้าแทรกแซงระบบเศรษฐกิจ ลักษณะเช่นนี้คือรัฐที่อ่อนแอ (weak state) ยิ่งกว่านั้น เมื่อเศรษฐกิจมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น รัฐต้องมอบหมายงานให้แก่เจ้าหน้าที่ในการบริหารราชการ ซึ่งอาจเป็นระดับท้องถิ่นหรือให้ภาคเอกชนทำ ปัญหาที่มักเกิดขึ้น เพราะปัญหา Principal-agent ในแง่ที่ว่าเกิดความไม่สมมาตร (information asymmetries) ผลคือความเสี่ยงต่างๆ ที่เกิดขึ้นจาก agents นั้น รัฐ (principal) กลับต้องรับผิดชอบเสียเอง และ agents ก็ยังคงแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตัวเองตลอดไป ระบบที่อ่อนแอของรัฐนี้นำไปสู่ระบบพรรคพวก (nepotism) และการฉ้อราษฎร์บังหลวงในหมู่ข้าราชการ ซึ่งสถานะจากการที่รัฐอ่อนแอ

ก็อาจกลายเป็นรัฐที่ฉ้อฉล (predatory state) ที่ทำทุกอย่างเพื่อประโยชน์ของพรรคพวกมากกว่าจะเป็นประโยชน์ของประชาชนเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้ ธรรมนูญสากลไม่อาจเกิดขึ้นได้ หากไม่มีรัฐที่เข้มแข็งที่สามารถสร้างควมมีเสถียรภาพ ความโปร่งใส และนโยบายที่ชัดเจน ปัญหาหลักของรัฐที่อ่อนแอก็คือ เป็นรัฐที่ไม่อาจมีคุณภาพมากพอที่จะปกป้องผลประโยชน์ของประชาชน

2. การจำกัดบทบาทของรัฐ (Limiting the State) การมีรัฐที่เข้มแข็งในด้านหนึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการผลักดันให้นโยบายต่างๆ ตกแก่ประชาชน แต่ในอีกด้านหนึ่ง รัฐที่เข้มแข็งก็อาจก่อผลเสียอย่างร้ายแรงต่อระบบเศรษฐกิจและประชาชน เพื่อแก้ไขปัญหาทางสองแพร่งนี้ รัฐจึงจำเป็นต้องมีบทบาทที่มีความเข้มแข็ง ในการปกป้องพิทักษ์สิทธิของนักลงทุน คนงานและผู้บริโภค ขณะเดียวกันรัฐก็ต้องไม่ละเมิดสิทธิต่อคนอื่นๆ หรือสังคมโดยรวม ดังนั้นการออกแบบสถาบันทางการเมืองจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการกำกับให้รัฐมีอำนาจอย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อสร้างระบบแรงจูงใจให้นักการเมืองและข้าราชการประจำมีหลักประกันว่าตนเองจะเล่นตามกติกาที่วางไว้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้การกระทำของรัฐในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องที่มีความน่าเชื่อถือ (credible commitment) ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อให้รัฐมีอำนาจที่เหมาะสม และไม่กลายเป็นรัฐที่เปิดโอกาสให้บุคคลของรัฐที่ฉ้อฉลแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเองและพวกพ้อง การแบ่งสรรอำนาจและการถ่วงดุลอำนาจจึงเป็นเรื่องจำเป็น โดยเฉพาะการกระจายอำนาจ (decentralizations) อย่างแท้จริง จะเป็นเครื่องมืออันหนึ่งที่ดีในการสร้างระบบตรวจสอบและถ่วงดุลของอำนาจระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่น ยิ่งกว่านั้น ยังจำเป็นต้องมีการสร้างระบบของตุลาการที่เป็นอิสระจากการเมือง เพื่อให้ให้นักการเมืองและข้าราชการยึดถือกติกาเป็นสำคัญ เมื่อทำได้ตามนี้สถาบันที่มั่นคงและมีความน่าเชื่อถือก็จะเป็นการลดต้นทุนธุรกรรม ซึ่งจะทำได้ก็ต้องมีกลไกของความโปร่งใส การรับผิดชอบ และการคาดคะเนได้เป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมและกำกับการฉ้อราษฎร์บังหลวง และการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ การเปิดประเทศและให้เศรษฐกิจภายในเชื่อมกับเศรษฐกิจโลกก็เป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญ เพื่อให้ตลาดโลกที่มีการแข่งขันอย่างมากเป็นการจำกัดอำนาจของรัฐบาล โดยเฉพาะองค์กรโลกบาล เช่น ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และองค์การการค้าโลก ดังนั้น การเป็นสมาชิกขององค์กรโลกบาลนี้มีส่วนไม่มากนักน้อยในการจำกัดอำนาจของรัฐลงได้ระดับหนึ่ง

3. การสร้างความสามารถของระบบราชการ (Creating capacity for policy implementation and rule enforcement) เป็นกลไกที่สำคัญของรัฐในการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจ กล่าวให้เฉพาะเจาะจงคือการสร้างขีดความสามารถของข้าราชการในประเทศให้มีทักษะและความสามารถเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น ธรรมนูญสากลใดๆ จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าขาดข้าราชการที่มีความสามารถ การสร้างสมรรถนะของข้าราชการนี้เพื่อให้ระบบราชการมีความรับผิดชอบต่อประชาชน

ผู้เสียภาษี มีประชาชนเข้าร่วม มีการคาดคะเนได้และมีความโปร่งใส ดังนั้นการเสริมสร้างความสามารถขององค์กรของระบบราชการจึงหมายถึงการปฏิรูปสถาบันข้าราชการ การเสริมสร้างความเข้มแข็ง และการพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ ยิ่งกว่านั้น การสร้างสรรค์สถาบันที่เข้มแข็งยังหมายถึง การแทนที่สถาบันที่ก้าวหน้ากว่าสถาบันเก่าที่ไม่มีประสิทธิภาพ เป้าหมายหลักของการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ข้าราชการนั้น ก็คือการเพิ่มศักยภาพของระบบราชการโดยรวม ผ่านการสร้างนักบริหารที่เป็นมืออาชีพอย่างแท้จริง ในแง่เศรษฐศาสตร์ การจะสร้างระบบข้าราชการที่เข้มแข็งได้นั้นจะต้องเดินตามเส้นทางของวินัยทางการคลังอย่างเข้มงวด (hard-budget constraint) และใช้ระบบคุณธรรม (meritocratic elements) อย่างแท้จริง มิใช่ระบบเล่นพรรคเล่นพวกหรือระบบอุปถัมภ์ซึ่งจะนำไปสู่การใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม ดังนั้นระบบคัดเลือกข้าราชการจึงมีความสำคัญยิ่งในการคัดกรองบุคคลที่มีความสามารถและความซื่อสัตย์เข้าสู่ระบบราชการ ซึ่งจะเป็นจริงได้นั้นก็ต้องมีระบบการจ่ายเงินเดือนที่สูงไม่น้อยกว่าภาคเอกชน มิเช่นนั้นก็ไม่อาจมีระบบข้าราชการที่เข้มแข็งและซื่อสัตย์ได้

4. การสร้างสถาบันทางเศรษฐกิจ (Building economic institutions) นักเศรษฐศาสตร์เริ่มยอมรับมากขึ้นเรื่อยๆ ว่าสถาบันของแต่ละประเทศเป็นตัวกำหนดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ระบบธรรมาภิบาลจะมีความสามารถในการทำงานหรือไม่ ปัจจัยสำคัญนั้นขึ้นอยู่กับสถาบันทางเศรษฐกิจ ที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือการปกป้องคุ้มครองสิทธิของประชาชน การให้หลักประกันว่าระบบเศรษฐกิจนั้นเป็นระบบที่ดำเนินได้ภายใต้ระบบตลาดเสรีที่มีการเข้าและออกได้เสมอ มีเสรีภาพเต็มที่ในการทำพันธสัญญา มีเสถียรภาพของระบบการคลัง มีการยอมรับในระบบที่แยกหนี้สินของปัจเจกชน (liability) ที่ชัดเจน และสามารถคาดคะเนการกระทำใดๆ ของรัฐได้ล่วงหน้า หลักการสำคัญข้อนี้ก็คือรัฐไม่ควรเข้าแทรกแซงการทำงานของกลไกราคา ความล้มเหลวของตลาด ในกรณีที่มีการผูกขาดตัดตอนนั้นรัฐสามารถใช้กฎหมายป้องกันการผูกขาดแก้ไขได้ ทั้งนี้เพื่อให้กลไกราคาทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม เพื่อให้สังคมมีความสุข จำเป็นต้องมีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ดังนั้นรัฐมีหน้าที่ในการสร้างความมั่นคงทางสังคม เพื่อให้ลูกจ้างหรือประชาชนได้รับการคุ้มครองเป็นอย่างดี กล่าวให้เจาะจงก็คือ สถาบันที่สำคัญที่สุดในระบบทุนนิยมก็คือ “สถาบันตลาด” ซึ่งรัฐจะต้องสร้างและรักษาให้สถาบันตลาดทำงานได้อย่างเต็มที่

กล่าวโดยสรุป ธรรมาภิบาลเป็นการบริหารกระบวนการความสัมพันธ์ (Interactive Relation) ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสังคม และภาคประชาชน ในการทำงานที่จะทำให้การบริหารราชการแผ่นดินดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องมีคุณธรรม มีความโปร่งใส มีความยุติธรรม และสามารถตรวจสอบได้ การบริหารประเทศที่ดีควรเป็นการบริหารแบบสองทาง ระหว่างรัฐบาล

ประชาธิปไตย และฝ่ายสังคม เอกชน องค์กรพัฒนาภาคเอกชน โดยเน้นการมีส่วนร่วม การจัดการตนเอง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นธรรมมากขึ้น

องค์ประกอบ องค์ประกอบของธรรมาภิบาลประกอบด้วย 6 ด้าน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของสาธารณชน (public participation) คือ เป็นกลไกกระบวนการที่ประชาชน (ชายและหญิง) มีโอกาสและมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจอย่างเท่าเทียมกัน (equity) ไม่ว่าจะเป็นโอกาสในการเข้าร่วมในทางตรงหรือทางอ้อม โดยผ่านกลุ่มผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนโดยชอบธรรม การเปิดโอกาสให้สาธารณชนมีส่วนร่วมอย่างเสรีนี้รวมถึงการให้เสรีภาพแก่สื่อมวลชนและให้เสรีภาพแก่สาธารณชนในการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ คุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งที่สาธารณชนมีส่วนร่วมคือการมีรูปแบบการปกครองและบริหารที่กระจายอำนาจ (decentralization)

2. ความสุจริตและโปร่งใส (honesty and transparency) คือเป็นกลไกที่มีความสุจริตและโปร่งใสซึ่งรวมถึงการมีระบบกติกากฎและการดำเนินงานที่เปิดเผย ตรงไปตรงมา ประชาชนสามารถเข้าถึงและได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างเสรี เป็นธรรม ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ซึ่งหมายถึงการที่ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานกำกับดูแลและประชาชนสามารถตรวจสอบและติดตามผลได้

3. พันธะความรับผิดชอบต่อสังคม (accountability) คือเป็นกลไกที่มีความรับผิดชอบในบทบาทภาระหน้าที่ที่มีต่อสาธารณชน โดยมีการจัดองค์กรหรือการกำหนดกฎเกณฑ์ที่เน้นการดำเนินงานเพื่อสนองตอบความต้องการของกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างเป็นธรรม ในความหมายนี้รวมถึงการที่มี bureaucracy accountability, political accountability ซึ่งจะมีความหมายที่มากกว่าการมีความรับผิดชอบเฉพาะต่อผู้บังคับบัญชาหรือกลุ่มผู้เป็นฐานเสียงที่ให้การสนับสนุนทางการเมืองแต่ครอบคลุมถึงพันธะความรับผิดชอบต่อสังคมเช่นนี้ องค์กรหน่วยงาน และผู้ที่เกี่ยวข้องต้องพร้อมและสามารถที่จะถูกตรวจสอบและวัดผลการดำเนินงานทั้งในเชิงปริมาณ คุณภาพ ประสิทธิภาพ และการใช้ทรัพยากรสาธารณะ ดังนั้น คุณลักษณะของความโปร่งใสของระบบในลำดับที่สองจึงเป็นหัวใจสำคัญในการสร้าง accountability

4. กลไกการเมืองที่ชอบธรรม (political legitimacy) คือเป็นกลไกที่มีองค์ประกอบของผู้ที่เป็นรัฐบาลหรือผู้ที่เข้าร่วมบริหารประเทศที่มีความชอบธรรม เป็นที่ยอมรับของคนในสังคมโดยรวม ไม่ว่าจะโดยการแต่งตั้งหรือเลือกตั้ง แต่จะต้องเป็นรัฐบาลที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนว่ามีความสุจริต มีความเที่ยงธรรม และมีความสามารถที่จะบริหารประเทศได้

5. กฎเกณฑ์ที่ยุติธรรมและชัดเจน (fair legal framework and predictability) คือมีกรอบของกฎหมายที่ยุติธรรมและเป็นธรรมสำหรับกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม ซึ่งกฎเกณฑ์มีการ

บังคับใช้และสามารถบังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนซึ่งคนในสังคมทุกส่วนเข้าใจ สามารถคาดหวังและรู้ว่าจะเกิดผลอย่างไรหรือไม่เมื่อดำเนินการตามกฎเกณฑ์ของสังคม สิ่งเหล่านี้เป็นการประกันความมั่นคง ศรัทธา และความเชื่อมั่นของประชาชน

6. ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (efficiency and effectiveness) คือเป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดกระบวนการทำงาน การจัดการองค์กร การจัดสรรบุคลากร และมีการใช้ทรัพยากรสาธารณะต่างๆ อย่างคุ้มค่าและเหมาะสม มีการดำเนินการและการให้บริการสาธารณะที่ให้ผลลัพธ์ เป็นที่น่าพอใจและกระตุ้นการพัฒนาของสังคมทุกด้าน (การเมือง สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ)

แนวคิดด้านธรรมาภิบาลชุมชน

ธรรมาภิบาลเป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายทั้งในภาคเอกชนและภาครัฐ การสร้างแนวคิดเพื่ออธิบายความหมายหรือนิยามของธรรมาภิบาลมีความหลากหลายและขึ้นอยู่กับมุมมอง ซึ่งเป็นรากฐานของหลักเหตุผลหรือตรรกะรวมถึงความแตกต่างที่ต้องการอธิบายธรรมาภิบาล ในกรอบคิดแคบแบบง่ายหรือ อธิบายในกรอบกว้างที่ครอบคลุม องค์ประกอบต่างๆที่มีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน แต่โดยพื้นฐานทั่วไปไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับภาครัฐหรือภาคเอกชน ธรรมาภิบาลคือการใช้อำนาจ ซึ่งการใช้อำนาจนี้เชื่อมโยงถึงระบบตรวจสอบความรับผิดชอบและการควบคุม ทั้งในการจัดตั้งระดับสากลและท้องถิ่น ในโครงสร้าง บรรทัดฐาน และการปฏิบัติที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงการใช้อำนาจนั้นจะเน้นระบบการควบคุมโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ทั้งนี้ เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในภาคธุรกิจเอกชน ธรรมาภิบาลจึงเน้นการออกแบบสถาบันที่หล่อหลอมหรือบังคับให้ฝ่ายจัดการซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกการใช้อำนาจอย่างมีสติและซื่อสัตย์ให้ความสำคัญเกี่ยวกับผลประโยชน์หรือสวัสดิการของผู้มีส่วนได้เสียซึ่งเป็นเสมือนเจ้านายในการดำเนินธุรกิจของบริษัท ทั้งนี้ หากจะพิจารณาโดยใช้รากฐานของการปกครองแบบประชาธิปไตยจะพบว่าธรรมาภิบาลภาครัฐตั้งอยู่บนฐานของนิติธรรมหรือหลักการปกครองโดยกฎหมาย (the rule of law) องค์กรสาธารณะต่างๆเกิดขึ้นเพื่อทำหน้าที่บริหารการนำ กฎหมายสู่การปฏิบัติ ดังนั้นองค์ประกอบต่างๆขององค์กรไม่ว่าจะเป็นจุดมุ่งหมาย โครงสร้าง อัตรากำลังคน และงบประมาณ มีผลมาจากอำนาจทางกฎหมาย ธรรมาภิบาลภาครัฐ จึงผูกพันกับกฎหมายและกระบวนการกำหนดกฎหมาย โดยเฉพาะกฎหมายสูงสุดของสังคมคือรัฐธรรมนูญ ซึ่งกำหนดกรอบพื้นฐานของสถาบันที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะและการนำนโยบายไปปฏิบัติ นอกจากนี้ ธรรมาภิบาลยังเป็นตัวเชื่อมโยงสถาบันต่างๆตามรัฐธรรมนูญกับการกำหนดนโยบายและการบริหารนโยบายสาธารณะ หรืออีกนัยหนึ่งธรรมาภิบาลภาครัฐเกี่ยวข้องกับวิธีการในรูปของการสั่งการ การควบคุม และการประสานงานของ

องค์กรและระหว่างองค์กรบรรลุผลสำเร็จในนามของผลประโยชน์ส่วนรวมนั้นเองยิ่งไปกว่านั้น ธรรมนูญภาคภครัฐยังเกี่ยวข้องกับการกระทำร่วมระหว่างหน่วยงาน องค์กร และสถาบันทุกภาคส่วน จึงจำเป็นต้องมีการประสานงาน การเป็นพันธมิตร การสร้างแนวร่วม รวมถึงบูรณาการบริการ ด้านต่างๆเข้าด้วยกัน มากกว่าเน้นการแข่งขันแบบตลาด และที่สำคัญธรรมนูญภาคภครัฐมีรูปแบบ ความสัมพันธ์ลักษณะแนวราบและระหว่างสถาบันในการบริหาร และอยู่ภายใต้บริบท การเปลี่ยนแปลงของรัฐในทิศทางที่มีการลดอำนาจอธิปไตย การลดความสำคัญของเขตอำนาจ ทางศาล และการกระจายตัวของสถาบันที่เคยสังกัดอยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจรวมศูนย์ ดังนั้น ระบบ ธรรมนูญภาคภค จึงเน้นความสำคัญของการประสานงานและความร่วมมือระหว่างสถาบัน มากกว่าการ ทำสัญญาอย่างเป็นทางการ ดังนั้น จึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจว่า ธรรมนูญภาคภคระดับประเทศจะขยายผล มาสู่ธรรมนูญภาคภคระดับชุมชน

เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนคือการพึ่งตนเอง หรือลดการพึ่งพาจากภายนอกชุมชน ให้มากที่สุด แม้จะกระทำได้ยากในยุคโลกาภิวัตน์ก็ตาม เกณฑ์ที่จะช่วยลดการพึ่งพาจากภายนอก โดยการน้อมนำเอา ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการพัฒนา และสร้างเงื่อนไขพื้นฐานของการ พัฒนาชุมชนต้องเกิดจากสำนึกที่สมาชิกของชุมชนมีความรักและผูกพันกับถิ่นที่อยู่ของตนเองเสียก่อน เป็นเบื้องต้น หากชุมชนใดสมาชิกย้ายถิ่น หรือไปทำงานต่างถิ่นชุมชนนั้นยากที่จะพัฒนา การพัฒนา ชุมชนให้เข้มแข็งแสดงว่าสามารถพึ่งตนเองได้ แม้ภาวะภายนอกจะผันผวนไม่ว่าทางเศรษฐกิจ การเมือง หรือสังคม สมาชิกในชุมชนเขาก็ สามารถจะยืนหยัดอยู่ได้ การที่ชุมชนพัฒนาจนสามารถ พึ่งพาตนเองได้ ถ้าวิเคราะห์ในมุมมองการบริหารจัดการชุมชนได้นำเอาหลักการบริหารจัดการ บ้านเมืองที่ดีหรือหลักธรรมนูญภาคภคมาเป็นเงื่อนไขในการพัฒนาด้วยเช่นกัน องค์กรสหประชาชาติ ได้ให้ความหมายหลักธรรมนูญภาคภคว่าหมายถึงกระบวนการตัดสินใจและกระบวนการที่นำการตัดสินใจ ไปสู่การปฏิบัติ หลักธรรมนูญภาคภคสามารถนำไปปรับใช้กับทุกองค์กรไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐหรือ เอกชนหรือองค์กรระหว่างประเทศ สหประชาชาติได้วางหลักธรรมนูญภาคภค ออกเป็น 8 ประการ ได้แก่ หลักฉันทามติ หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบต่อการกระทำ หลักความ โปร่งใส หลักการ ตอบสนอง หลักความเสมอภาคเท่าเทียมกัน หลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล หลักการ ปฏิบัติตาม กฎหมาย ดังนั้น หลักธรรมนูญภาคภคชุมชน มีหลักการที่สำคัญ ได้แก่ การเคารพสิทธิและความเท่าเทียม ของสมาชิกชุมชน ซึ่งถือเป็น หลักการของการปกครองระบอบประชาธิปไตย การยึดผลประโยชน์ ของชุมชน การมีบทบาทและความรับผิดชอบของคณะกรรมการและผู้นำ และการมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

ปัญหาสังคมที่ขยายขอบเขตกว้างขึ้นและมีความซับซ้อนมากขึ้นย่อมแสดงให้เห็นความ จำเป็นที่ภาครัฐต้องมีความรู้และความสามารถในการบริหารมากขึ้นเช่นกัน ทั้งนี้เพราะว่าการแก้ไข

ปัญหาสาธารณะต้องมีแนวทางที่เหมาะสมและสอดคล้องกับปัจจัยและบริบทต่างๆที่เกี่ยวข้อง แต่จากการสังเกตการณ์ทั่วไป ทั้งแนวคิดทางทฤษฎีและกรอบการปฏิบัติของการแก้ปัญหาสาธารณะส่วนใหญ่ยังติดอยู่กับความคิดของการบริหารแบบเก่า ที่เน้นความสำคัญของอำนาจรวมศูนย์ของรัฐบาลทั้งในด้านการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติ ระบบราชการซึ่งเป็นกลไกของรัฐบริหารงานแบบเน้นการจัดชั้นบังคับบัญชาและการควบคุมด้วยกฎหมายและกฎระเบียบเป็นทางการอย่างเคร่งครัด แนวคิดของธรรมาภิบาลโดยทั่วไปและธรรมาภิบาลภาครัฐโดยเฉพาะชี้ให้เห็นว่าบริบททางสังคมในด้านต่างๆได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว การบริหารสาธารณะในฐานะเครื่องมือของรัฐบาลจึงควรมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เป็นจริงด้วย

ในขณะที่กระบวนการธรรมาภิบาลภาครัฐและภาคเอกชนมีบางส่วนที่คล้ายคลึงกัน เช่น โครงสร้างอำนาจและการจัดการเพื่อตอบสนองความต้องการของเจ้าของ แต่มีหลายด้านที่ธรรมาภิบาลภาครัฐมีความแตกต่างออกไปจากภาคเอกชน ไม่ว่าจะเป็นในด้านพื้นฐานของอำนาจชอบธรรม การกระทำร่วมจากหลายฝ่าย และผลประโยชน์สาธารณะ เป็นต้น ดังนั้น ตรรกะของธรรมาภิบาลภาครัฐจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของลัทธิทางกฎหมาย เศรษฐศาสตร์การเมือง และตัวเลือกทางสังคม ตัวแบบธรรมาภิบาลภาครัฐครอบคลุมขอบเขตกว้างตั้งแต่บริบทโลก/ชาติ/และวัฒนธรรมทางเลือกทางนิติบัญญัติ ระบอบธรรมาภิบาล ยุทธศาสตร์การบริหาร ปฏิบัติการและผลงาน และการประเมินทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม ธรรมาภิบาลทุกแนวยังตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการทั่วไปหรือยุทธศาสตร์แบบกว้าง แต่ขาดการจัดตั้งกลไกสถาบันที่เข้มแข็งและสามารถขับเคลื่อนให้เกิดเป็นผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้พื้นที่ธรรมาภิบาลยังยึดติดอยู่กับระบบราชการของรัฐบาลกลางและท้องถิ่น การนำแนวคิดและหลักการธรรมาภิบาลภาครัฐไปประยุกต์ในโลกความเป็นจริงควรมีการศึกษาวิจัยรองรับ เนื่องจากหลายส่วนของธรรมาภิบาลเกี่ยวข้องกับพื้นฐานทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทสังคมไทย การจัดการสาธารณะของไทยมักจะเน้นการลอกเลียนแบบและการทำอะไรแบบง่ายๆ จึงมองข้ามความสำคัญของความรู้ความเข้าใจระดับพื้นฐานและความสัมพันธ์ในด้านต่างๆที่ซับซ้อน การประยุกต์แนวคิด หลักการ รูปแบบ และวิธีการต่างๆ จึงตั้งอยู่บนฐานของการเดาสุ่มมากกว่ากระจ่างในด้านเหตุผลและข้อจำกัดต่างๆที่เกี่ยวข้อง ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ การเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจกับปัญหาก่อนลงมือแก้ไขหรือดำเนินการเป็นสิ่งสำคัญ การวิจัยธรรมาภิบาลภาครัฐจึงเป็นสิ่งทำทนายอย่างยิ่งในปัจจุบัน

แนวคิดด้านธรรมนูญหมู่บ้าน

เมื่อรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ เปิดช่องทาง เปิดโอกาส ให้สิทธิและกระจายอำนาจเพิ่มมากขึ้นแล้ว การทำธรรมนูญในระดับชุมชนท้องถิ่นจึงไม่ใช่เรื่องยาก ซึ่งหัวใจของธรรมนูญประชาชน คือ การใช้อำนาจตามรัฐธรรมนูญเพื่อจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ดังนั้นจะเริ่มต้นทำธรรมนูญ ต้องเริ่มต้นจากมองเห็นกลับมาองคำว่า “ตนเอง” ทั้งในสถานะบุคคล และคนในฐานะส่วนหนึ่งของชุมชน ดังนั้น การทำธรรมนูญประชาชน สิ่งสำคัญคือการที่คนลุกขึ้นมาเคลื่อนไหวพร้อมกัน ธรรมนูญประชาชนไม่ใช่เรื่องของใครคนใดคนหนึ่ง เป็นเรื่องของจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองที่ตระหนักถึงส่วนรวม การเขียน “ธรรมนูญ” ที่เป็นของตนเอง “คิดเอง เขียนเอง ทำเอง” สร้างข้อตกลงร่วม กำหนดทิศทางการพัฒนาร่วมของคนในพื้นที่ เป็นการสร้างการยอมรับและระบุดออกมาจากภายใน พัฒนาระบบประชาธิปไตยชุมชนให้เป็นจริง ทั้งนี้ การสร้างธรรมนูญหมู่บ้านมีความคิดบนพื้นฐานของหลักการสร้างสำนึกใหม่ให้เกิดขึ้นในชุมชนย่อมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

ธรรมนูญหมู่บ้าน เป็นกติกาหรือข้อตกลงของคนและชุมชนในพื้นที่จังหวัดใช้ร่วมกันเพื่อความอยู่ดีมีสุข ซึ่งภาคพลเมืองจะลุกขึ้นมาดูแล และจัดการพัฒนาชุมชน ตำบล จังหวัดของตนเอง โดยธรรมนูญหมู่บ้านได้ผ่านขั้นตอนการจัดทำเป็นมาอย่างดี โดยเริ่มต้นจากเวทีหมู่บ้าน นำข้อมูลมายกร่างโดยสภาองค์กรชุมชน หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้ไปจัดเวทีระดับตำบลทุกตำบลกับภาคีต่างๆ อีกทั้งยังนำข้อมูลมาปรับปรุงร่างจากตำบล และนำมาประชาพิจารณ์ที่ตำบลอีกครั้ง ธรรมนูญหมู่บ้านเกิดจากทุนทางสังคมของคนในชุมชนที่สั่งสมกันมา โดยเฉพาะทุนมนุษย์ และความรู้ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม กองบุญสวัสดิการชุมชน การจัดการทรัพยากรที่ประชาชนเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกัน รวมไปถึงการจัดการภัยคุกคามด้านต่างๆ เช่น ความมั่นคงทางอาหาร ดังนั้น คงจะไม่ผิดนัก หากจะกล่าวว่าธรรมนูญหมู่บ้านเป็นเครื่องมือสำหรับใช้เป็นมาตรการในการสร้างประชาธิปไตยชุมชน และเป็นแนวทางกำหนดแผนพัฒนาของชุมชน ด้วยคนในชุมชน เนื่องจากกระบวนการได้มาซึ่งธรรมนูญหมู่บ้าน เริ่มมาจาก “การจัดการตนเอง” โดยสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมสำคัญในการจัดการตนเองในด้านการเมือง การปกครอง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาท้องถิ่นในทุกด้านแบบองค์รวม เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งยั่งยืนอย่างแท้จริง

แนวคิดนโยบายด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ด้วยปัจจุบันโลกได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทั้งด้านบวกและลบ ดังนั้นมนุษยชาติควรที่จะสร้างความตระหนักในการปฏิบัติตนและสร้างความเข้าใจถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก ที่ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญๆ 5 ประการ ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต อันได้แก่ การเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างประชากร

ของโลก การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคกลุ่มใหม่ ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และแนวโน้มการวางระเบียบกฎเกณฑ์และการเรียกร้องเพื่อปกป้องผลประโยชน์ระหว่างชาติ

การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ “รูปแบบของการพัฒนาที่สนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคต ต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง” คำกล่าวข้างต้นนั้นคือคำจำกัดความของ “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” หรือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ภาษาอังกฤษเรียกว่า Sustainable Development โดยสมัชชาโลกจาก World Commission on Environment ที่กำเนิดขึ้นจากรายงานเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (The Bruntland Report หรือ Our Common Future) โดยมีความมุ่งหมายเพื่อสร้างความร่วมมือในระดับโลก ที่จะรักษาและป้องกันสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติไว้ เนื่องจากความเสื่อมโทรมและสูญเสียทางทรัพยากรธรรมชาติที่ได้ปรากฏขึ้น ปรัชญาแนวคิดนี้ได้รับความสำคัญต่อการวางความมุ่งหมายจากองค์กรในระดับโลกต่างๆอย่างมากมาย และทั้งการประชุมเพื่อค้นหาแผนปฏิบัติการที่จะเป็นแนวทางร่วมกัน แต่ความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากรายงานเรื่องสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น มีการสื่อความหมายที่กว้างครอบคลุมหลากหลายประเด็นราชบัณฑิตยสถานได้กล่าวถึง ความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนนี้ ประกอบด้วยแนวคิดอย่างน้อย 3 ประการ ดังนี้ ได้แก่ ความต้องการของมนุษย์ เนื่องจากการพัฒนาอย่างยั่งยืนคำนึงถึงแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ ซึ่งอาจเป็นความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต และความต้องการที่จะมีมาตรฐานที่ดีกว่าเดิม อีกทั้งยังมีขีดจำกัดของสิ่งแวดล้อม ซึ่งก็คือระบบสภาพแวดล้อมมีขีดจำกัดในการใช้ทรัพยากร และมีขีดจำกัดในการรองรับของเสียและสุดท้าย ได้แก่ ความยุติธรรมในสังคมทั้งระหว่างชนรุ่นเดียวกันกับชนรุ่นต่อไป เนื่องจากความยั่งยืนนั้นไม่อาจมั่นคงอยู่ได้ หากปราศจากนโยบายการพัฒนาที่คำนึงถึงปัจจัยทางสังคมและทางวัฒนธรรมเข้ามาพิจารณาด้วย จึงต้องคำนึงถึงหลักการความยุติธรรมระหว่างชนรุ่นปัจจุบันกับชนรุ่นต่อไป และหลักการความยุติธรรมระหว่างชนรุ่นเดียวกันด้วย

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดหรือนิยามคำจำกัดความเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนอีกมากมาย เช่น “การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ นโยบายที่สนองความต้องการของประชาชนในปัจจุบันโดยต้องไม่ทำลายทรัพยากรซึ่งจะเป็นที่ต้องการในอนาคต” หรือการตีความทางสังคม เช่น “สังคมที่ยั่งยืนคือสังคมที่สนองความต้องการของตนได้ โดยไม่ทำให้สัตว์จำพวกอื่นและประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคต ต้องประนีประนอมยอมลดความต้องการของเขา”

สำหรับประเทศไทยได้มีนักวิชาการหลายท่านพยายามอธิบายแนวคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ที่สำคัญคือ แนวคิดของพระธรรมปิฎก ได้อธิบายการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ (Integrated) คือทำให้เกิดเป็นองค์รวม

(Holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีดุลยภาพ (Balance) หรือพูดอีกนัยหนึ่ง คือ การทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ"

ในการจัดทำข้อเสนอของประเทศไทยในการประชุมของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ณ นคร โจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้ เมื่อเดือนกันยายน 2545 คณะอนุกรรมการกำกับการอนุวัติตามแผนปฏิบัติการ 21 และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ร่วมกับสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ได้หาข้อยุติด้านค่านิยมของการพัฒนา อย่างยั่งยืนว่า "การพัฒนาอย่าง ยั่งยืนในบริบทไทยเป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกๆ ด้านอย่างสมดุล บนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมไทยด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ด้วยความเอื้ออาทร เคารพซึ่งกันและกัน เพื่อสามารถในการพึ่งตนเอง และคุณภาพชีวิตที่ดี อย่างเท่าเทียมกัน"

แนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน มีความเป็นมาเกี่ยวข้องกับการอนุวัติแผนปฏิบัติการ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน และเกี่ยวข้องกับการประชุมระดับโลก 4 ครั้ง ได้แก่ การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมมนุษย์ เมื่อปี พ.ศ. 2515 ที่กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ปี พ.ศ. 2535 ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร สหพันธ์สาธารณรัฐบราซิล ซึ่งแผนปฏิบัติการ 21 เกิดขึ้นจากการประชุมครั้งนี้ นอกจากนี้ยังมีการประชุมสุดยอดโลกว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน เมื่อปี พ.ศ. 2545 ที่นคร โจฮันเนส เบอร์ก สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ และการประชุม "คณะกรรมการธิการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ" ครั้งที่ 11 (UN Commission on Sustainable Development) หรือ CSD 11 ปี พ.ศ. 2546

คณะกรรมการธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ได้ทำการศึกษาเรื่องการสร้าง ความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา ซึ่งต่อมาได้เผยแพร่เอกสารชื่อ Our Common Future เรียกร้องให้ประชาชนในโลกเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือย ไปสู่การพัฒนาที่ไม่ทำลาย สิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งได้ให้นิยามของ การพัฒนาอย่างยั่งยืน ว่า "คือการพัฒนาที่สนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนในรุ่นอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดทอน ความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง"

ต่อมาในปี พ.ศ.2535 ได้มีการประชุมว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development: UNCED) ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ประเทศไทยและประเทศสมาชิกสหประชาชาติ รวม 178 ประเทศได้ร่วมลงนามรับรองปฏิญญาริโอ ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development) และแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งเป็นแผนแม่บท เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลก โดยครอบคลุมการพัฒนาที่สมดุล ทั้ง 3 ด้าน ประกอบด้วยด้านเศรษฐกิจ สังคม

และด้านสิ่งแวดล้อมแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งถือเป็นเอกสารสำคัญฉบับหนึ่งของสหประชาชาติที่ได้รับการรับรองจากการประชุม Earth Summit ที่นครริโอ เดอ จาเนโร สหพันธ์สาธารณรัฐบราซิล ในปี พ.ศ. 2535 ซึ่งเปรียบเสมือนแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลก เพื่อสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาในศตวรรษที่ 21 โดยครอบคลุมการพัฒนาที่สมดุล ทั้ง 3 ด้าน ประกอบด้วยด้านเศรษฐกิจ สังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ มีประเด็นและหัวข้อต่างๆ หลายประเด็น แต่ก็สามารถประมวลแนวทางที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาเศรษฐกิจจะต้องผสมผสานและควบคู่ไปกับ การพัฒนาและความห่วงใยในสิ่งแวดล้อม การใช้พลังงานอย่างฟุ่มเฟือย การสูญเสียพันธุ์พืชและสัตว์ การปล่อยของเสียและมลพิษต่างๆ เป็นสาเหตุที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมไม่ยั่งยืน โดยจะต้องมีการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเนื่องจากมีผลกระทบอย่างเฉียบพลันต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ และการเกิดผลกระทบต่อประชากรรุ่นลูกหลานในอนาคต ทั้งนี้ อยู่บนพื้นฐานที่ว่ามนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะร่ำรวยหรือยากจน ก็มีสิทธิเท่าเทียมกันในอันที่จะดำรงชีวิต ความเป็นอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี

ดังนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญ 5 ประการที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างประชากรของโลก การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคกลุ่มใหม่ ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และแนวโน้มการวางระเบียบกฎเกณฑ์และการเรียกร้องเพื่อปกป้องผลประโยชน์ระหว่างชาติ ซึ่งหากขาดการบูรณาการแล้วอนาคตของมนุษยชาติจะดำรงชีวิตอยู่รอดในระยะยาวไม่ได้ ประกอบกับ ความเสื่อมโทรมและสูญเสียทางทรัพยากรธรรมชาติที่มากขึ้น การดำเนินการเพื่อที่จะรักษาและป้องกันสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติไว้ จึงได้เกิดขึ้นจนกระทั่งได้แผนปฏิบัติการ 21 มาใช้สำหรับประเทศไทย ได้ยึดแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางปฏิบัติและการดำรงชีวิตตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

ทฤษฎี 4 Roles of Leadership

ทฤษฎี 4 Roles of Leadership เป็นทฤษฎีที่กล่าวว่าผู้นำควรมีองค์การด้วยลักษณะสำคัญ 4 ประการ เพื่อให้องค์กรเดินไปข้างหน้าอย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลงานที่ต้องการ นั่นคือ 1. Pathfinding : การวางแผนทางองค์กรไปสู่อนาคต 2. Aligning : การปรับองค์กรเพื่อมุ่งไปสู่แนวทางที่ต้องการ 3. Empowering : การกระจายอำนาจหรือการมอบอำนาจการตัดสินใจ (การดึงศักยภาพของผู้ร่วมงานออกมาใช้ให้เต็มความสามารถ) 4. Modeling : ผู้นำที่ดีต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้คนอื่น ทั้งนี้ ลักษณะสำคัญทั้ง 4 ประการดังกล่าว ประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้

1. Pathfinding : การวางแผนทางหลักขององค์กรไปสู่อนาคต

ผู้นำต้องเริ่มต้นการทำงานด้วยการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน Pathfinding จะช่วยให้ผู้นำสามารถสร้างแม่แบบพิมพ์เขียวเพื่อการเปลี่ยนแปลง (blueprint for change) ที่วางอยู่บนพื้นฐานของหลักการ (principle) ดังนั้นเริ่มแรกผู้นำต้องเข้าใจความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ก่อน คือ ความต้องการทางด้าน physical ความต้องการด้าน mental ความต้องการด้าน social ความต้องการด้าน emotional และ ความต้องการด้าน spiritual เมื่อเข้าใจความต้องการพื้นฐานของมนุษย์แล้ว ผู้นำจะสามารถบริหารงานแบบมีอาชีพได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเข้าใจความต้องการของ stakeholder (ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เสีย) และเข้าใจว่า stakeholder ของตนคือใคร สำหรับภาคการ stakeholder ที่สำคัญที่สุดคือ ประชาชน และรัฐบาล

Pathfinding จะเริ่มต้นจากการกำหนด mission (พันธกิจ) vision (วิสัยทัศน์) และ value (ค่านิยมหรือคุณค่า) ขององค์กร โดย Mission เป็นการกำหนดเป้าหมายขององค์กร Vision ทำให้มองเห็นภาพในอนาคต Value ทำให้เข้าใจพฤติกรรมของคน จึงสามารถสร้างวัฒนธรรม (culture) ขององค์กรขึ้น ซึ่งในที่สุดสามารถบรรลุเป้าหมายได้สำเร็จ การกำหนด pathfinding จะช่วยให้ผู้นำตอบคำถามว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือ Stakeholder ขององค์กรผู้ไม่มีใครบ้าง และความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คืออะไร และจะปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านี้ได้อย่างไร รวมถึงเป้าหมายขององค์กรคืออะไร และจะดำเนินองค์กรไปในทิศทางใด และที่สำคัญมีปัจจัยอะไรบ้างที่จะทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ องค์กรจะไปทางไหน และจะไปอย่างไร

2. Aligning : การปรับองค์กรเพื่อมุ่งไปสู่แนวทางที่ต้องการ

ถ้าองค์กรมีช่องว่างระหว่าง results ที่มีอยู่ปัจจุบันกับความต้องการในอนาคต องค์กรนั้นจำเป็นต้องปรับกระบวนการทำงาน (reprocess) โดยทำไปพร้อมๆ กับ การปรับโครงสร้าง (restructure) ซึ่งการปรับกระบวนการทำงาน และปรับโครงสร้างเพื่อให้ได้ระบบที่ถูกต้องจะต้องมี 6 สิ่ง (The sixth rights) โดยเริ่มจาก

2.1 กระบวนการทำงาน (Process) : โดยทั่วไปถ้าองค์กรยังใช้ระบบกระบวนการทำงาน (process) เก่า และไม่มีประสิทธิภาพ ผู้นำจะต้องหาวิธีปรับกระบวนการทำงานเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีขึ้น

2.2 โครงสร้าง (Structure) : จะต้องสร้างโครงสร้างใหม่ เพื่อสนับสนุนกระบวนการทำงาน

2.3 คน (People) : คนจะรวมถึงเครื่องมือและอุปกรณ์ในการทำงานด้วย ผู้นำจะต้องวางตำแหน่งคนที่เหมาะสม ให้เข้ากับโครงสร้างที่ถูกต้อง และต้องมีการพัฒนาคน ซึ่งถ้าไม่เป็น

ดังกล่าว ถึงแม้องค์กรจะได้กระบวนการที่ดี แต่จะไม่สามารถได้ผลลัพธ์ที่เยี่ยมได้

2.4 ข้อมูล (Information) : คนต้องได้ข้อมูลที่ถูกต้องตามเวลาที่เหมาะสม เพื่อจะได้ตัดสินใจได้ถูกต้อง ซึ่งข้อมูลที่ได้อาจต้องไม่มากหรือน้อยเกินไป

2.5 การตัดสินใจ (Decision) : ต้องกำหนดว่า ใครมีหน้าที่ตัดสินใจเรื่องอะไร ระดับไหน โดยต้องจัดการระบบการตัดสินใจให้ถูกต้องเหมาะสมกับกระบวนการ เพราะการตัดสินใจที่ดีนำไปสู่การปฏิบัติที่ดีด้วย

2.6 รางวัล (Rewards) : รางวัล หมายถึงการให้คุณหรือให้โทษ ซึ่งอาจอยู่ในรูปของรูปธรรม เช่น เงิน หรือนามธรรม เช่น การยกย่องชมเชย เป็นต้น

3. Empowering : การมอบอำนาจการตัดสินใจ หรือการกระจายอำนาจ

โดยทั่วไปโปรแกรมเสริมสร้างความเป็นผู้นำหรือมอบอำนาจให้กับผู้ปฏิบัติงาน (empowerment programs) ล้มเหลวเพราะขาดทิศทางที่ชัดเจน เพราะกำหนด vision และ mission ไม่ถูกต้อง ไม่มี alignment ที่ถูกต้อง และผู้นำขาดความเข้าใจถึงความหมายที่แท้จริงของการมอบอำนาจ การมอบอำนาจในองค์กร ผู้นำจะต้องเริ่มต้นด้วยการปรับความคิดของตัวเอง ดังนี้

3.1 ต้องยอมรับว่ามนุษย์เป็น human doing คือคนไม่ใช่เครื่องจักร

3.2 พลังอยู่ในตัวคนอื่นไม่ใช่เรา เราจึงมีหน้าที่สร้างสภาพแวดล้อมที่ดี เพื่อให้เขาปลดปล่อยศักยภาพของเขาให้เอื้อต่อการทำงานได้อย่างเต็มที่

3.3 ต้องวิเคราะห์ว่าตัวเองเป็นผู้นำลักษณะใด

ซึ่งการดำเนินการมอบอำนาจมี 5 ประการคือ การกำหนดผลลัพธ์ที่ต้องการ (Desire Results) : ต้องกำหนดให้ชัดเจน การกำหนดแนวทาง (Guidelines) : ต้องกำหนดว่าต้องการให้ทำหรือไม่ทำอะไรบ้าง การพิจารณาปัจจัยที่มี (Resources) : เวลา บุคลากร งบประมาณ เทคโนโลยี ทั้งนี้ ต้องแน่ใจว่ามีทรัพยากรที่เหมาะสมอย่างเพียงพอ การกำหนดผู้รับผิดชอบผลงาน (Accountability) : ไม่ได้หมายความว่าองค์กรพยายามควบคุมพนักงาน แต่เป็นการให้ผลสะท้อนการทำงานต่อผู้ปฏิบัติงานเพื่อจะได้ปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น และผลตอบแทน (Consequences) : เหมือนการให้รางวัลแต่ไม่ใช่การให้รางวัล ซึ่งทำให้พนักงานรู้สึกว่าคุณประสบความสำเร็จ ผู้นำจะต้องเข้าใจกฎระเบียบ (Laws and Regulations) เป็นอย่างดี จะต้องให้แนวทาง ที่ชัดเจน และต้องเข้าใจองค์ประกอบที่จะส่งผลให้เกิดการมอบอำนาจ บางครั้งกฎระเบียบที่ใช้กันอยู่เป็นตัวบั่นทอนศักยภาพของคนในฐานะผู้นำ สามารถเพิ่มศักยภาพของคนโดยการสร้างสิ่งใหม่ๆภายใต้ขอบเขตของการใช้อำนาจในการโน้มน้าวชักจูงนั่นคือ การเปิดช่องทางในการทำงานเชิงรุก การเพิ่มความรับผิดชอบในการทำงาน และการทุ่มเทการทำงานไปในส่วนที่สามารถใช้อำนาจในการโน้มน้าวชักจูงได้

4. Modeling : ผู้นำต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้เพื่อนร่วมงานและ ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตาม

ผู้นำสามารถสร้างความศรัทธาจากผู้ร่วมงานได้ โดยผู้นำจะต้องมีทั้งความซื่อสัตย์และความสามารถอย่างละเท่ากันในตัวเอง มิฉะนั้นผู้นำจะได้รับเพียงความนับถือ (respect) เท่านั้น จะไม่ได้รับความศรัทธาจากผู้อื่น ทั้งนี้ ผู้นำต้องเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ เป็นคนดี ไม่โกหก มีความสามารถที่จะเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ และผู้นำต้องมีคุณสมบัติเป็นแบบอย่างที่ดี โดยสร้างตัวเองให้เป็นที่ไว้วางใจ (Trustworthiness) โดยความไว้วางใจใจสามารถสร้างได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ มีการประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี มีความรู้ความชำนาญ และทำงานเก่ง ทำงานเป็น มีความเก่งและความเชี่ยวชาญในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ผู้นำต้องเป็นทั้งคนเก่งและคนดีในตัวเอง

ทั้งนี้ การใช้อำนาจมี 2 ลักษณะ คือ

4.1 การไม่เลือกใช้อำนาจ หรือ Powerless ถ้าผู้นำเลือกไม่ใช้อำนาจ จะเกิดความสับสนในองค์กรเพราะ ผู้นำจะไม่กระตือรือร้นในการทำงานและไม่มีการให้คำมั่น (commitment) ในการทำงานของตน ผู้นำลักษณะนี้จะไม่ได้รับความเคารพและเชื่อถือจากบุคคลอื่น

4.2 การเลือกใช้อำนาจ หรือ Powerfull หากเลือกใช้อำนาจ ผู้นำสามารถเลือกใช้อำนาจได้ 3 ทางคือ

4.2.1 Coercive Power ผู้นำใช้อำนาจโดยการบังคับให้คนกลัวเพื่อตกเป็นเบี้ยล่างตน ซึ่งอำนาจนี้เป็นอำนาจชั่วคราว ไม่ยั่งยืน

4.2.2 Utility Power อำนาจที่ได้จากการแลกเปลี่ยน ผู้นำจะเลือกใช้อำนาจนี้ได้ก็ต่อเมื่อตัวเองจะต้องมีผลประโยชน์ คือ เงิน ความรู้ ข้อมูล อำนาจทางกฎหมาย เพื่อแลกเปลี่ยนกับการให้บริการ การยอมรับ การตกลง ฯลฯ อำนาจนี้จะคงอยู่เมื่อทั้งสองฝ่ายยังมีผลประโยชน์ต่อกัน

4.2.3 Principle Centered Power : ผู้นำใช้อำนาจบนหลักการ เป็นการให้เกียรติ สร้างศรัทธา อำนาจชนิดนี้จะคงอยู่ตลอดไปแม้ผู้นำจะหมดอำนาจไปแล้ว

รูปแบบการประเมินโครงการแบบชิปโมเดล (Context Input Process Product (CIPP Model))

การประเมินโครงการแบบชิปโมเดล (CIPP Model) เป็นการประเมินที่เน้นการตัดสินใจตามแนวความคิดของ สต๊ฟเฟิลบีม (Stufflebeam) เป็นรูปแบบการประเมินที่เป็นระบบและครอบคลุมทุกด้านทุกขั้นตอนเหมาะกับการตัดสินใจ ตัดสินคุณค่า และมีประสิทธิภาพ โดยแนวคิดการประเมินของสต๊ฟเฟิลบีม ในปี ค.ศ.1971

สตัฟเฟิลบีม (Daniel L. Stufflebeam, 1971) ได้เขียนหนังสือทางการประเมินออกมาหนึ่งเล่ม ชื่อ “Educational Evaluation and Decision Making) หนังสือเล่มนี้ ได้เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง เพราะให้แนวคิดและวิธีการทางการวัดผลและประเมินผล ได้อย่างน่าสนใจ และทันสมัยด้วย นอกจากนี้สตัฟเฟิลบีม ก็ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับการประเมิน และรูปแบบของการประเมินอีกหลายเล่มอย่างต่อเนื่อง จึงกล่าวได้ว่า ท่านผู้นี้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทฤษฎีการประเมิน จนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในปัจจุบันเรียกว่า CIPP Model โดยให้คำนิยามการประเมินว่า หมายถึง กระบวนการรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่มีประโยชน์ในการนำไปใช้เป็นทางเลือกประกอบการตัดสินใจ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องไว้ใช้ในการตัดสินใจ ผู้ทำการประเมินจะรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้บริหาร โดยสตัฟเฟิลบีมได้พัฒนาแบบจำลองขึ้นในปี ค.ศ. 1971 โดยมีแนวคิดในการสร้างสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ แบ่งการประเมินเป็น 4 ประเด็นตามประเภทของการตัดสินใจ ได้แก่ การประเมินสภาพแวดล้อมเพื่อการวางแผนใช้กำหนดนโยบายหรือเป้าหมายเพื่อการคัดเลือกโครงการที่เหมาะสม การประเมินปัจจัยนำเข้าเพื่อกำหนดโครงสร้างของการดำเนินงาน ยุทธวิธี วิธีการและแผนในการดำเนินงาน การประเมินกระบวนการเพื่อกำกับและติดตามการดำเนินงานตามแผน เพื่อปรับปรุงวิธีในการดำเนินงานรวมถึงรายงานความก้าวหน้าของโครงการ และการประเมินผลผลิต เพื่อตัดสินใจยุติ ชะลอ หรือขยายโครงการ

การประเมินโดยใช้ชิปโมเดล (CIPP Model) เป็นการประเมินที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ ใช้ควบคู่กับการบริหารโครงการเพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ซึ่งแนวทางการประเมินในด้านต่าง ๆ มีรายละเอียด ดังนี้

1. การประเมินบริบท หรือสถานะแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญ เพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation : I) เป็นการประเมิน เพื่อใช้ข้อมูลตัดสินใจปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการว่าเหมาะสมหรือไม่ โดยดูว่าปัจจัยที่ใช้จะมีส่วนช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) เป็นการประเมินระหว่าง การดำเนินโครงการ เพื่อหาข้อดี และข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ และเป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานของโครงการนั้นด้วย

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อดูว่าผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือตามที่คาดหวังไว้หรือไม่

แนวคิดการประเมินของสตัฟเฟิลบีม เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ มีความต่อเนื่องกันในการดำเนินงานอย่างครบวงจร จะต้องมีกระบวนการหรือบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ และมี การเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ได้ระบุหรือบ่งชี้ไว้ แล้วนำเอาข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้นั้น จัดทำ ให้เป็น สารสนเทศ โดยสารสนเทศที่ได้มานั้น จะต้องมีความหมายและประโยชน์ เพื่อนำไปเสนอใช้ ประกอบการตัดสินใจในการกำหนดทางเลือกใหม่ หรือแนวทางดำเนินการต่อไป

แนวคิดของสตัฟเฟิลบีม มีลักษณะที่จะแบ่งแยกบทบาทของการทำงานระหว่าง ฝ่ายประเมินกับฝ่ายบริหารออกจากกันอย่างเด่นชัด กล่าวคือ ฝ่ายประเมินทำหน้าที่ระบุ จัดหา และ นำเสนอสารสนเทศให้กับฝ่ายบริหาร ส่วนฝ่ายบริหารมีหน้าที่เรียกหา และนำผลการประเมิน ที่ได้นั้น ไปใช้ประกอบการตัดสินใจเพื่อดำเนินการต่อไป

การประเมินตามรูปแบบ CIPP Model ทั้ง 4 ขั้นตอน คือ การประเมินบริบท การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลผลิต สามารถนำไปช่วยในการ ปรับปรุงโครงการ ทั้งนี้การประเมินในแต่ละขั้นตอนดังกล่าวนำไปช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับ โครงการ 4 ประเภท คือ

1. การตัดสินใจเพื่อการวางแผน ได้จากการประเมินบริบท นำผลการประเมินไปใช้ ตัดสินใจ กำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการทั้งวัตถุประสงค์ระยะสั้น และระยะยาวให้สอดคล้องกับ แผนในการดำเนินงาน

2. การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างของโครงการ จากการประเมินปัจจัยนำเข้า นำผลการประเมินไปใช้ตัดสินใจวางโครงการ กลวิธีดำเนินโครงการ และขั้นตอนการทำงานต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

3. การตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ ได้จากการประเมินกระบวนการ นำผลการ ประเมินไปใช้ตัดสินใจเกี่ยวกับการนำโครงการไปสู่การปฏิบัติทำให้การทำงานเป็นไปตามแผนที่ กำหนด ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

4. การตัดสินใจเพื่อทบทวนโครงการ ได้จากการประเมินผลผลิต นำผลการประเมิน ไปใช้ตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการว่าควรจะทำต่อไป ยุติ ล้มเลิก ขยายโครงการ หรือให้ทำ เป็นงานประจำ

จากการศึกษาถึงแนวคิดการประเมินโครงการของสตัฟเฟิลบีม สรุปได้ว่ารูปแบบการ ประเมินโครงการแบบ CIPP Model เป็นรูปแบบการประเมินที่มีความต่อเนื่องกันในการดำเนินงาน อย่างครบวงจร มีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ได้กำหนดไว้ แล้วนำข้อมูลที่ได้นั้นจัดทำให้เป็น สารสนเทศ เพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ เพื่อปรับปรุงโครงการอย่างทันท่วงที โดยแบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการและด้านผลผลิต

บทที่ 3

กระบวนการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลชุมชน

โดยใช้ธรรมบุญหมู่บ้าน

สภาพทั่วไปในจังหวัดบุรีรัมย์

ข้อมูลจังหวัดบุรีรัมย์

1. คำขวัญจังหวัด “เมืองปราสาทหิน ถิ่นภูเขาไฟ ผ้าไหมสวย รวยวัฒนธรรม”
2. ความเป็นมา จังหวัดบุรีรัมย์ เดิมเป็นชุมชนนครโบราณที่มีความรุ่งเรืองมาแต่สมัยทวาราวดี (ราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 16) เชื่อมต่อสมัย ลพบุรี มีปราสาทขอมโบราณจำนวนมากจนได้รับขนานนามว่า “นครร้อยปราสาท” ใน พ.ศ. 2319 รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้โปรดให้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าพระยาจักรียกทัพไปจัดระเบียบการปกครองเมืองนางรอง และได้รวบรวมชุมชนที่กระจัดกระจายมาก่อตั้งเมืองขึ้นเรียกว่า “เมืองแปะ” ครั้นเมื่อ พ.ศ. 2411 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เปลี่ยนชื่อเมืองแปะเป็น “บุรีรัมย์” หมายถึง เมืองแห่งความรื่นรมย์
3. ที่ตั้งและขนาด จังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ประมาณ 410 กิโลเมตร และทางรถไฟประมาณ 376 กิโลเมตร มีอาณาเขตทิศเหนือติดกับจังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม และสุรินทร์ ทิศตะวันออกติดกับจังหวัดสุรินทร์ ทิศใต้ติดกับจังหวัดสระแก้วและราชอาณาจักรกัมพูชา และทิศตะวันตกติดกับจังหวัดนครราชสีมา โดยจังหวัดบุรีรัมย์มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 10,393.945 ตารางกิโลเมตร หรือ 6,451,178 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 6.11 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และคิดเป็นร้อยละ 2.01 ของพื้นที่ประเทศไทย
4. ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูงลาดจากทิศใต้ลงไปทางทิศเหนือ พื้นที่มีลักษณะเป็นลูกคลื่นน้อยเป็นที่ราบขั้นบันไดช่องเขาเกิดจากภูเขาไฟเมื่อประมาณเก้าแสนถึงหนึ่งล้านปีเศษทำให้จังหวัดบุรีรัมย์มีลักษณะภูมิประเทศที่สำคัญ คือ ทางตอนใต้เป็นพื้นที่สูงและภูเขา ตอนกลางเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้น และตอนเหนือเป็นพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำมูล โดยสภาพภูมิอากาศจัดอยู่ในภูมิอากาศแบบมรสุมเขตร้อน โดยมีระยะ 3 ช่วงฤดู คือ ฤดูร้อน ประมาณปลายเดือนกุมภาพันธ์ - พฤษภาคม ฤดูฝน ประมาณเดือนมิถุนายน - กันยายน และฤดูหนาว ประมาณเดือนตุลาคม - มกราคม อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 36.31 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 12.21 องศาเซลเซียส

5. การปกครองและประชากร แบ่งการปกครอง ออกเป็น 23 อำเภอ 189 ตำบล 2546 หมู่บ้าน การปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 3 แห่ง เทศบาลตำบล 57 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 148 แห่ง จำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,579,248 คน (ข้อมูลประชากร ณ ปี พ.ศ. 2557)

6. สังคมและคุณภาพชีวิต ประชากรร้อยละ 89 ประกอบอาชีพเกษตร โดยมีพื้นที่การเกษตรประมาณ 4,514,545 ไร่ หรือร้อยละ 69.71 ของพื้นที่จังหวัด อาชีพที่สำคัญ คือการทำนา ซึ่งต้องพึ่งพาน้ำฝนปีละครั้ง พืชไร่ได้แก่ มันสำปะหลัง อ้อย ปอ และงาดำ เป็นพืชที่ทำรายได้ให้กับจังหวัดบุรีรัมย์รองจากข้าว พืชสวนและไม้ยืนต้นเริ่มมีบทบาทยิ่งขึ้นเมื่อพืชผลที่เกษตรลงไปรุ่นแรกๆ เก็บเกี่ยวได้ผลตอบแทนคุ้มค่าพอใจ ได้แก่ ยางพารา ปศุสัตว์ที่สำคัญ ได้แก่โคเนื้อ โคนม กระบือ สุกร ไก่เนื้อ ไก่พื้นเมืองมากกว่าไก่ไข่ เนื่องจากไก่เนื้อตลาดมีความต้องการมากและประชาชนนิยมบริโภคไก่เนื้อและไก่พื้นเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ไม่มีพื้นที่ติดต่อกับทะเล ดังนั้น การประกอบอาชีพประมงของประชากรในจังหวัดเป็นลักษณะการเพาะเลี้ยง ในปีงบประมาณ 2557 มี GPP สาขาเกษตรกรรมมูลค่า 20,800.28 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 21.55 ของ GPP จังหวัด พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย และยางพารา สำหรับสาขาการค้าส่ง ค้าปลีก มี GPP มูลค่า 19,948.25 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 20.67 ของ GPP จังหวัด ในส่วนของสาขาอุตสาหกรรม มี GPP มูลค่า 18,259.99 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 18.92 ของ GPP จังหวัด และสาขาการศึกษา มี GPP มูลค่า 9,561.59 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 9.91 ของ GPP จังหวัด

7. แรงงาน ในจังหวัดบุรีรัมย์มีผู้มีงานทำจำนวน 842,335 คน (คิดเป็นร้อยละ 95.67) มีผู้ว่างงานจำนวน 1,841 คน (คิดเป็นร้อยละ 0.20) มีผู้ที่รอทำงานในฤดูกาลจำนวน 36,193 คน (คิดเป็นร้อยละ 4.11)

8. การอุตสาหกรรม จังหวัดบุรีรัมย์ มีโรงงานอุตสาหกรรม (ณ วันที่ 29 ก.ค. 2556) จำนวน 516 โรง เงินลงทุน 13,537 ล้านบาท มีการจ้างงาน 13,250 คน

9. ภาพทางเศรษฐกิจ จากรายงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2554 จังหวัดบุรีรัมย์มีรายได้ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) คิดเป็นมูลค่ารวมทั้งสิ้น 65,976 ล้านบาท แยกเป็นภาคเกษตร 17,514 ล้านบาท ภาคนอกเกษตร 48,462 ล้านบาท มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี (PERCAPITA GPP) 39,761 บาท ซึ่งจัดเป็นลำดับที่ 11 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นลำดับที่ 67 ของประเทศไทย เมื่อพิจารณาตามสาขาการผลิต พบว่า สาขาเกษตรกรรม การล่าสัตว์และการป่าไม้ มีมูลค่าการผลิตสูงสุด 17,390 ล้านบาท รองลงมาคือ สาขาอุตสาหกรรม มีมูลค่าการผลิต 10,759 ล้านบาท และสาขาการศึกษา มีมูลค่าการผลิต 9,487 ล้านบาท สาขาการขนส่ง การขายปลีก การซ่อมแซมยานยนต์ จักรยานยนต์ ของใช้บุคคลและของใช้ในครัวเรือน มีมูลค่าการผลิต 7,816 ล้านบาท

10. การสำรวจข้อมูลตามความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2558 จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2558 ในเขตพื้นที่ชนบท (เขต อบต. และ เขตเทศบาลที่ยกฐานะจาก อบต.) ของจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 340,495 ครัวเรือน ประชากร 1,101,874 คน เป็นชาย 542,032 คน หญิง 559,842 คน จาก 23 อำเภอ ซึ่งจัดเก็บระหว่างเดือน มกราคม - มีนาคม 2558 ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานแสดงถึงคุณภาพชีวิตของคนไทย ตามเครื่องชี้วัด ของข้อมูล จปฐ. จำนวน 5 หมวด 30 ตัวชี้วัด ในภาพรวมของจังหวัดบุรีรัมย์ สรุปได้ดังนี้

10.1 ประชาชนส่วนใหญ่ของจังหวัดบุรีรัมย์อยู่ในวัยแรงงานอายุระหว่าง 15 – 60 ปีเต็ม จำนวน 743,363 คน คิดเป็นร้อยละ 67.46 รองลงมาอยู่ในวัยเด็ก อายุตั้งแต่แรกเกิด – 14 ปี จำนวน 182,566 คน คิดเป็นร้อยละ 16.56 และเป็นผู้สูงอายุ อายุ 60 ปี ขึ้นไป จำนวน 175,945 คน คิดเป็นร้อยละ 15.96

10.2 ระดับการศึกษาของประชาชน อยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 จำนวน 555,754 คน คิดเป็นร้อยละ 50.44 รองลงมาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1 -3) จำนวน 171,795 คน คิดเป็นร้อยละ 15.59

10.3 การประกอบอาชีพของประชาชน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม – ทำนา จำนวน 405,072 คน คิดเป็นร้อยละ 36.76 รองลงมาคือ อาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 274,357 คน คิดเป็นร้อยละ 24.90 และกำลังศึกษา จำนวน 230,654 คน คิดเป็นร้อยละ 20.93

10.4 การนับถือศาสนาของประชาชน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 1,098,579 คน คิดเป็นร้อยละ 99.70 รองลงมาคือศาสนาคริสต์ จำนวน 3,016 คน คิดเป็นร้อยละ 0.27

10.5 ระดับความสุขเฉลี่ยของคนในครัวเรือนชาวจังหวัดบุรีรัมย์ 8.12

10.6 รายได้เฉลี่ยมากสุดใน 3 อำเภอ คือ อำเภอลำปลายมาศ รายได้เฉลี่ย 78,905 บาท/คน/ปี รองลงมา ได้แก่ อำเภอเมืองบุรีรัมย์ 77,980 บาท/คน/ปี และอำเภอพุทไธสง 74,222 บาท/คน/ปี สำหรับอำเภอที่มีรายได้เฉลี่ยน้อยสุด 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอพลับพลาไชย รายได้เฉลี่ย 56,721 บาท/คน/ปี รองลงมา ได้แก่ อำเภอบ้านด่าน 57,016 บาท/คน/ปีและอำเภอ กระสัง 58,271 บาท/คน/ปี

11. ระดับการศึกษาของประชาชน อยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 จำนวน 555,754 คน คิดเป็น ร้อยละ 50.44 รองลงมาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1 -3) จำนวน 171,795 คน คิดเป็นร้อยละ 15.59

12. การสาธารณสุข ในปี 2554 พบว่า จังหวัดบุรีรัมย์ มีโรงพยาบาลและสถานพยาบาลที่รับผู้ป่วยไว้ค้างคืน ทั้งสิ้น 25 แห่ง จำนวนเตียง 1,770 เตียง ในจำนวนนี้แบ่งเป็นโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข 23 แห่ง จำนวน 1,680 เตียง และเป็นโรงพยาบาลเอกชน จำนวน 2 แห่ง จำนวน 90 เตียง ส่วนบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขที่สำคัญ ได้แก่ แพทย์

ทันตแพทย์ และพยาบาลวิชาชีพ พบว่า จังหวัดบุรีรัมย์ มีแพทย์ จำนวน 209 คน ทันตแพทย์ จำนวน 61 คน เภสัชกร จำนวน 132 คน และพยาบาลวิชาชีพ จำนวน 1,572 คน มีอัตราส่วนประชากร (ประชากร ณ เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2556) แพทย์ 1 คน / ประชากร 7,512 คน ทันตแพทย์ 1 คน / ประชากร 25,739 คน เภสัชกร 1 คน/ประชากร 11,894 คน และพยาบาล 1 คน/ประชากร 998 คน

13. การคมนาคมและขนส่ง จังหวัดบุรีรัมย์สามารถเดินทางติดต่อกับจังหวัดต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียงและติดต่อกันภายในจังหวัดได้สะดวกทั้งทางรถยนต์ รถไฟ และยังมีสนามบินพาณิชย์ ที่เปิดบริการระหว่างกรุงเทพ – บุรีรัมย์

13.1 ทางรถยนต์ มีสถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดบุรีรัมย์ที่ให้บริการผู้โดยสารเดินทางไปกรุงเทพมหานคร อุบลราชธานี ขอนแก่น จันทบุรี พัทยา เชียงใหม่ ได้สะดวกทั้งรถโดยสารปรับอากาศ และรถธรรมดา

13.2 ทางรถไฟ มีรถไฟผ่านพื้นที่ตอนกลางของจังหวัด โดยผ่านอำเภอลำปลายมาศ เมืองบุรีรัมย์ หัวราช และกระสัง มีขบวนรถไฟไป - กลับ ผ่าน 26 เที่ยวต่อวัน

13.3 ทางเครื่องบิน การบินพาณิชย์ได้เปิดเที่ยวบินให้บริการวันละ 2 เที่ยวบิน โดยสายการบินของบริษัท นกแอร์ จำกัด และบริษัท ไทย แอร์ เอเชีย จำกัด กรุงเทพ – บุรีรัมย์

14. การสาธารณสุขโรค

14.1 ประปา จังหวัดบุรีรัมย์มีแหล่งผลิตน้ำประปา 12 แห่ง แหล่งผลิตน้ำประปามากที่สุด คือ สำนักงานประปาบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ที่อ่างเก็บน้ำห้วยจรเข้มาก ตำบลบ้านบัว อำเภอเมืองบุรีรัมย์ มีกำลังการผลิตรวม 11,797,278 ลูกบาศก์เมตร จำนวนผู้ใช้น้ำ 34,660 ราย

14.2 ไฟฟ้า จำหน่ายกระแสไฟฟ้าภายในจังหวัดทั้งสิ้น 466,825,375 ยูนิท ให้แก่ผู้ใช้ไฟฟ้าจำนวน 296,463 ราย

14.3 โทรศัพท์ จังหวัดบุรีรัมย์มีโทรศัพท์บริการครบทุกหมู่บ้าน โดยมีจำนวนเลขหมายโทรศัพท์ทั้งสิ้น 37,847 เลขหมาย

15. การท่องเที่ยว ข้อมูลการท่องเที่ยวของจังหวัดพบว่า ในปี พ.ศ. 2555 มีจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งสิ้น 1,077,084 คน คิดเป็น ชาวไทย 1,051,782 คน ชาวต่างประเทศ 25,302 คน สามารถทำรายได้ทั้งสิ้น 1,406.93 ล้านบาท และจังหวัดบุรีรัมย์มีนักท่องเที่ยวในภาพรวมเพิ่มขึ้นทุกปี รวมทั้งรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นผลจากนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด

16. แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม

16.1 อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง เป็นศาสนสถานที่สำคัญมากสมัยลพบุรี อายุประมาณพันปีตั้งอยู่บนยอดเขาสูง 1,320 ฟุต จากระดับน้ำทะเล ตั้งอยู่ที่บ้านตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ แยกจากทางหลวงสาย 24 เข้าไป 12 กิโลเมตร ถนนลาดยางตลอดทาง สะดวกและปลอดภัย เป็นศาสนสถานในศาสนาพราหมณ์ ลัทธิไศวนิกาย ทางขึ้นสู่ปราสาทปูหินทราย

มีเสานางเรียงประดับสองข้างทาง รวบบันไดเป็นหินทรายมีพญานาค 5 เศียร บริเวณปราสาทล้อมด้วยระเบียงคตและซุ้มประตู 4 ทิศ ปรากฏประธานหินทรายสลักลวดลายวิจิตรงดงามตั้งตระหง่านอยู่ภายในเคียงข้างด้วยบรรณาลัยศิลาแลงซ้ายขวาและปรากฏน้อยตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมงามสวยงามเหมือนมีช่างเทวดามาเนรมิตไว้

16.2 ปราสาทเมืองต่ำ สร้างสมัยเดียวกับปราสาทเขาพนมรุ้ง ราวพุทธศตวรรษที่ 16 – 17 อยู่ที่บ้านโคกเมืองซึ่งเป็นหมู่บ้าน อพป. ขณะเลิกการประกวดระดับชาติเมื่อปี พ.ศ. 2529 เป็นหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองตั้งอยู่บนพื้นราบดินเขา ห่างจากอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง 8 กิโลเมตร ถนนลาดยางตลอดสาย ปราสาทเมืองต่ำเป็นปราสาทอิฐมีปรากฏ 5 องค์ ล้อมด้วยสระน้ำกรุด้วยศิลาแลงมุมสระ มีพญานาคหินทราย 5 เศียร ทอดตัวยาวรอบขอบสระน้ำทั้ง 4 ทิศ ทับหลังและซุ้มประตูแกะสลักหินทรายงดงามมาก ล้อมด้วยระเบียงคตและกำแพงหินศิลาแลงโดยรอบ

16.3 วัดเข้างการ เข้างการเป็นภูเขาไฟอีกลูกหนึ่งในบุรีรัมย์อยู่ในเขตอำเภอนางรองห่างจากอำเภอ 14 กิโลเมตร และ 20 กิโลเมตร จากปราสาทเขาพนมรุ้ง มีร่องรอยโบราณสถานเก่าแก่และพบในเสมาหินทรายสำคัญหลายชิ้น ปัจจุบันเป็นที่ตั้งวัดเข้างการซึ่งเป็นวัดที่สวยงามใหญ่โตอีกแห่งหนึ่งในจังหวัดบุรีรัมย์ มีโบสถ์ มีศาลา และอาคารต่างๆ สร้างเลียนแบบสถาปัตยกรรมสมัยต่างๆ หลากรูปแบบงดงามแปลกตาและน่าศึกษามากนัก

17. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

17.1 แหล่งหินตัด แหล่งกำเนิดอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอบ้านกรวด 7 กิโลเมตร เป็นลานหินกว้างเกือบ 3,000 ไร่ ริมชายแดนติดต่อกับราชอาณาจักรกัมพูชา มีร่องรอยการตัดหินเพื่อนำไปสร้างประสาทรหินต่างๆ ในเขตอีสานใต้ รวมทั้งปราสาทหินพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ

17.2 วนอุทยานภูเขาไฟเขากระโดง เขากระโดงเป็นภูเขาไฟเก่าที่มองเห็นลักษณะปากปล่องได้อย่างชัดเจนอยู่ที่ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ ห่างจากตัวอำเภอเมืองบุรีรัมย์ประมาณ 7 กิโลเมตร บนเส้นทางสายทางบุรีรัมย์ – ประโคนชัย วนอุทยานเขากระโดงนี้มีพันธุ์ไม้พื้นเมืองนำศึกษาหลายชนิด มีทางขึ้นเขา 2 ทาง ทั้งทางเดินบันไดหน้าและทางรถยนต์มีพระพุทธรูปปรากฏต่างๆ เรียงรายเป็นระยะตลอดสาย ข้างทางต้นเขาลึบยอดเขาร่มรื่นและงดงามด้วยดอกไม้มานานาชนิดในฤดูแล้ง ยอดสูงประมาณ 265 เมตร จากระดับน้ำทะเลเป็นที่ประดิษฐานพระสุภัทรบพิตร พระพุทธรูปองค์ใหญ่คู่มือเมืองบุรีรัมย์ และมีปรากฏโบราณภายในประดิษฐานพระพุทธรูปบาทจำลองอยู่ด้วย

17.3 อ่างเก็บน้ำห้วยตลาด เป็นอ่างเก็บน้ำกว้างใหญ่ 2 ข้างทาง บุรีรัมย์ – ประโคนชัย ทางหลวงหมายเลข 219 อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองบุรีรัมย์ประมาณ 12.5 กิโลเมตร อยู่ในเขตท้องที่ตำบลเสม็ดอำเภอเมืองบุรีรัมย์ สามารถเก็บกักน้ำได้ตลอดปี ที่อ่างเก็บน้ำแหล่งนี้เป็นที่อาศัยของนกหลายชนิด เช่น นกกระยางขาว นกกระยางแดง นกเป็ดน้ำ ฯลฯ หลายหมื่นตัว ซึ่งจะ

บินออกไปหากินในตอนเช้าและกลับมาที่นี้ในเวลาเย็นมองเป็นฝูงใหญ่น่าชม และเป็นมุมมองวิวที่ได้บรรยากาศดีมากในวันที่ท้องฟ้างามยามเย็น

17.4 อ่างเก็บน้ำห้วยจรเข้มาก อยู่ในเขตท้องที่ตำบลบ้านบัวเขตอำเภอเมืองบุรีรัมย์ ห่างจากตัวอำเภอเมืองบุรีรัมย์ประมาณ 10 – 13 กิโลเมตร ลักษณะเป็นทะเลสาบน้ำจืด มีไม้พื้นเมืองยืนต้นร่มรื่นน่าพักผ่อน ปัจจุบันเป็นสถานที่ราชการของโครงการชลประทานและที่ทำการประปา นับได้ว่าเป็นสถานที่พักผ่อนที่ชาวเมืองให้ความสนใจทุกวันหยุด

17.5 เขื่อนลำนางรอง อยู่ในเขตโนนดินแดง อำเภอโนนดินแดง อยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 107 กิโลเมตร เป็นลักษณะเขื่อนดินฐานคอนกรีต เป็นเขื่อนใหม่ล่าสุดของจังหวัดบุรีรัมย์ มีถนนลาดยางบนสันเขื่อนเชื่อมต่อไปยังหมู่บ้านตัวอย่าง หมู่บ้านพัฒนาหนองตาแย้ว และหนองหว้า ซึ่งอยู่ใกล้ชายแดนเพียง 20 กว่ากิโลเมตร ที่สันเขื่อนมีหินลอย (หินภูเขาไฟอีกชนิดหนึ่ง) เป็นก้อนและแผ่นสีสันทันเป็นชั้นสวยงาม ซึ่งได้นำไปกองกั้นน้ำเขาสันเขื่อนเป็นสถานที่พักผ่อนที่ตีกอล์ฟแห่งหนึ่ง

18. แหล่งท่องเที่ยวประเภทหัตถกรรม จังหวัดบุรีรัมย์มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทหัตถกรรม ได้แก่ หมู่บ้านทอผ้าไหมอำเภอนาโพธิ์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลดอนกอก อำเภอนาโพธิ์ เป็นหมู่บ้านที่ทอผ้าไหมพื้นเมืองอีสานมากและสวยงามที่สุด อยู่ห่างจากตัวอำเภอนัก ได้รับความสนับสนุนช่วยเหลือในด้านการพัฒนาฝีมือจากศูนย์ศิลปาชีพพิเศษ ให้ได้มาตรฐานทั้งรูปแบบ วิธีการผลิต ลวดลายการให้สี

19. เทศกาลงานประเพณีประจำปี

19.1 งานเทศกาลวันออกพรรษา พิธีตักบาตรเทโวโรหณะ และงานกวนข้าวทิพย์ จัดขึ้นในช่วงวันออกพรรษาของทุกปี ณ วัดพระพุทธบาทเขากะโดง

19.2 งานประเพณีแข่งเรือยาวลำน้ำมูล บริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอสตึกจัดขึ้นในวันเสาร์ – อาทิตย์แรกของเดือนพฤศจิกายนของทุกปี เป็นการแข่งขันเรือหลายประเภท ซึ่งถ้วยพระราชทานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีการแข่งขันซ่างวายน้ำ แข่งซ่างแฟนซี ซ่างพาเหรด ซึ่งหาดูได้ยาก

19.3 งานมหกรรมว่าวอีสาน จัดขึ้นในเดือนธันวาคมของทุกปี ที่บริเวณที่สาธารณะถนนบุรีรัมย์ – ห้วยราชใกล้มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิทยบริการจังหวัดบุรีรัมย์ ในงานมีการแข่งว่าวประเภทต่างๆ เช่น ว่าวแอกโบราณ ว่าวแอกพัฒนา ว่าวสวยงาม ว่าวนานาชาติ งานแสดงหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์และมหรสพ

19.4 งานเครื่องเคลือบพันปี ประเพณีบ้านกรวด จัดขึ้นในต้นเดือนเมษายนของทุกปี ที่สนามหน้าที่ว่าการอำเภอบ้านกรวด ในงานมีนิทรรศการเครื่องเคลือบโบราณ การประกวดเครื่องเคลือบจำลอง การแสดงวัฒนธรรมท้องถิ่นไทย - กัมพูชา การแข่งขันดำข้าวแบบโบราณและ

การแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน

19.5 งานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จัดขึ้นใน ตอนต้นเดือนเมษายน มีกิจกรรมขบวนแห่ตามพระราชประเพณีขอมโบราณตลอดจนการแสดง แสง สี เสียง ย้อนรอย โสภบายดินเนอร์ และชมปรากฏการณ์มหัศจรรย์ดวงตะวันส่องแสงตรง 15 ช่องประตูปราสาทพนมรุ้ง และนมัสการปิดทองไหว้พระพุทธรูปพนมรุ้งเพื่อเป็นสิริมงคล

20. สวนสาธารณะ

20.1 สวนรมย์บุรี ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองบุรีรัมย์ ริมถนนจรด ด้านทิศตะวันออกติดกับสวนออกกำลังกายและพักผ่อนซึ่งสร้างทางเดินทิวเลียบคลองคูเมืองเก่า ติดกับ ที่ทำการของสำนักงานเทศบาลเมืองบุรีรัมย์ ในสวนจัดพื้นที่เป็นสวนหย่อมปลูกดอกไม้สวยงามและมีบริเวณลานกว้างเพื่อใช้สำหรับกิจกรรมต่างๆ มีประชาชนใช้เป็นที่เดินแอโรบิกออกกำลังกายเป็นประจำ มีเวทีกลางแจ้งสำหรับจัดกิจกรรมพร้อมสรรพ

20.2 สวนเฉลิมพระเกียรติรัชกาลที่ 1 ตั้งอยู่ข้างอนุสาวรีย์รัชกาลที่ 1 และวิทยาลัยเกษตรกรรมฯ ฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ของพระบรมรูปฯ เป็นที่สำหรับพักผ่อนออกกำลังกายของประชาชนโดยทั่วไป มีการจัดสวนหย่อมที่จัดไว้สวยงามมาก

ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์

1. วิสัยทัศน์จังหวัดบุรีรัมย์ (Vision)

“ศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอม เศรษฐกิจมั่นคง สังคมเป็นสุข”

2. พันธกิจของจังหวัดบุรีรัมย์ (Mission)

“สร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเน้นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว เกษตรปลอดภัย ผลิตภัณฑ์จากใหม่ การค้าชายแดน พัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและอนุรักษ์พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน”

3. การวิเคราะห์ SWOT จังหวัดบุรีรัมย์

3.1 จุดแข็ง (Strength)

3.1.1 ประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์ร้อยละ 89 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งมีพื้นที่เพาะปลูก ประมาณ 4 ล้านไร่เศษ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวหอมมะลิ มันสำปะหลัง อ้อย ยางพารา ยูคาลิปตัส และมีการทำปศุสัตว์ (การเลี้ยงโคเนื้อ) เป็นอันดับ 3 ของประเทศ

3.1.2 มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศูนย์กลางอารยธรรมขอม แหล่งโบราณสถาน โบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และมีวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลาย เช่น ปราสาทเขาพนมรุ้ง ซึ่งมีปรากฏการณ์มหัศจรรย์ทางสถาปัตยกรรม (ดวงอาทิตย์ขึ้น - ตกตรง 15

ช่องประตู) ปราสาทเมืองต่ำ ภูเขาไฟที่ดับแล้วหลายลูก อุทยานแห่งชาติตาพระยา ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง

3.1.3 ท่าเลที่ตั้งของจังหวัด ตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางของถนนเชื่อมโยงระหว่างจังหวัดที่เป็น GATE WAY สู่อินโดจีน (จังหวัดมุกดาหาร) กับเขตประกอบการนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือและท่าเรือแหลมฉบังจังหวัดชลบุรี

3.1.4 ในภาพรวมสถานะทางสุขภาพของประชาชนดีขึ้น

3.2 จุดอ่อน (Weakness)

3.2.1 ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดอยู่ในระดับต่ำ อยู่ในอันดับที่ 72 ของประเทศ

3.2.2 การขยายตัวด้านการลงทุนในพื้นที่อยู่ในอันดับต่ำ

3.2.3 ขาดการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ

3.2.4 มีแรงงานที่อยู่ในวัยแรงงานจำนวนมากแต่มีอัตราการว่างงานสูง เนื่องจากมีแรงงานไม่ตรงตามความต้องการของสถานประกอบการ

3.2.5 หนี้สินครัวเรือนเพิ่มขึ้น

3.2.6 โรคที่เกิดจากพฤติกรรมไม่เหมาะสมเพิ่มขึ้น

3.3 โอกาส (Opportunity)

3.3.1 นโยบายของรัฐบาลครอบคลุมการพัฒนาทุกๆ ด้านเช่น นโยบายการประกันราคาพืชผลทางการเกษตร นโยบายเกี่ยวกับความปลอดภัยด้านอาหาร นโยบายส่งเสริมให้ปลูกพืชทดแทนพลังงาน ฯลฯ จากนโยบายดังกล่าว จังหวัดสามารถส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพ และทางเลือกการผลิตสินค้าเกษตร ในพื้นที่ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับเกษตรกร

3.3.2 มีภูเขาไฟที่ดับแล้วหลายลูก เป็น UNSEEN ที่น่าสนใจของประเทศ สามารถพัฒนา ปากปล่องภูเขาไฟให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่เป็น UNSEEN ใหม่ของประเทศไทย

3.3.3 ด้านคมนาคม สามารถที่จะพัฒนาเป็นศูนย์กลางขนถ่ายสินค้าหรือจุดรวมสินค้า (Logistic Center) เพื่อส่งออกตามเส้นทาง GATE WAYและอีสเทิร์นซีบอร์ด สู่อินโดจีน (จังหวัดมุกดาหาร)

3.3.4 จังหวัดมีผลการศึกษาวิจัยความพร้อมด้านการจัดตั้งศูนย์บริการอำนวยความสะดวกด้านการคมนาคม ขนส่ง และพร้อมที่จะรองรับการจัดตั้งโรงงานประกอบการเพื่อการส่งออก

3.3.5 มีพืชเศรษฐกิจ และผลผลิตทางปศุสัตว์เพียงพอต่อการขยายตัวด้านอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง

3.4 ข้อจำกัดหรือภาวะคุกคาม (Threat)

3.4.1 ความผันผวนของราคาน้ำมันในตลาดโลก ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตไม่แน่นอน

3.4.2 ภาวะเศรษฐกิจโลก

3.4.3 เป็นจังหวัดที่ประสบปัญหาภัยทางธรรมชาติ เช่น ฤดูฝนน้ำท่วม ฤดูแล้งแล้งมาก

3.4.4 เส้นทางคมนาคมหลักของจังหวัดยังคงเป็น 2 ช่องทางจราจร ซึ่งมีสภาพแคบจึงเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของจังหวัด

3.4.5 มีแรงงานอพยพออกนอกพื้นที่จำนวนมาก ทำให้ขาดแคลนแรงงานทุกภาคการผลิต

นโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับธรรมาภิบาล

คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ที่แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557 นั้น มีนโยบายที่สำคัญมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปกป้องและเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ การรักษาความมั่นคงของรัฐและการต่างประเทศ การลดความเหลื่อมล้ำของสังคมและการสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐ การศึกษาและเรียนรู้ การทะนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม การยกระดับคุณภาพบริการด้านสาธารณสุข และสุขภาพของประชาชน การเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ การส่งเสริมบทบาทและการใช้โอกาสในประชาคมอาเซียน การพัฒนาและส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรม การรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากร และการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน การป้องกันปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐ การปรับปรุงกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม แต่นโยบายที่สำคัญที่จะสามารถทำให้นโยบายด้านอื่นๆดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพคือ นโยบายการส่งเสริมการบริหารราชการแผ่นดินที่มีธรรมาภิบาลและการป้องกันปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐ

เนื่องจากระบบราชการเป็นระบบที่ใหญ่โตมหึมา ประกอบด้วยบุคลากร งบประมาณและอำนาจตามตัวบทกฎหมาย ตลอดจนดุลพินิจอันกว้างขวางของเจ้าหน้าที่ซึ่งสามารถให้โทษให้ความสะดวก หรือเป็นอุปสรรคต่อการทำมาหากินและการดำรงชีวิตได้ แต่ในเวลาที่ผ่านมาระบบราชการและเจ้าหน้าที่บางส่วนกลายเป็นสาเหตุหนึ่งของความขัดแย้งในสังคมตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศเพราะติดขัดที่กฎระเบียบบนานาประการซึ่งมีมาแต่อดีตและยังมีได้แก้ไขให้ทันกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก ทั้งยังไม่อาจใช้เป็นกลไกเพิ่มศักยภาพใน

การแข่งขันกับนานาประเทศ เช่น เสียค่าใช้จ่ายสูง ใช้เวลามาก มีการขออนุญาตซ้ำซ้อน ใช้ระบบตรวจสอบที่ไม่จำเป็นจนเป็นภาระแก่ประชาชน บางครั้งมีการปล่อยปละละเลยสลับกับการเข้มงวดกวดขัน จัดระเบียบแบบไฟไหม้ฟาง มีการทุจริตคอร์รัปชัน สร้างความไม่เป็นธรรมและเหลื่อมล้ำในสังคม ไม่จูงใจให้นักลงทุนเข้ามาประกอบการในประเทศ ดังที่ปรากฏในผลการสำรวจหรือรายงานประจำปีของหน่วยงานต่างประเทศบางแห่งเกี่ยวกับการจัดอันดับความน่าเชื่อถือและความสะดวกหรือยากง่ายในการทำธุรกิจในประเทศไทยมาแล้ว รัฐบาลจึงมีนโยบายดังนี้

1. ปรับปรุงระบบราชการในด้านองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาค และท้องถิ่น ทบทวนการจัดโครงสร้างหน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจหน้าที่ซ้ำซ้อนหรือล้ากัน หรือมีเส้นทางการปฏิบัติงานที่ยืดยาว ปรับปรุงวิธีปฏิบัติราชการให้ทันสมัย โดยนำเทคโนโลยีมาใช้ แก้ไขกฎระเบียบให้โปร่งใส ชัดเจน สามารถบริการประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนจัดระบบอัตราค่าจ้างและปรับปรุงค่าตอบแทนบุคลากรภาครัฐให้เหมาะสมและเป็นธรรม ยึดหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี การบริหารจัดการภาครัฐแบบใหม่ มีการตอบสนองความต้องการของประชาชนในฐานะที่เป็นศูนย์กลาง และการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการเพื่อสร้างความเชื่อมั่นวางใจในระบบราชการ ลดต้นทุนดำเนินการของภาคธุรกิจ เพิ่มศักยภาพในการแข่งขันกับนานาประเทศ และการรักษาบุคลากรภาครัฐที่มีประสิทธิภาพไว้ในระบบราชการ โดยจะดำเนินการตั้งแต่ระยะเฉพาะหน้าไปตามลำดับความจำเป็น และตามที่กฎหมายเอื้อให้สามารถดำเนินการได้

2. ในระยะแรก กระจายอำนาจเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการสาธารณะได้โดยรวดเร็ว ประหยัด และสะดวก ทั้งจะวางมาตรการทางกฎหมาย กำหนดผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน ขั้นตอนที่แน่นอน ระยะเวลาดำเนินการที่รวดเร็ว และระบบอุทธรณ์ที่เป็นธรรม โปร่งใส มิให้เจ้าหน้าที่หลีกเลี่ยง ประวิงเวลา หรือใช้อำนาจโดยมิชอบก่อให้เกิดการทุจริต การสูญเสียโอกาสหรือสร้างความเสียหายแก่ประชาชนโดยเฉพาะนักลงทุน ในระยะเฉพาะหน้าจะเน้นการปรับปรุงหน่วยงานให้บริการด้านการทำธุรกิจ การลงทุน และด้านบริการสาธารณะในชีวิตประจำวันเป็นสิ่งสำคัญ

3. ยกระดับสมรรถนะของหน่วยงานของรัฐให้มีประสิทธิภาพ สามารถให้บริการเชิงรุก ทั้งในรูปแบบการเพิ่มศูนย์รับเรื่องราวร้องทุกข์จากประชาชนในต่างจังหวัดโดยไม่ต้องเดินทางเข้ามายังส่วนกลาง ศูนย์บริการสาธารณะแบบครบวงจรที่ครอบคลุมการให้บริการหลากหลายซึ่งจะจัดตั้งตามที่ชุมชนต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนสามารถเดินทางไปติดต่อขอรับบริการได้โดยสะดวก การให้บริการถึงตัวบุคคลผ่านระบบศูนย์บริการร่วม ณ จุดเดียว (One Stop Service) และระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ที่สมบูรณ์แบบ พัฒนาหน่วยงานของรัฐให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้มีการสร้างนวัตกรรมในการทำงานอย่างประหยัด มีประสิทธิภาพ และมีระบบบูรณาการ

4. เสริมสร้างระบบคุณธรรมในการแต่งตั้งและโยกย้ายบุคลากรภาครัฐ วางมาตรการป้องกันการแทรกแซงจากนักการเมือง และส่งเสริมให้มีการนำระบบพิทักษ์คุณธรรมมาใช้ในการ

บริหารงานบุคคลของเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ

5. ใช้มาตรการทางกฎหมาย การปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมและจิตสำนึก ในการรักษาศักดิ์ศรีของความเป็นข้าราชการและความซื่อสัตย์สุจริต ควบคู่กับการบริหารจัดการ ภาครัฐที่มีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทุกระดับอย่างเคร่งครัด ยกเลิกหรือแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่ไม่จำเป็น สร้างภาระ แก่ประชาชนเกินควร หรือเปิดช่องโอกาสการทุจริต เช่น ระเบียบการจัดซื้อจัดจ้าง การอนุญาต อนุมัติ และการขอรับบริการจากรัฐ ซึ่งมีขั้นตอนยืดเยื้อ ใช้เวลานาน ช้าช้อน และเสียค่าใช้จ่ายทั้งของ ภาครัฐและประชาชน

6. ปรับปรุงและจัดให้มีกฎหมายเพื่อให้ครอบคลุมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ประพฤติมิชอบ และการมีผลประโยชน์ทับซ้อนในภาครัฐทุกระดับ โดยถือว่าเรื่องนี้เป็นวาระสำคัญ เร่งด่วนแห่งชาติและเป็นเรื่องที่ต้องแทรกอยู่ในการปฏิรูปทุกด้าน ทั้งจะเร่งรัดการดำเนินการต่อผู้ กระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบทั้งในด้านวินัยและคดี รวมทั้งให้ผู้ให้บริการมีโอกาสประเมิน ระดับความน่าเชื่อถือของหน่วยงานของรัฐ และเปิดเผยผลการประเมินต่อประชาชน ทั้งจะนำ กรณีศึกษาที่เคยเป็นปัญหา เช่น การจัดซื้อจัดจ้าง การร่วมทุน การใช้จ่ายเงินภาครัฐ การปฏิบัติหรือ ละเว้นการปฏิบัติโดยมิชอบ การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ การมีผลประโยชน์ขัดแย้งหรือทับซ้อน ซึ่งได้ มีคำวินิจฉัยขององค์กรต่างๆ เป็นบรรทัดฐานแล้วมาเป็นบทเรียนให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ และ ประมวลเป็นกฎระเบียบหรือคู่มือในการปฏิบัติราชการ

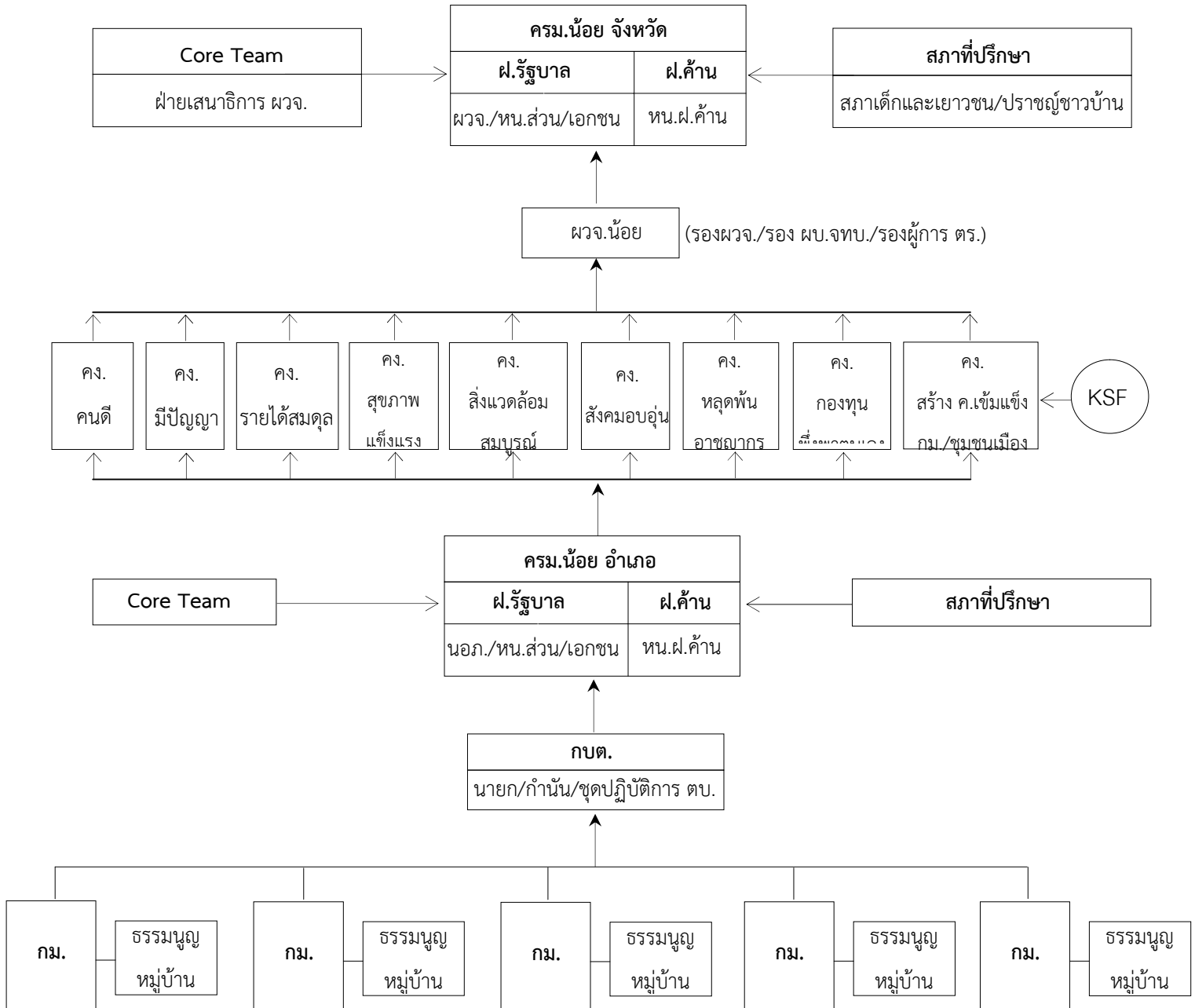
7. ส่งเสริมและสนับสนุนภาคีองค์กรภาคเอกชนและเครือข่ายต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อ สอดส่อง เฝ้าระวัง ตรวจสอบเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ทั้งจะวาง มาตรการคุ้มครองพยานและผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้การดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพโดยไม่ถูกแทรกแซงหรือขัดขวาง

กระบวนการขับเคลื่อนการสร้างธรรมาภิบาลหมู่บ้านจังหวัดบุรีรัมย์ด้วยแนวคิด

B-CM Model

“บุรีรัมย์ สันติสุข บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ ครอบครัวเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน ลูกหลานรัชกาลที่ 1” เป็นเป้าหมายสูงสุดที่จังหวัดบุรีรัมย์ต้องการไปให้ถึง โดยใช้ รูปแบบ B –CM Model ในการขับเคลื่อนจนได้ธรรมาภิบาลหมู่บ้านในที่สุด โดยมีปัจจัยแห่งความสำเร็จ 9 ประการ ได้แก่ เป็นคนดี มีปัญญา รายได้สมดุล สุขภาพแข็งแรง สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ สังคมอบอุ่น หลุดพ้นอาชญากรรม กองทุนพึ่งพาตนเอง สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)

โครงสร้างการดำเนินงานตามรูปแบบ B-CM Model

B - CM Model เกิดจากการสะสมความรู้และประสบการณ์ในการทำงานตลอดระยะเวลาอันยาวนาน โดยผ่านการทบทวนปรับปรุงและพัฒนาจนนำไปสู่การค้นพบหัวใจของการวางแผนซึ่งประชาชน ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน กลุ่ม/องค์กร ตลอดจนภาคประชาสังคมต่างๆ สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผนพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน/ชุมชนได้อย่างตรงจุดและดีที่สุด โดย B - CM Model ย่อมาจากคำว่า Buriram Case Management Model หรือ “ตัวแบบระบบการบริหารจัดการรายกรณี” คือ เครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมให้คนในหมู่บ้าน/ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ปัญหา และประเมินความพร้อมของตนเอง ก่อนนำไปวางแผนหรือกำหนดวิธีการพัฒนาเพื่อให้หมู่บ้าน/ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ กระบวนการ B - CM Model ได้ถูกนำไปใช้จริงและประสบความสำเร็จแล้วในหลายพื้นที่ของประเทศ เช่น ที่อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง และใน 16 อำเภอของจังหวัดสงขลา เนื่องจากเหตุผลหลายประการ เช่น

1. B - CM Model เป็นเครื่องมือที่สามารถนำไปใช้ได้กับทุกเรื่องหรือเปรียบเสมือนยาวิเศษที่รักษาได้ทุกโรค เพราะสามารถปรับให้เข้ากับสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด รวมทั้งยังคำนึงถึงวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหา ทำให้สามารถลดปัญหาหรือกำจัดจุดอ่อนที่อาจเกิดขึ้นและสร้างภูมิคุ้มกันตนเองได้อย่างยั่งยืน

2. B - CM Model เป็นเครื่องมือที่ง่ายต่อการนำไปใช้ เพราะมีวิธีการทำที่ชัดเจน เข้าใจง่าย สามารถวิเคราะห์และวางแผนวิธีทำทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการทำงานได้อย่างละเอียดรอบคอบ เปรียบเสมือนการมองช้างทั้งตัวไม่แยกส่วน ทำให้งานที่ทำอยู่แล้วเป็นระบบมากขึ้นและไม่เป็นการเพิ่มภาระของการทำงานปกติ

3. B - CM Model เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน มีความละเอียดรอบคอบและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของคนในหมู่บ้าน/ชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งก่อนนำ B - CM Model ไปใช้ให้เกิดประโยชน์จะต้องปฏิบัติตามหลักการที่สำคัญ ดังนี้

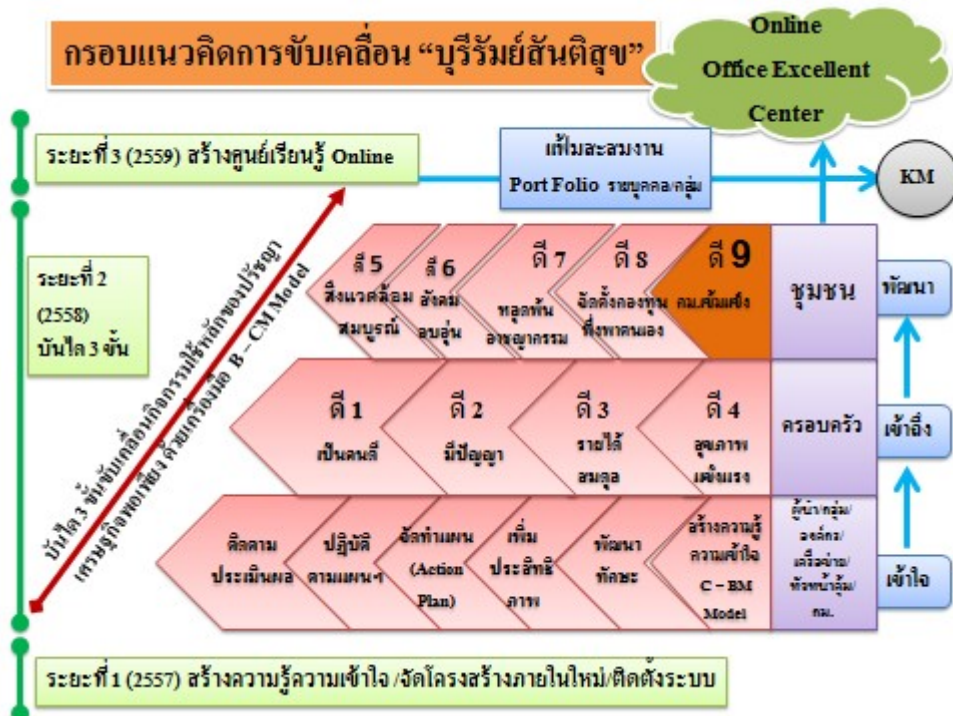
3.1 ต้องตั้งจิตอธิษฐานมุ่งมั่นที่จะทำคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ โดยไม่ว่าเรื่องที่จะทำนั้นจะเป็นเรื่องอะไร ต้องตั้งจิตอธิษฐานให้เกิดเป็นคุณประโยชน์ต่อแผ่นดินเกิดเป็นสำคัญ ไม่มุ่งหวังที่จะก่อให้เกิดเป็นประโยชน์ต่อตัวเองหรือคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และต้องศรัทธาเชื่อมั่นในหลักสัจธรรมแห่งชีวิตนั่นคือ “ทุกคนเกิดมาก็มาแต่ตัว ตายไปก็ไปแต่ตัว มีแต่ความดีความชั่วเท่านั้นที่ติดตัวไปและฝากไว้ในแผ่นดิน” ดังนั้น ทุกลมหายใจที่เหลืออยู่จึงถือเป็นโอกาสที่เราจะได้ทำความดีเพื่อให้ “เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และยั่งยืน” ตลอดไป

3.2 ต้องรวมพลังขับเคลื่อนความดีต่อชาติบ้านเมือง โดยไม่ว่าอะไรก็ตามที่เป็น “คุณงามความดี” หรือเป็น “คุณประโยชน์” ต่อชาติบ้านเมือง ต้องผนึกพลังร่วมกันทำให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน โดยเริ่มจากคนกลุ่มเล็กๆ ที่มุ่งมั่นที่จะทำคุณประโยชน์เพื่อ

แผ่นดินเกิดแล้วขยายไปยังคนหมู่มากเปรียบเสมือนผีเสื้อตัวน้อยๆ ที่ค่อยๆ กระทบปีกส่งแรงลมแห่งความดีไปกระทบปีกผีเสื้อตัวอื่นๆ จนเกิดเป็นแรงกระเพื่อมทำให้ผีเสื้อทั้งหลายขยับปีกและเกิดเป็นพลังลมอันมหาศาลแผ่กระจายไปทั่วทั้งแผ่นดิน

3.3 ต้องจุดประกายความคิดของคนในหมู่บ้าน/ชุมชน โดยกระตุ้นให้คนหันมาใส่ใจหมู่บ้าน/ชุมชนของตนเอง โดยอาจจัดเป็นเวทีพูดคุยเพื่อกระตุ้นให้หมู่บ้าน/ชุมชนตระหนักถึงปัญหาหรือวิกฤติและต้องการที่จะอยู่รอดร่วมกัน เช่น พูดคุยถึงเรื่องราวสิ่งที่ดีงามในอดีต การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหรือสถานการณ์ปัจจุบัน แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่จะกระทบกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่และความหวังที่จะอยู่รอดร่วมกันด้วยตัวของหมู่บ้าน/ชุมชนเอง ฯลฯ

3.4 ต้องรู้จักตัวตนที่แท้จริงของตนเอง รู้จักมรดกทางวัฒนธรรม รู้เรื่องราวของหมู่บ้าน/ชุมชนทั้งอดีต ปัจจุบัน โดยศึกษาประวัติศาสตร์ ที่มา คุณค่า และสิ่งดีงาม เพื่อให้มองเห็นอนาคตร่วมกันและเกิดเป็นความรักความผูกพันในท้องถิ่น โดยให้มีคน 3 รุ่น คือ เด็ก ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ ซึ่งจะเป็พลังสำคัญ ในการนำพาหมู่บ้าน/ชุมชนให้รอดพ้นวิกฤติหรือปัญหา

กรอบความคิด B - CM Model เกิดจากการสะสมความรู้และประสบการณ์ในการทำงานตลอดระยะเวลาอันยาวนาน โดยผ่านการทบทวนปรับปรุงและพัฒนาจนนำไปสู่การค้นพบหัวใจของการวางแผนซึ่งเปรียบเสมือน “บันไดสู่ความสำเร็จ 7 ขั้น” ที่ประชาชน ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน กลุ่ม/องค์กร ตลอดจนภาคประชาสังคมต่างๆ สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผนพัฒนา หรือแก้ไขปัญหาเพื่อให้หมู่บ้าน/ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยการปฏิบัติตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดเป้าหมายสูงสุด บันไดขั้นแรกของการนำ B - CM Model ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ก็คือ การระดมความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันกำหนดเป้าหมายสูงสุดหรือสิ่งที่ต้องการที่จะให้เกิดขึ้นในอนาคต โดยต้องช่วยกันหาคำตอบว่า “หมู่บ้าน / ชุมชนต้องการจะพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาอะไรในอนาคต และต้องใช้เวลาแค่ไหนกว่าที่จะถึงจุดที่ต้องการ” โดยการกำหนดเป้าหมายสูงสุดจะต้องเริ่มจากการวิเคราะห์สภาพความเป็นจริงของตนเองก่อนว่า คนในหมู่บ้าน / ชุมชนมีปัญหาหรือมีความต้องการอะไรโดยมีข้อมูลหลักฐานที่เป็นข้อเท็จจริงอ้างอิง แล้วจึงนำข้อมูลนั้นมากำหนดเป็นเป้าหมายสูงสุด โดยควรระบุเป็นข้อความที่สั้น กระชับ เข้าใจง่าย และมีกรอบเวลาที่ชัดเจน

ขั้นที่ 2 กำหนดปัจจัยสู่ความสำเร็จ การกำหนดปัจจัยสู่ความสำเร็จทำหลังจากร่วมกันกำหนดเป้าหมายสูงสุดว่า หมู่บ้าน/ชุมชนต้องการจะพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาอะไรในอนาคตแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การกำหนดปัจจัยสู่ความสำเร็จหรือสิ่งสำคัญที่สุดที่จะนำไปสู่เป้าหมายสูงสุด โดยต้องช่วยกันหาคำตอบว่า “อะไรคือสิ่งที่เราต้องคำนึงถึง ต้องพัฒนา ต้องมุ่งเน้น เพื่อให้เป้าหมายสูงสุดนั้นเป็นจริง” โดยปัจจัยสู่ความสำเร็จไม่ควรมีมากเกินไปเพราะจะทำให้ปัจจัยกระจัดกระจาย ไม่มีจุดมุ่งเน้นหรือบางปัจจัยที่เลือกขึ้นมาอาจไม่ใช่ปัจจัยหลัก อีกทั้งการกำหนดปัจจัยสู่ความสำเร็จจะต้องเริ่มจากการวิเคราะห์เป้าหมายสูงสุดออกเป็นประเด็นหลักๆ โดยการฉายภาพแห่งความหวัง แล้วจึงนำประเด็นนั้นๆ มากำหนดเป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จ โดยควรอยู่ระหว่าง 3 - 5 ปัจจัย การฉายภาพแห่งความหวัง คือ การฉายภาพที่ต้องการโดยนำภาพในอดีตและปัจจุบันมาวิเคราะห์เพื่อหาปัจจัยหลักหรือสิ่งสำคัญที่สุดที่จะช่วยป้องกันหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการฉายภาพในอนาคตประกอบด้วย

1. ภาพในอดีต เป็นการฉายภาพที่สะท้อนความเป็นจริงที่ดีในอดีต โดยเป็นการหาคำตอบว่าอะไรคือ จุดแข็งหรือโอกาสที่ทำให้เกิดสิ่งที่ดีในอดีต เช่น ภาพในอดีตที่เป็นจุดแข็งหรือโอกาสของการแก้ไขปัญหาหายสาบสูญ คือ คนในอดีตยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนาและเกรงกลัวต่อบาป เด็กและเยาวชนในอดีตเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ เป็นต้น

2. ภาพในปัจจุบัน เป็นการฉายภาพที่สะท้อนความเป็นจริงที่ไม่ดีในปัจจุบันเมื่อเทียบกับอดีต โดยเป็นการหาคำตอบว่าอะไรคือ จุดอ่อนหรือข้อจำกัดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ดี

หรือติดลบจากอดีต เช่น ภาพในปัจจุบันที่เป็นจุดอ่อนหรือข้อจำกัดในกรณีการแก้ไขปัญหาเสพติด คือ ยาเสพติดเป็นภัยคุกคาม กัดกร่อน บ่อนทำลายประเทศ ยาเสพติดส่งผลกระทบต่ออย่างกว้างขวาง ทั้งต่อปัจเจกบุคคลและสังคมส่วนรวม

3. ภาพในอนาคต เป็นการฉายภาพที่สะท้อนสิ่งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตที่ไม่ต้องการ โดยจำลองว่าถ้าหากปล่อยให้ภาพที่ไม่ดีในปัจจุบันสามารถดำเนินต่อไปโดยไม่ได้รับการแก้ไขและถ้าหากปล่อยไว้อย่างนี้ในอีก 5 ปีข้างหน้าจะเกิดอะไรขึ้น สังคมจะเป็นอย่างไร ลูกหลานจะอยู่กันอย่างไร ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความตระหนักและสร้างแรงบันดาลใจให้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี เทียบเท่าหรือดีกว่าในอดีต เช่น ภาพในอนาคตถ้าหากปัญหาเสพติดยังไม่ได้รับการแก้ไขสิ่งที่อาจเกิดขึ้น คือ ลูกหลานต้องตกเป็นทาสของยาเสพติดและเป็นต้นเหตุของปัญหาอาชญากรรม

4. ภาพแห่งความหวัง เป็นการฉายภาพแห่งความต้องการ โดยนำจุดแข็งและโอกาสที่ได้จากการฉายภาพในอดีตหรือปัจจุบันมาวิเคราะห์เพื่อหาปัจจัยหลักในการแก้ไขหรือป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นจากการฉายภาพในอนาคต เช่น การแก้ไขปัญหาเสพติด หากไม่ต้องการให้ภาพในอนาคตเกิดขึ้นจริง ภาพแห่งความหวัง คือ คนในชุมชนยึดมั่นในคุณธรรม หลักศาสนาและเกรงกลัวต่อบาปเด็กและเยาวชนเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่

5. จุดแข็ง หมายถึง ข้อดีที่เกิดจากคนหรือสภาพแวดล้อมภายในหมู่บ้าน/ชุมชน เช่น มีทุนทางสังคมที่เข้มแข็งและหลากหลาย เป็นสังคมชนบทที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

6. จุดอ่อน หมายถึง ข้อเสียหรือปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากคนหรือสภาพแวดล้อมภายในหมู่บ้าน/ชุมชน เช่น ประชาชนขาดความเชื่อมั่นและไม่มีจิตสำนึกสาธารณะ คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ขาดทักษะและประสบการณ์ในการทำงาน

7. โอกาส หมายถึง ข้อดีที่เกิดจากคนหรือสภาพแวดล้อมภายนอกหมู่บ้าน/ชุมชน เช่น รัฐบาลให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อยกระดับรายได้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้อยู่ดี กินดี ไม่มีหนี้สิน

8. ข้อจำกัด หมายถึง ข้อเสียหรือปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากคนหรือสภาพแวดล้อมภายนอกหมู่บ้าน/ชุมชน เช่น การเปลี่ยนรัฐบาล และนโยบายในการบริหารประเทศบ่อยครั้ง

ขั้นที่ 3 กำหนดเป้าประสงค์ หลังจากกำหนดปัจจัยสู่ความสำเร็จหรือสิ่งสำคัญที่สุดที่จะนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การกำหนดเป้าประสงค์หรือสิ่งที่ต้องการบรรลุในแต่ละปัจจัยสู่ความสำเร็จ โดยต้องช่วยกันหาคำตอบว่า “ในปัจจัยสู่ความสำเร็จข้อหนึ่งๆ นั้น อะไรคือสิ่งที่เราต้องการที่จะให้เกิดขึ้น”

ขั้นที่ 4 กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ หลังจากกำหนดเป้าประสงค์หรือสิ่งที่ต้องการบรรลุในแต่ละปัจจัยสู่ความสำเร็จแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็คือ การกำหนดตัวชี้วัดหรือสิ่งที่แสดงความสำเร็จจากการบรรลุเป้าประสงค์ในแต่ละปัจจัยสู่ความสำเร็จ โดยต้องช่วยกันหาคำตอบว่า “ในเป้าประสงค์

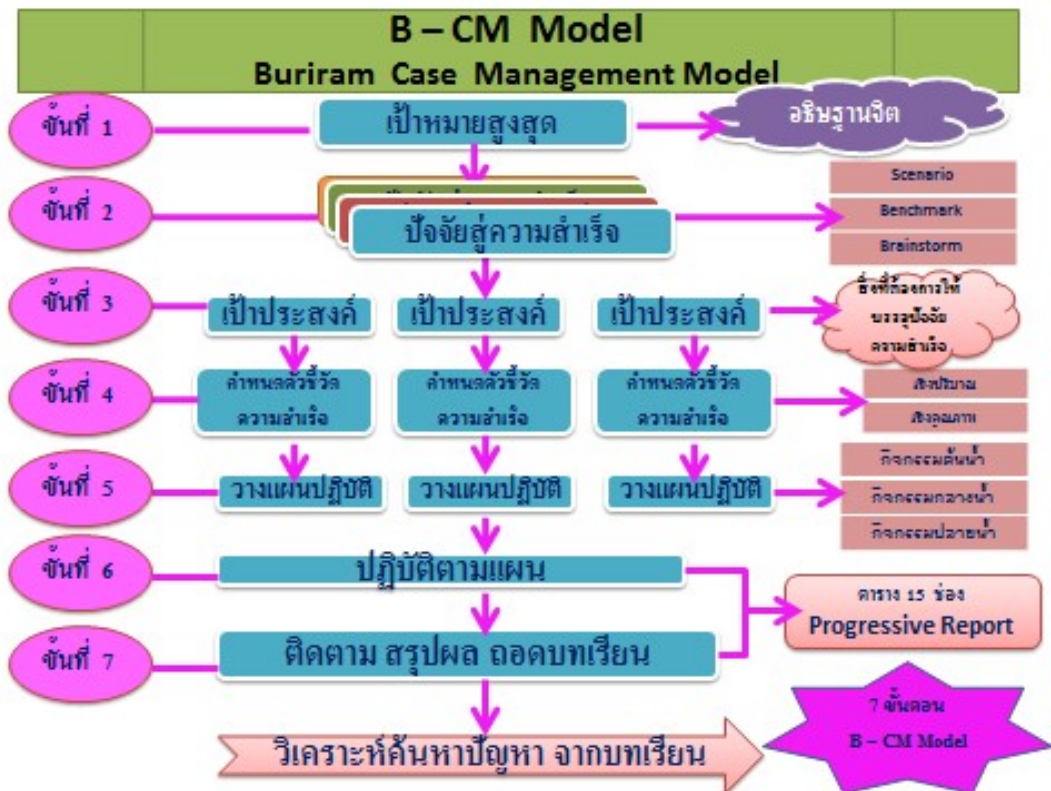
ข้อหนึ่งๆ นั้น อะไรคือสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จที่เกิดขึ้น หรือ แสดงว่าสาเหตุของปัญหาอุปสรรคได้รับการแก้ไขแล้ว” โดยแต่ละเป้าประสงค์จะต้องมีตัวชี้วัดอย่างน้อย 1 ตัว แต่ไม่ควร มีตัวชี้วัดเกินกว่า 3 ตัว และควรระบุสิ่งที่ต้องการที่จะให้เกิดขึ้นจากตัวชี้วัดเป็นตัวเลขหรือร้อยละว่า ต้องการทำอะไร ให้ได้เป็นจำนวนเท่าไร และภายในกรอบระยะเวลาเท่าใด จึงจะถือว่าบรรลุเป้าประสงค์

ขั้นที่ 5 วางแผนปฏิบัติ เมื่อกำหนดเป้าประสงค์ ตัวชี้วัด และเป้าหมายที่ต้องการแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็คือ การวางแผนปฏิบัติหรือกำหนดวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าประสงค์ในแต่ละปัจจัยสู่ความสำเร็จ โดยต้องช่วยกันหาคำตอบว่า “ในการที่จะบรรลุเป้าประสงค์ ข้อหนึ่งๆ นั้น เราจำเป็นต้องทำอย่างไรจึงจะไปถึงจุดนั้นได้” โดยแผนปฏิบัติหรือวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าประสงค์ควร เป็นกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันตั้งแต่ต้นน้ำ (กิจกรรมที่ทำตอนต้น) กลางน้ำ (กิจกรรมที่ทำ ตอนกลาง) เรื่อยไปจนถึงปลายน้ำ (กิจกรรมที่ทำตอนปลาย) ซึ่งกิจกรรมต้นน้ำ หมายถึง กิจกรรมเตรียมความพร้อมหรือสนับสนุนกิจกรรมหลัก กิจกรรมกลางน้ำ หมายถึง กิจกรรมหลักที่เป็นหัวใจ สำคัญต่อความสำเร็จ และกิจกรรมปลายน้ำ หมายถึง กิจกรรมต่อยอดหรือเพิ่มมูลค่าและสร้างความ ยั่งยืน

ขั้นที่ 6 ปฏิบัติตามแผน หลังจากวางแผนปฏิบัติหรือกำหนดวิธีการที่จะนำไปสู่ เป้าประสงค์แล้ว ขั้นตอนต่อไปก็คือ การปฏิบัติตามแผนหรือนำวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าประสงค์ใน แต่ละปัจจัยสู่ความสำเร็จไปปฏิบัติ โดยต้องช่วยกันหาคำตอบว่า “ในการที่จะบรรลุเป้าประสงค์ ข้อหนึ่งๆ นั้น เราจะทำอะไร ทำไม่ต้องทำ ทำอย่างไร ทำเมื่อไหร่ ใครรับผิดชอบ ทำแล้วได้ประโยชน์ อะไร ใช้เงินเท่าไร ฯลฯ จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำเป็นโครงการ/กิจกรรมและนำไปปฏิบัติ จริง” โดยการปฏิบัติตามแผนหรือนำวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าประสงค์ไปปฏิบัติ เป็นการยืนยันว่า เป้าประสงค์ที่ตั้งไว้มีความเป็นไปได้ เพราะมีโครงการ / กิจกรรมรองรับที่ชัดเจน และถ้าปฏิบัติได้ก็จะ ส่งผลต่อความสำเร็จของเป้าประสงค์ ซึ่งเมื่อนำโครงการไปปฏิบัติอาจไม่ตรงกับสถานการณ์จริงที่ เกิดขึ้น เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นเรื่องปกติ จึงต้องมีการทบทวนแผนอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ เป็นแผนที่มีชีวิต สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบ และสร้างภูมิคุ้มกันตนเองได้ และควรปฏิบัติตามแผนหรือนำวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าประสงค์ไปปฏิบัติให้ครบทั้งกิจกรรมต้นน้ำ กลาง น้ำ และปลายน้ำ

ขั้นที่ 7 ติดตาม สรุป และถอดบทเรียน หลังจากปฏิบัติตามแผนหรือนำวิธีการที่จะ นำไปสู่เป้าประสงค์ไปปฏิบัติแล้ว ขั้นตอนสุดท้ายของการนำ CM Model มาใช้ก็คือ การติดตาม สรุป และถอดบทเรียนความสำเร็จ โดยต้องช่วยกันติดตามดูว่า “โครงการ/กิจกรรมที่นำไปปฏิบัตินั้นได้ผล เป็นอย่างไร บรรลุตัวชี้วัดที่กำหนดหรือไม่ สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงหรือไม่อย่างไร มีความสำเร็จ หรือปัญหาอุปสรรคตรงไหน ต้องการความช่วยเหลือหรือหนุนเสริมเรื่องอะไรบ้าง ฯลฯ จากนั้นจึง

นำข้อมูลที่ได้มาสรุปเป็นบทเรียนสำหรับนำกลับมาใช้ปรับปรุงหรือถอดเป็นองค์ความรู้ให้กับหมู่บ้าน/ชุมชนอื่นๆ ได้ศึกษาเรียนรู้ต่อไป”

ธรรมนูญหมู่บ้านโดยใช้ธรรมาภิบาลชุมชนนั้น เกิดจากกระบวนการคิดอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้ B - CM เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนในขั้นตอนที่ 5 ซึ่งเป็นขั้นตอนในการจัดทำแผนปฏิบัติการ เพื่อเป็นแนวทางที่จะทำให้คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) มีความเข้มแข็ง ซึ่งเป็นปัจจัยความสำเร็จที่จะส่งผลให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดคือ “บุรีรัมย์สันติสุข บนความพอเพียง เพื่อลูกหลานชาวบุรีรัมย์ ครอบครัวเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน ลูกหลานรัชกาลที่ 1” ดังนั้น ธรรมนูญหมู่บ้านจึงเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน นับเป็นการสร้างฐานรากของความมั่นคงของประเทศระดับหมู่บ้าน/ชุมชน โดยใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อนำสู่ความสันติสุข ความสงบสุข ความรัก ความสามัคคี และความปรองดองของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

บทที่ 4

รูปแบบ B – CM ต้นแบบที่เหมาะสม

การวิเคราะห์ผลสำเร็จของกระบวนการ B - CM

การวิเคราะห์ผลสำเร็จของกระบวนการ B – CM นำเอาการประเมินแบบซิปปโมเดล (CIPP Model) มาใช้ เนื่องจากเป็นการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ ตามแนวความคิดของ สต๊ฟเฟิลบีม (Stufflebeam) เป็นรูปแบบการประเมินที่เป็นระบบและครอบคลุมทุกด้านทุกขั้นตอนเหมาะกับการตัดสินใจ ตัดสินคุณค่า และมีประสิทธิภาพ ซึ่งแบ่งการ ประเมินออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อม

การประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อมมีความจำเป็นเพื่อกำหนดโครงการ เป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกโครงการแต่มีผลต่อความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของโครงการ และเป็นการพิจารณาความจำเป็นที่ต้องจัดทำโครงการดังกล่าว โดยประเมินจากความต้องการของชุมชน สภาพเศรษฐกิจ และปัญหาของชุมชน ตลอดจนนโยบายของหน่วยงานระดับบน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นประโยชน์ ในการนำไปใช้ตัดสินใจวางแผน กำหนดนโยบาย กำหนดเป้าหมาย และกำหนดจุดมุ่งหมายของโครงการได้อย่างเหมาะสมต่อไป

จากการประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อมของกระบวนการ B – CM พบว่า กระบวนการ B – CM มีวัตถุประสงค์ในการทำให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้รับประโยชน์หรือได้รับการจัดสรรทรัพยากร เพื่อการพัฒนาจากภาครัฐอย่างทั่วถึง เท่าเทียมกัน ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวให้ผลเป็นรูปธรรมนั้น เป็นหน้าที่ของผู้บริหารจังหวัด ส่วนราชการ เอกชน ส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลไกขับเคลื่อนงานในพื้นที่ จะต้องคิดวางแผนดำเนินการ โดยยึดกฎหมาย ระเบียบแบบแผนของทางราชการ รวมทั้งนโยบายของรัฐบาลเป็นหลักในการกระจายหรือจัดสรรทรัพยากรลงสู่พื้นที่ให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ซึ่งพบว่ากระบวนการ B – CM นั้น ผู้ปฏิบัติส่วนใหญ่มีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการ แม้ว่าภาระงานจะเพิ่มขึ้นแต่ก็พอใจที่ทำหน้าที่ต่อไปเพราะผลที่ได้รับคือ ประชาชนในพื้นที่ที่มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถบริหารจัดการตนเองได้ ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ นอกจากนั้นการดำเนินงานในภาพรวมมีความเหมาะสมกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมไทย และมีความมั่นใจในศักยภาพของกระบวนการ B – CM ยิ่งไปกว่านั้นกระบวนการ B – CM ใช้วิธีการประชาคมหมู่บ้านเพื่อขอความคิดเห็นและกำหนดแนวทางปฏิบัติตามโครงการร่วมกันซึ่งทำให้ประชาชนทุกคนในหมู่บ้านเกิดความรู้สึกว่าธรรมนูญหมู่บ้านนี้เป็นของชุมชนและเนื่องจาก

กระบวนการ B - CM เป็นกระบวนการที่ขับเคลื่อนโดยผู้ว่าราชการจังหวัดจึงทำให้ทุกหน่วยงาน และทุกคนให้ความสำคัญจึงทำให้มีศักยภาพในการดำเนินงานสูง นอกจากนี้ปัจจัยที่สำคัญ อย่างเช่นผู้นำชุมชน จากการประเมินพบว่า ผู้นำชุมชนมีผู้นำที่เป็นทางการทำหน้าที่ในการบริหารงาน ในชุมชน ในลักษณะแบ่งการทำงานเป็นคุ่ม คอยตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชนและช่วย ในการดำเนินงาน และมีผู้นำไม่เป็นทางการอาทิเช่น เจ้าอาวาส มรรคทายก ผู้สูงอายุ คอยสร้างความ ร่วมมือร่วมใจของประชาชนในหมู่บ้าน โดยการประสานการทำงานกับกลุ่มหรือองค์กรต่างๆ ที่จะทำ หน้าที่ให้การช่วยเหลือด้านความเป็นอยู่ของประชาชนในหมู่บ้านให้อยู่ดีกินดีและนำพาประชาชน ในหมู่บ้านทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ซึ่งเป็นการวางแผนการบริหารจัดการที่ดีและทำให้บรรลุตาม วัตถุประสงค์ของกระบวนการได้

2. การประเมินตัวป้อนเข้า

การประเมินตัวป้อนเข้าเป็นการประเมินทรัพยากรที่จำเป็นที่จะนำมาใช้ในการ ดำเนินโครงการว่ามีความเป็นไปได้ มีความเหมาะสมและมีความเพียงพอ หรือไม่ ทรัพยากรที่จำเป็น ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เวลา กลุ่มเป้าหมาย เทคโนโลยีและแผนการดำเนินงาน การประเมินปัจจัยนำเข้านำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ หาวิธีดำเนินงานโครงการให้บรรลุ เป้าหมาย

จากการประเมินตัวป้อนเข้าของกระบวนการ B - CM พบว่าการดำเนินตาม โครงการจะมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นองค์กรหลักของหมู่บ้านที่ทำหน้าที่ดำเนินการขับเคลื่อนการ ดำเนินงาน โดยร่วมกับแกนนำและตัวแทนประชาชนในหมู่บ้าน ร่วมกันทำประชาคมเพื่อให้ได้ ธรรมนูญหมู่บ้านซึ่งถือเป็นข้อตกลงร่วมกันของคนในซึ่งนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับ ประชาชนในชุมชน อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อให้ประชาชน มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

ในด้านการเตรียมความพร้อมของบุคลากร มีการประชุมชี้แจงให้เจ้าหน้าที่ ผู้รับผิดชอบ แล้วถ่ายทอดความรู้ให้แก่กลุ่มผู้นำชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการ ดำเนินงานและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นไปตามหลักการพัฒนาศักยภาพภาคี เครือข่าย สำหรับด้านงบประมาณไม่ได้มีงบประมาณสนับสนุน แต่จะใช้วิธีการบูรณาการงานกับ เครือข่ายในพื้นที่

3. การประเมินกระบวนการ

การประเมินกระบวนการเป็นการประเมินเป็นการประเมินการบริหารโครงการ ว่าการนำปัจจัยนำเข้าของโครงการมาใช้เหมาะสมหรือไม่ การจัดกิจกรรมต่างๆ ของโครงการ

กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นจะบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ การประเมินกระบวนการมีประโยชน์ในการค้นหาจุดเด่น หรือจุดแข็ง (Strengths) หรือ จุดด้อย (Weakness) ของโครงการนำไปใช้ในการพัฒนา แก้ไข ปรับปรุงการดำเนินโครงการต่อไปให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จากการประเมินกระบวนการ B - CM พบว่ากระบวนการทำงานจะมีภาคีเครือข่ายการดำเนินงานทั้งในส่วนหน่วยงานราชการ และองค์กรหรือกลุ่มต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่คือ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน โดยร่วมประชุมแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินงาน จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานของภาครัฐ ที่มีคณะกรรมการในด้านต่างๆ มีการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจนซึ่งเป็นจุดเด่นที่จะทำให้กระบวนการถูกขับเคลื่อนด้วยดี นอกจากนั้นต้องมีความร่วมมือจากประชาชนในหมู่บ้าน ซึ่งถือว่าประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์ให้ความร่วมมือเป็นเครือข่ายในการดำเนินงานเป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าจะไม่ค่อยมีเวลาเข้าร่วมประชุม เนื่องจากต้องไปประกอบอาชีพของตนเอง แต่พอมีเวลาหรือว่างจากการประกอบอาชีพก็ให้ความร่วมมือในการดำเนินงาน ซึ่งสิ่งที่สำคัญอย่างมากในการทำงานทุกอย่างก็คือความร่วมมือจากชุมชนหรือประชาชนในพื้นที่นั่นเอง อย่างไรก็ตามในการดำเนินงานมีปัญหาความไม่เข้าใจของประชาชนอยู่บ้าง ซึ่งมีการแก้ปัญหาโดยเจ้าหน้าที่จะลงไปพูดคุยทำความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง และสำหรับคนที่เข้าใจยากก็จะใช้วิธีเข้าไปพูดคุยแบบตัวต่อตัวซึ่งเมื่อเขาได้รับทราบข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนก็ให้ความร่วมมือดำเนินงานเป็นอย่างดี และมีการปรับเปลี่ยนเวลาในการร่วมกิจกรรมให้เข้ากับวิถีชีวิตของประชาชน เช่น การจัดทำประชาคมหมู่บ้านในช่วงค่ำหลังจากประชาชนกลับจากการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประชาชนมีความพร้อมที่จะเข้าร่วมประชุม นอกจากนั้นสิ่งสำคัญที่ทำให้กระบวนการ B - CM ประสบความสำเร็จ ได้แก่ โครงสร้างองค์กรและบทบาทหน้าที่ที่ผู้บริหารไม่ได้จัดโครงสร้างการบริหารของหน่วยงานใหม่ แต่มีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เข้มแข็ง โดยมีคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ได้แก่ คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ (กบจ.) คณะกรรมการการบริหารงานอำเภอแบบบูรณาการ (กบอ.) คณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ (กบต.) รวมถึงส่วนราชการทุกระดับ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กร/มูลนิธิ/สมาคม/เอกชน ชุมเฉพาะกิจอำเภอ/จังหวัด ที่มาร่วมหนุนเสริมการขับเคลื่อนกิจกรรม กำหนดนโยบาย กิจกรรม แผนงาน โครงการ ให้สอดคล้องกับโครงสร้าง กม. ร่วมประชุมหารือ เสนอแนะเพิ่มเติมความรู้ สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณและบุคลากร และใช้มติ กม. ในภารกิจที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี ในที่สุด

การดำเนินงานยังขาดการประชาสัมพันธ์แบบบูรณาการ เนื่องจากไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก การประชาสัมพันธ์การดำเนินงานที่ผ่านมาเป็นเพียงการแสดงความก้าวหน้าของผลการดำเนินการเท่านั้น

4. การประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้น

การประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้นเป็นการประเมินผลที่ได้จากโครงการ ว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ คำนวณเพียงใด โดยนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ เป็นการประเมิน เพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการกับเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้แต่ต้นรวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ

จากการประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้นจากกระบวนการ B – CM พบว่าจังหวัดบุรีรัมย์ มีธรรมนูญหมู่บ้านครบทุกหมู่บ้าน ซึ่งธรรมนูญหมู่บ้านที่ได้มานั้นมีความน่าเชื่อถือ เนื่องจากผ่านกระบวนการพิจารณาของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) คณะทำงานระดับอำเภอและระดับจังหวัด ซึ่งมีผู้แทนจากทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป ร่วมกันเสนอปัญหา ความต้องการ เป้าหมายและวิธีการ ในการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง ผ่านกระบวนการตามตัวแบบการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์รายกรณี (B – CM) ซึ่งถือว่าเป็นการได้มาตามหลักการธรรมาภิบาลอย่างแท้จริง แต่ทั้งนี้ เนื้อหาสาระของธรรมนูญหมู่บ้านในแต่ละหมู่บ้านไม่ควรเหมือนกัน เนื่องจากบริบทหมู่บ้าน ประเพณี วัฒนธรรมของแต่ละหมู่บ้านย่อมมีความแตกต่างกันไป

สำหรับความพึงพอใจต่อกระบวนการ B – CM พบว่าประชาชนมีความพึงพอใจค่อนข้างมากมาก เนื่องจากเห็นว่าเป็นกระบวนการที่ใช้การระดมความคิดของคนทุกระดับชั้น ให้คนในชุมชนรู้จักตนเอง รู้ปัญหาของตนเอง ร่วมกันแก้ไขปัญหาในชุมชน เนื่องจากครอบคลุมปัญหาทุกด้าน อีกทั้งยังเป็นการให้ชุมชนแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ ตามหลักการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม แต่สิ่งที่สำคัญที่จำเป็นเพื่อให้การดำเนินงานได้ผลอย่างสมบูรณ์แบบ คือ ต้องมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ประชาชนเกิดความตระหนักแล้วเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และมีการขยายการดำเนินงานไปยังพื้นที่อื่น โดยใช้ข้อมูลและรูปแบบการดำเนินงานของจังหวัดบุรีรัมย์เป็นต้นแบบในการดำเนินงาน เพื่อเป็นการสร้างธรรมาภิบาลในวงกว้างให้เกิดขึ้น

รูปแบบ B – CM ต้นแบบที่เหมาะสม

กระบวนการ B – CM มีปัจจัยแห่งความสำเร็จและนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานขับเคลื่อนกระบวนการ B – CM ทั้งจังหวัด ซึ่งก่อให้เกิดกระแสการสร้างธรรมาภิบาลโดยคนในชุมชน เพื่อชุมชน ด้วยกระบวนการ B – CM โดยเริ่มจากการทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ในการสร้างธรรมนูญหมู่บ้าน ซึ่งที่ผ่านมาการให้ความรู้กับประชาชนในพื้นที่ ถือเป็นงานที่ทำได้ยากเพราะมักจะทำแบบไม่ต่อเนื่อง แต่ในกระบวนการนี้มีการบูรณาการเข้ากับการดำเนินงานของทุกภาคส่วน มีผู้รับผิดชอบในการติดตามกระตุ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการวางแผนการ

บริหารจัดการที่ดีและจะทำให้โครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ ประกอบกับการที่พื้นที่ในจังหวัดบุรีรัมย์มีทุนเดิมที่ดี ทั้งทุนทางสังคมที่ชุมชนมีวัฒนธรรมเดิมที่สามารถพูดคุยและยอมรับข้อตกลง มีความสามัคคีในการที่จะร่วมกันทำงานเพื่อชุมชน ทุนมนุษย์ที่เดิมเป็นเกษตรกร เคยมีวิถีดั้งเดิมที่พึ่งพาธรรมชาติ เมื่อมีการใช้กระบวนการที่เหมาะสมทำให้สามารถปลูกกระแสให้ประโยชน์ในการกลับมาใช้วิถีเดิมได้ ซึ่งทุนเหล่านี้เป็นชุมพลังทางปัญญา เมื่อมีการกระตุ้นให้เกิดรวมตัวทำงานของหลายกลุ่ม โดยมีผู้นำและแกนนำที่มีชุมชนที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ที่ดี เป็นทั้งผู้นำและผู้ปฏิบัติ มีความรู้ความสามารถ อดทนเสียสละในการที่จะร่วมกันเปลี่ยนแปลงตนเอง ครอบครัวและชุมชนมีความสามารถในการเชื่อมประสานงานต่างๆ ทั้งในชุมชนและภายนอกชุมชนได้เป็นอย่างดี ผู้นำเหล่านี้มีทั้งผู้นำเป็นทางการและผู้นำไม่เป็นทางการที่ทำงานประสานกันเป็นทีม นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดความคิดสู่เยาวชนรุ่นใหม่ด้วย ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาแกนนำรุ่นเยาว์ที่มาสานต่อคนรุ่นเก่า เมื่อประสบความสำเร็จก็มีความภาคภูมิใจในความสำเร็จร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีความต้องการที่จะการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการพูดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับประสบการณ์ต่างของกันและกันทั้งวิธีการ ปัญหาอุปสรรค แนวทางการแก้ไข และสิ่งเป็นสิ่งที่ดี ๆ ที่ควรนำไปประยุกต์ใช้ (Best practices) ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge management) ตามธรรมชาติ โดยมีกระบวนการบริหารจัดการที่ดี คือมีคณะกรรมการหมู่บ้านที่เข้มแข็ง คอยเฝ้าระวังติดตามกลุ่มเป้าหมายหรือสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างใกล้ชิด ใช้กระบวนการทำงานเชิงรุกถึงบ้าน มีการประเมินผลความสำเร็จของกิจกรรมเป็นระยะ มีการหนุนเสริมจากภายนอก ทำให้กระบวนการขับเคลื่อนของชุมชนดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและมีพลัง และนอกจากนี้ยังได้รับการหนุนเสริมจากภาคเอกชนและภาคการศึกษา และองค์กรหน่วยงานอื่นๆ ที่เข้ามาสนับสนุนด้านงบประมาณ การจัดการ วิชาการ การอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยให้การขับเคลื่อนงานของชุมชนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ข้อเสนอแนะเพื่อการนำกระบวนการ B – CM ไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนในพื้นที่อื่นนั้น ควรใช้รูปแบบกระบวนการเดิมที่จังหวัดบุรีรัมย์จัดทำขึ้นโดยเพิ่มเติมขั้นตอนเรื่องการจัดประชุมเพื่อหารูปแบบให้ผู้ปฏิบัติงานเข้าใจตรงกันอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งควรพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะบุคลากรที่ใช้ในการขับเคลื่อนกระบวนการ B – CM ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคประชาชน ควรจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในการดำเนินการให้เพียงพอและเหมาะสม ควรใช้ระยะเวลาในการให้ความรู้กับบุคลากรเรื่อง B – CM มากขึ้น โดยควรมีการทดสอบและควรมีพี่เลี้ยงเนื่องจากขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดที่จะไปถ่ายทอดให้ชาวบ้านเข้าใจก่อนนำไปปฏิบัติจริงในพื้นที่ ควรมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ควรลดจำนวนตัวชี้วัดลง และควรทำในพื้นที่นำร่องหรือพื้นที่ต้นแบบก่อนแล้วจึงขยายผล

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

การที่จังหวัดบุรีรัมย์นำตัวแบบระบบการบริหารจัดการรายการ B - CM Model : Buriram Case Management Model มาใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัด โดยได้มีการกำหนดเป้าหมายสูงสุด คือ “บุรีรัมย์ สันติสุข บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ ครอบคลุมเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน ลูกหลานรัชกาลที่ 1” B - CM Model : Buriram Case Management Model เป็นตัวแบบในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน การเคารพสิทธิและความเท่าเทียมของสมาชิกชุมชน ยึดผลประโยชน์ ของชุมชน ยึดบทบาทและความรับผิดชอบของผู้นำ และหลักการฉันทามติ จนเกิดธรรมาภิบาลหมู่บ้านในที่สุด สามารถแก้ไขปัญหาจากสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นได้ ทั้งปัจจัยภายในจังหวัดบุรีรัมย์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการก่อสร้างสนาม I - mobile Stadium การก่อสร้างสนาม Chang International Circuit หรือการเปิดช่องทางแดนสายตะกู อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ย่อมส่งผลกระทบต่อในด้านคุณธรรม จริยธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชน รวมถึงปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำรายได้ และปัญหาอาชญากรรมย่อมสูงขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นจังหวัดบุรีรัมย์ย่อมต้องตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและตระหนักถึงปัญหาการใช้หลักธรรมาภิบาลที่จะนำมาซึ่งการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งการจากศึกษาพบว่า B - CM Model เป็นตัวแบบเฉพาะรายการ ที่สามารถไปขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดธรรมาภิบาลในชุมชน จนสามารถเป็นต้นแบบให้รัฐบาล อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นรูปแบบในการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลในชุมชน ในจังหวัดอื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน จนนำไปสู่การพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลชุมชนโดยธรรมาภิบาลหมู่บ้าน เพื่อสร้างธรรมาภิบาลซึ่งเป็นรากฐานความมั่นคงของประเทศต่อไปได้ โดยการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาในระดับเบื้องต้น ซึ่งอาจจะได้ข้อมูลที่ไม่ครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในแต่ละพื้นที่ ดังนั้นผู้ที่ให้นำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ต้องศึกษาถึงบริบทของพื้นที่นั้นๆ ประกอบด้วย

ซึ่งจากการวิจัยพบว่าแนวทางในการสร้างธรรมาภิบาลหมู่บ้านให้กับชุมชนเพื่อให้ได้รูปแบบ B - CM (Buriram Case Management) ต้นแบบที่เหมาะสมเพื่อนำไปขยายผลในระดับประเทศต่อไปนั้นควรใช้รูปแบบกระบวนการเดิมที่จังหวัดบุรีรัมย์จัดทำขึ้นโดยเพิ่มเติมขั้นตอนและองค์ประกอบจากปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานของจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเชิงพื้นที่ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐต้องผลักดันเรื่องนี้ให้เป็นมติคณะรัฐมนตรี โดยกำหนดให้กระทรวงมหาดไทยเป็นเจ้าภาพ และมอบหมายให้กรมการปกครองเป็นเจ้าภาพหลักในการขับเคลื่อนเพื่อบูรณาการการทำงานร่วมกัน ระหว่าง กระทรวง กรม และภาคเอกชน เนื่องจากกระทรวงมหาดไทยมีผู้บริหารตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอกระจายอยู่ทุกจังหวัด/อำเภอ แล้ว

สำหรับพื้นที่การขับเคลื่อน นอกจากจังหวัดบุรีรัมย์เป็นพื้นที่ต้นแบบแล้ว ควรกำหนดให้มีพื้นที่นำร่องภาคละ 1 จังหวัด (4 ภาค) ที่มีบริบทคล้ายคลึงกับจังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดเน้นหนักในการขับเคลื่อนในปีแรกและขยายผลให้กระจายครอบคลุมไปในบางอำเภอของบางจังหวัดหรือทั้งจังหวัดที่มีบริบทคล้ายคลึงกับจังหวัดบุรีรัมย์ กระจายไปทั่วทั้งประเทศเฉพาะจังหวัดที่มีความคล้ายคลึงกับบริบทของจังหวัดบุรีรัมย์ในปีต่อไป เพื่อเป็นการสร้างฐานรากความมั่นคงของประเทศให้สอดคล้องกับแนวคิด “จังหวัดจัดการตนเอง” ของบริหารร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่จะประกาศและมีผลบังคับใช้ในอนาคต

ซึ่งจังหวัดที่สามารถเป็นพื้นที่นำร่องควรมีลักษณะบริบทที่คล้ายคลึงกับจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีลักษณะทั่วไป ดังนี้

1.1 ด้านประชากร ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ต้องมีอาชีพเกษตร ด้วยกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่มีอาชีพเกษตรจะมีวิถีชีวิตพื้นฐานที่มีความผูกพันกันในค่านิยมวัฒนธรรมประเพณี สังคม จารีต ที่เหมือนกันมาอย่างยาวนานในอดีตจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้ง่ายต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจในการใช้กระบวนการ B – CM ในการขับเคลื่อน เพราะหัวใจของ B – CM คือการอธิษฐานจิต ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการและตรงกับวิถีชีวิต ทศนคติและความเชื่อของเกษตรกรไทยที่ให้ความเคารพนับถือผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโส ซึ่งเป็นปัจจัยเอื้อที่จะนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

1.2 ด้านการนับถือศาสนา ประชากรส่วนใหญ่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 นับถือศาสนาพุทธจะทำให้ง่ายต่อการนำ B – CM ไปสู่การปฏิบัติจริง เพราะขั้นตอนของ B – CM มีกรอบแนวคิดที่สอดคล้องกับหลักศาสนาพุทธ คือการสอนให้คนทำดี ละชั่ว และกลัวบาป อันนำไปสู่การสร้างคนดี มีปัญญา ซึ่งเป็นการพัฒนาผู้นำและการสร้างแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้นำในระดับชุมชน

1.3 มีสถานการณ์ของจังหวัดที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันกรณีของจังหวัดบุรีรัมย์นั้นเกิดจากปัจจัยภายในที่มาจากการยกจุดผ่านแดนชั่วคราวช่องสายตะกู อำเภอบ้านกรวด ให้เป็นด่านถาวร โดยมีบ่อนการพนันของประเทศเพื่อนบ้านอยู่ติดแนวชายแดนของจังหวัดบุรีรัมย์ และจากกรณีการเปลี่ยนแปลงการขยายตัวของการลงทุนของภาคเอกชนให้เกิดสนาม

ฟุตบอลและสนามแข่งรถมาตรฐานระดับโลกในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ ส่งผลให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพ สร้างรายได้ ให้กับประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์อย่างก้าวกระโดด แต่เป็นการสร้างรายได้กระจุกตัวอยู่เฉพาะในกลุ่มนักธุรกิจ ทั้งๆที่เกษตรกรส่วนใหญ่ของจังหวัดบุรีรัมย์ยังคงมีรายได้น้อยไม่เกิดการกระจาย ถ้าใช้กระบวนการ B – CM ในการขับเคลื่อนก็จะลดความเหลื่อมล้ำของประชากรในจังหวัด ซึ่งมีปัจจัยความสำเร็จด้าน “รายได้สมดุล” เป็นเป้าหมายของตัวบ่งชี้ในการสร้างงาน สร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้ประชากร

2. ประชากรส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 90 นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้น ต้องใช้หลักพุทธในการเป็นกรอบคิดส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนต้นแบบ เช่น การอธิษฐานจิต การสร้างค่านิยมทำดี ละชั่ว กลัวบาป เป็นต้น

3. บริบทของพื้นที่นาร่องมีภัยคุกคามและกระทบกับโครงสร้างหลักของสังคม จำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้กับประชาชนในพื้นที่ เพื่อเป็นการรับกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน

4. คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ไม่เข้มแข็ง จำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานโดยเร่งด่วนอย่างต่อเนื่อง

5. รัฐต้องตั้งงบประมาณสนับสนุนการขับเคลื่อนในจังหวัดนาร่องและจังหวัดที่จะขยายผลตามข้อ 1 ข้างต้น

ข้อเสนอแนะเชิงพื้นที่

1. การดำเนินงานกระบวนการ B – CM เพื่อสร้างธรรมนูญหมู่บ้าน เป็นการบูรณาการงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เข้าด้วยกันโดยใช้กระบวนการบริหารจัดการแบบเดียวกัน ซึ่งช่วยลดทรัพยากรงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ได้เป็นอย่างมาก ดังนั้นผู้บริหารจึงควรมีการบูรณาการโครงการหรืองานที่มีลักษณะของกิจกรรมที่คล้ายคลึงกันต่อไปในอนาคต เพื่อลดความซ้ำซ้อนของการใช้ทรัพยากรหรืองบประมาณ

2. การพัฒนาคนและเครือข่ายในชุมชน ควรมีการจัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับกลุ่มต่างๆ ในชุมชนอย่างหลากหลาย โดยเฉพาะประชาชนและควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงาน และการจัดเวทีประชาคมระดับหมู่บ้าน

3. หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องต้องมีการประสานงานที่ดี สนับสนุนให้ดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมีการประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวางให้มากขึ้น เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมีการดำเนินงานที่ยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเอง

4. ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอและมีสถาบันการศึกษาเป็นเจ้าภาพหลักในการสร้างองค์ความรู้ ตลอดจนจัดทำหลักสูตรในพื้นที่เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติและการ

ตระหนักรู้อันจะส่งผลดีต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมอย่างถูกต้องและจริงจังต่อไป ไม่ควรใช้เจ้าหน้าที่ของรัฐเนื่องจากหากเจ้าหน้าที่ของรัฐโยกย้ายตำแหน่ง จะทำให้กระบวนการขาดความต่อเนื่อง

5. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน จะประสบความสำเร็จต้องได้รับความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกคนโดยเฉพาะประชาชนในชุมชน แกนนำชุมชน หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ให้เข้ามามีส่วนร่วม ด้วยความสมัครใจ ได้แก่ การจัดเวทีเสวนา หรือประชุมชาวบ้านในระดับหมู่บ้านให้บ่อยครั้งขึ้นอาจเป็น 2 เดือนต่อครั้งและผู้นำชุมชนควรนำผลการประชุมเสวนาที่ได้ นำเสนอในการประชุมประจำเดือนในระดับตำบล อำเภอ เพื่อที่จะได้รับทราบปัญหาที่เป็นปัจจุบันและสามารถแก้ไข ปัญหาทันเวลา

6. เนื้อหาสาระของธรรมนูญหมู่บ้านในแต่ละหมู่บ้านไม่ควรเหมือนกัน แต่ควรมีความแตกต่างกันไปในเนื้อหาตามแต่บริบทของแต่ละพื้นที่ เนื่องจากบางพื้นที่อาจมีจารีตประเพณี วัฒนธรรมและคติความเชื่อที่แตกต่างกันไป

7. ควรต้องมีการจัดตั้งคณะกรรมการด้านประชาสัมพันธ์และรับเรื่องราวร้องทุกข์ระดับอำเภอเพื่อรับฟังปัญหาและหาแนวทางแก้ไขเพื่อที่จะรวบรวมและนำข้อเสนอเหล่านั้นให้ผู้บริหารพิจารณา หาแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุงเพื่อให้ B - CM เห็นผลอย่างยั่งยืนในอนาคต

8. แต่ควรเพิ่มบทบาทของสถาบันการศึกษาในพื้นที่ โดยให้สถาบันการศึกษาในพื้นที่เป็นเจ้าภาพหลักในการสร้างองค์ความรู้ ตลอดจนจัดทำหลักสูตรเพื่อนำไปสู่กระบวนการปฏิบัติ ซึ่งหากจะผลักดันให้เกิดการทำงานอย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรมแล้ว ภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณเพื่อมาใช้ในการดำเนินงานอย่างจริงจัง

9. ควรต้องมีการจัดตั้งคณะกรรมการด้านประชาสัมพันธ์และรับเรื่องราวร้องทุกข์ระดับอำเภอเพื่อรับฟังปัญหาและหาแนวทางแก้ไขเพื่อที่จะรวบรวมและนำข้อเสนอเหล่านั้นให้ผู้บริหารพิจารณา หาแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุงเพื่อให้ B - CM เห็นผลอย่างยั่งยืนในอนาคต

10. ควรเพิ่มเติมด้านการพัฒนาบุคลากร โดยควรจัดทำแผนพัฒนากำลัง เพื่อพัฒนาความเชี่ยวชาญแต่ละระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับคุ้มบ้าน ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัดเพื่อให้กระบวนการ B - CM มีคุณภาพ บุคลากรมีศักยภาพรองรับปัญหาที่มีความซับซ้อนในระดับพื้นที่ต่อไป

11. นายอำเภอทุกอำเภอต้องมีบทบาทเป็นโซ่ข้อกลางระหว่างจังหวัดกับพื้นที่ เพื่อทำหน้าที่กำกับ ควบคุม และติดตามกระบวนการขับเคลื่อนทุกขั้นตอนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของต้นแบบโดยมีท้องถิ่นหนุนเสริม และมีคณะกรรมการหมู่บ้านขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ร่วมกับภาคประชาสังคม

ทั้งนี้ จะต้องอยู่บนฐานของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ที่มีความเข้มแข็ง โดยมาจากการเลือกตั้งตามกฎหมายอย่างแท้จริง เพื่อให้ได้กฎหมายที่มีความรู้ ความสามารถ และสมัครใจตลอดจนเสียสละในการเข้ามาทำงานขับเคลื่อนชุมชน โดยเป็นผู้นำที่ใช้หลักธรรมาภิบาลชุมชน เพื่อทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นรากฐานที่เข้มแข็งและมีความมั่นคงที่ดีต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- เกษม วัฒนชัย. ธรรมาภิบาลกับบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายและแผนการศึกษา, 2546.
- คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ. สรุปเนื้อหาวิชาทฤษฎีองค์การ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2549.
- ชัยอนันต์ สมุทรวานิช. ธรรมาภิบาลการมีส่วนร่วมของประชาชนและกระบวนการทางด้านสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : เดือนตุลาการพิมพ์, 2543.
- ไชยวัฒน์ คำชู. การบริหารการปกครองที่โปร่งใสด้วยจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : นำฝนการพิมพ์, 2548.
- ณดา จันทร์สม. ธรรมาภิบาลกับการกระจายอำนาจ. กรุงเทพมหานคร : คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2548.
- ธีรยุทธ บุญมี. ธรรมรัฐแห่งชาติ ยุทธศาสตร์สู่ทศวรรษประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายธาร, 2541.
- ธีรยุทธ บุญมี. แนวคิดและวาทะกรรมว่าด้วยธรรมรัฐแห่งชาติ. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเนื่องในวาระครบรอบ 50 ปีคณะรัฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541 .
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ . การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี. “ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล”. รายงานการวิจัย. สถาบันพระปกเกล้า กรุงเทพมหานคร : ศุภสภาลาดพร้าว, 2544.
- ปัญญา ฉายะจินดาวงศ์ และรัชณี ภูตระกูล. ธรรมาภิบาล Good Governance กับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : บพิตรการพิมพ์, 2549.
- ยุคศรี อาริยะ. โลกาภิวัตน์ กับ Good Governance ในธรรมาภิบาลกับคอร์รัปชันในสังคม. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิถึทรรศน์, 2546.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

“กรอบความเห็นร่วมปฏิรูปประเทศไทย”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

<http://library2.parliament.go.th/giventake/nrc2557-info.html>, สืบค้นเมื่อ 12 ม.ค. 2558.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นายวิทยา จันทร์ฉลอง
วัน เดือน ปีเกิด	11 มกราคม 2502
การศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ประวัติการทำงาน	24 ม.ค. 2527 นักพัฒนาชุมชน 3-5 จ.เชียงใหม่ 25 มิ.ย. 2535 พัฒนาการอำเภอ (จบก.พช.6) อ.บ้านค่าย จ.ระยอง 22 ต.ค. 2539 เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป 7 ฝ.อำนวยการ ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 7 (เพชรบุรี) 8 ธ.ค. 2541 เจ้าหน้าที่บริหารงานการเงินและบัญชี 7 ฝ.การเงิน กองคลัง 25 ต.ค. 2543 บุคลากร 7 ฝ.สรรหาและบรรจุแต่งตั้ง กองการเจ้าหน้าที่ 21 พ.ย. 2546 พัฒนาการจังหวัด (จบก.พช.8) จ.พัทลุง 21 พ.ย. 2546 นักวิชาการพัฒนาชุมชน 8 ส่วนนโยบายและวิสาหกิจชุมชน สำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน รักษาการในตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง กองการเจ้าหน้าที่ 16 พ.ย. 2547 พัฒนาการจังหวัด (จบก.พช.8) จ.กระบี่ 26 ธ.ค. 2549 พัฒนาการจังหวัด (จบก.พช.8) จ.เชียงใหม่ 28 ธ.ค. 2550 ผู้อำนวยการกอง (บุคลากร 8) กองการเจ้าหน้าที่ 24 ต.ค. 2551 ผู้อำนวยการศูนย์ (นว.พช.9 บส.) ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 4 (อุดรธานี) 15 พ.ค. 2552 ปฏิบัติหน้าที่ผู้ตรวจราชการกรม 30 ก.ย. 2552 ผู้ตรวจราชการกรม (ผู้อำนวยการสูง) สำนักตรวจราชการ กรมการพัฒนาชุมชน 14 ม.ค. 2554 ผู้อำนวยการสำนัก (ผู้อำนวยการสูง) สำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน 7 พ.ย. 2554 ผู้ตรวจราชการกรม (ผู้อำนวยการสูง) สำนักตรวจราชการ กรมการพัฒนาชุมชน 14 ต.ค. 2556 หัวหน้าผู้ตรวจราชการกรม สำนักตรวจราชการ กรมการพัฒนาชุมชน 28 ต.ค. 2556 รองผู้ว่าราชการจังหวัด (นักปกครองระดับต้น) จังหวัดบุรีรัมย์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์
ตำแหน่งปัจจุบัน	

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา การเมือง

เรื่อง : B - CM (Buriram Case Management) ต้นแบบกระบวนการขับเคลื่อน

ธรรมาภิบาลชุมชน โดยธรรมนุญหมู่บ้าน

ผู้วิจัย : นายวิทยา จันทร์ฉลอง หลักสูตร : วปอ. รุ่นที่ : 57

ตำแหน่ง : รองผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติประเทศไทยนับตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 จนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องภายใต้สถานการณ์เงื่อนไข และการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ สำหรับการพัฒนาในระยะ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายนอกและภายในประเทศที่ปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เป็นทั้ง โอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะข้อผูกพันที่จะเป็นประชาคมอาเซียนในปี 2558 ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อมกับเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศ ให้เข้มแข็งขึ้นมาใช้ในการเตรียมความพร้อมให้แก่คน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศ ให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

ดังนั้น แนวคิดธรรมาภิบาลเป็นแนวคิดที่ถูกหยิบยกมาใช้แก้ปัญหาต่างๆ ดังกล่าว เนื่องจากมีความเชื่อว่าหลักธรรมาภิบาลจะสามารถสร้างกลไกประชารัฐที่ดี และสามารถส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนาคนในสังคมให้มีความยั่งยืนได้ จากสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น รวมถึงปัจจัย ภายในจังหวัดบุรีรัมย์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการก่อสร้างสนาม i-mobile Stadium การก่อสร้างสนาม Chang International Circuit หรือการเปิดช่องทางแดนสายตะกู อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ย่อมส่งผลกระทบในด้านคุณธรรม จริยธรรม วิถีชีวิต ของคนในชุมชน รวมถึงปัญหาด้านความ

เหลื่อมล้ำรายได้ และปัญหาอาชญากรรมย่อมสูงขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นจังหวัดบุรีรัมย์ย่อมต้องตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและตระหนักถึงปัญหาการใช้หลักธรรมาภิบาลที่จะนำมาซึ่งการพัฒนาอย่างยั่งยืน จังหวัดบุรีรัมย์จึงได้นำตัวแบบระบบการบริหารจัดการรายกรณี B-CM Model : Buriram Case Management Model มาใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัด โดยได้มีการกำหนดเป้าหมายสูงสุด คือ “บุรีรัมย์ สันติสุข บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ ครอบคลุมเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน” ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะรองผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ ที่เป็นผู้รับนโยบายจากผู้ว่าราชการจังหวัด (นายเสรี ศรีหะไตร) จึงสนใจศึกษาเรื่อง B-CM Model เนื่องจากเห็นว่า B-CM Model จะเป็นตัวแบบเฉพาะรายกรณี ที่สามารถไปขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดธรรมาภิบาลในชุมชน จนสามารถเป็นต้นแบบให้รัฐบาล อีกทั้งสามารถใช้เป็นรูปแบบในการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลในชุมชน ในจังหวัดอื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน จนนำไปสู่การพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลชุมชนโดยธรรมนุญหมู่บ้าน เพื่อสร้างธรรมาภิบาลซึ่งเป็นรากฐานความมั่นคงของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการสร้างธรรมนุญหมู่บ้านให้กับชุมชน
3. เพื่อให้ได้รูปแบบ B-CM (Buriram Case Management) ต้นแบบที่เหมาะสม

เพื่อนำไปขยายผลในระดับประเทศต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาหมู่บ้านต้นแบบที่ใช้ธรรมาภิบาลชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ 23 อำเภอ อำเภอละ 2 หมู่บ้าน รวม 46 หมู่บ้าน ระยะเวลาการศึกษา ระหว่างเดือนธันวาคม 2557 ถึงเดือนเมษายน 2558 โดยศึกษากระบวนการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลชุมชน โดยใช้ธรรมนุญหมู่บ้าน โดยศึกษาใน 3 ประเด็น คือ 1. กระบวนการบริหารจัดการด้านศักยภาพกรรมการหมู่บ้านและกลไกหนุนเสริม 2. การมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีการพัฒนา 3. ผลการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิ (จากเอกสารข้อมูลของจังหวัดที่มีอยู่ รวมถึงนโยบายของผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์) และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ (นายเสรี ศรีหะไตร) ซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบาย B-CM (Buriram Case Management) อัยการจังหวัดบุรีรัมย์ นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดบุรีรัมย์ หัวหน้าสำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้แทนนายอำเภอในเขตพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ ประธานชมรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้านจังหวัดบุรีรัมย์ ประธานหอการค้าจังหวัดบุรีรัมย์ ดร.พิสันต์ นุ่มเกลี้ยง (นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในการสนับสนุนการขับเคลื่อน B - CM (Buriram Case Management)) และ รศ.ตระกูล มีชัย อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมถึงผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการจากผู้บริหารท้องถิ่น (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ผู้นำ กลุ่มองค์กร ภาคประชาชน

ผลการวิจัย

กระบวนการ B - CM มีปัจจัยแห่งความสำเร็จและนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานขับเคลื่อนกระบวนการ B - CM ทั้งจังหวัด ซึ่งก่อให้เกิดกระแสการสร้างธรรมาภิบาล โดยคนในชุมชน เพื่อชุมชน โดยเริ่มจากการทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ในการสร้างธรรมาภิบาลหมู่บ้าน ในกระบวนการนี้มีการบูรณาการเข้ากับการดำเนินงานของทุกภาคส่วน มีผู้รับผิดชอบในการติดตามกระตุ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการวางแผนการบริหารจัดการที่ดีและจะทำให้โครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ เมื่อมีการกระตุ้นให้เกิดรวมตัวทำงานของหลายกลุ่ม โดยมีผู้นำและแกนนำที่มีชุมชนที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ที่ดี เป็นทั้งผู้นำและผู้ปฏิบัติ มีความรู้ความสามารถ อดทนเสียสละในการที่จะร่วมกันเปลี่ยนแปลงตนเอง ครอบครัวและชุมชน มีความสามารถในการเชื่อมประสานงานต่างๆ ทั้งในชุมชนและภายนอกชุมชนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีความต้องการที่จะการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการพูดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับประสบการณ์ต่างของกันและกันทั้งวิธีการ ปัญหาอุปสรรค แนวทางการแก้ไข และสิ่งเป็นสิ่งที่ควรนำไปประยุกต์ใช้ (Best practices) ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge

management) ตามธรรมชาติ โดยมีกระบวนการบริหารจัดการที่ดี คือมีคณะกรรมการหมู่บ้านที่เข้มแข็ง คอยเฝ้าระวังติดตามกลุ่มเป้าหมายหรือสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างใกล้ชิด ใช้กระบวนการทำงานเชิงรุกถึงบ้าน มีการประเมินผลความสำเร็จของกิจกรรมเป็นระยะ มีการหนุนเสริมจากภายนอก ทำให้กระบวนการขับเคลื่อนของชุมชนดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและมีพลัง และนอกจากนี้ยังได้รับการหนุนเสริมจากภาคเอกชนและภาคการศึกษา และองค์กรหน่วยงานอื่นๆ ที่เข้ามาสนับสนุนด้านงบประมาณ การจัดการ วิชาการ การอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยให้การขับเคลื่อนงานของชุมชนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ข้อเสนอแนะเพื่อนำกระบวนการ B – CM ไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนในพื้นที่อื่นนั้น ควรใช้รูปแบบกระบวนการเดิมที่จังหวัดบุรีรัมย์จัดทำขึ้น โดยเพิ่มเติมขั้นตอนเรื่องการจัดประชุมเพื่อหารูปแบบให้ผู้ปฏิบัติงานเข้าใจตรงกันอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งควรพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะบุคลากรที่ใช้ในการขับเคลื่อนกระบวนการ B – CM ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคประชาชน ควรจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในการดำเนินการให้เพียงพอและเหมาะสม ควรใช้ระยะเวลาในการให้ความรู้กับบุคลากรเรื่อง B – CM มากขึ้น โดยควรมีการทดสอบและควรมีพี่เลี้ยง เนื่องจากขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดที่จะไปถ่ายทอดให้ชาวบ้านเข้าใจก่อนนำไปปฏิบัติจริงในพื้นที่ ควรมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ควรลดจำนวนตัวชี้วัดลง และควรทำในพื้นที่นำร่องหรือพื้นที่ต้นแบบก่อนแล้วจึงขยายผล

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

รัฐต้องผลักดันเรื่องนี้ให้เป็นมติคณะรัฐมนตรี โดยกำหนดให้กระทรวงมหาดไทยเป็นเจ้าภาพ และมอบหมายให้กรมการปกครองเป็นเจ้าภาพหลักในการขับเคลื่อนเพื่อบูรณาการการทำงานร่วมกัน ระหว่าง กระทรวง กรม และภาคเอกชน เนื่องจากกระทรวงมหาดไทยมีผู้บริหารตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอกระจายอยู่ทุกจังหวัด/อำเภอ แล้ว และสำหรับพื้นที่การขับเคลื่อน นอกจากจังหวัดบุรีรัมย์เป็นพื้นที่ต้นแบบแล้ว ควรกำหนดให้มีพื้นที่นำร่องภาคละ 1 จังหวัด (4 ภาค) ที่มีบริบทคล้ายคลึงกับจังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดเน้นหนักในการขับเคลื่อนในปีแรก และขยายผลให้กระจายครอบคลุมไปในบางอำเภอของบางจังหวัดหรือทั้งจังหวัดที่มีบริบทคล้ายคลึงกับจังหวัดบุรีรัมย์ กระจายไปทั่วทั้งประเทศในปีต่อไป เพื่อเป็นการสร้างฐานรากความมั่นคงของประเทศให้สอดคล้องกับแนวคิด “จังหวัดจัดการตนเอง” ของ

บริบท ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่จะประกาศและมีผลบังคับใช้ในอนาคต นอกจากนั้นรัฐต้องตั้งงบประมาณสนับสนุนการขับเคลื่อนในจังหวัดนำร่องและจังหวัดที่จะขยายผลตามข้อ 1 ข้างต้น

ข้อเสนอแนะเชิงพื้นที่

การดำเนินงานกระบวนการ B – CM เพื่อสร้างธรรมนูญหมู่บ้าน เป็นการบูรณาการงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เข้าด้วยกัน โดยใช้กระบวนการบริหารจัดการแบบเดียวกัน ซึ่งช่วยลดทรัพยากรงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ได้เป็นอย่างมาก ดังนั้นผู้บริหารจึงควรมีการบูรณาการโครงการหรืองานที่มีลักษณะของกิจกรรมที่คล้ายคลึงกันต่อไปในอนาคต เพื่อลดความซ้ำซ้อนของการใช้ทรัพยากรหรืองบประมาณ นอกจากนี้การพัฒนาคนและเครือข่ายในชุมชน ควรมีการจัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับกลุ่มต่างๆ ในชุมชนอย่างหลากหลาย โดยเฉพาะประชาชนและควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงาน และการจัดเวทีประชาคมระดับหมู่บ้าน อีกทั้งหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องต้องมีการประสานงานที่ดี สนับสนุนให้ดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมีการประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวางให้มากขึ้น เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมีการดำเนินงานที่ยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเอง และควรมีการจัดอบรมให้ความรู้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอและมีสถาบันการศึกษาเป็นเจ้าภาพหลักในการสร้างองค์ความรู้ ตลอดจนจัดทำหลักสูตรในพื้นที่เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติและการตระหนักรู้อันจะส่งผลดีต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมอย่างถูกต้องและจริงจังต่อไป ไม่ควรใช้เจ้าหน้าที่ของรัฐเนื่องจากหากเจ้าหน้าที่ของรัฐโยกย้ายตำแหน่งจะทำให้กระบวนการขาดความต่อเนื่อง ซึ่งการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน จะประสบความสำเร็จต้องได้รับความร่วมมือ จากผู้เกี่ยวข้องทุกคนโดยเฉพาะประชาชนในชุมชน แกนนำชุมชน หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ให้เข้ามามีส่วนร่วม ด้วยความสมัครใจ สำหรับเนื้อหาสาระของธรรมนูญหมู่บ้านในแต่ละหมู่บ้านนั้นไม่ควรเหมือนกัน แต่ควรมีความแตกต่างกันไปในเนื้อหาตามแต่บริบทของแต่ละพื้นที่ เนื่องจากบางพื้นที่อาจมีจารีตประเพณี วัฒนธรรมและคติความเชื่อที่แตกต่างกัน และนายอำเภอทุกอำเภอต้องมีบทบาทเป็นโซ่ข้อกลางระหว่างจังหวัดกับพื้นที่ เพื่อทำหน้าที่กำกับ ควบคุม และติดตามกระบวนการขับเคลื่อนทุกขั้นตอนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของต้นแบบโดยมีท้องถิ่นหนุนเสริม และมีคณะกรรมการหมู่บ้านขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ร่วมกับภาคประชาสังคม